

Shri Raghunatha Temple MSS. Library,
JAMMU

No.

२८२
घ

Title

दशकुमारचरितम्

Author

कण्डी-। पञ्चनाम :

Extent

१२५ पत्र Age सं. १८३३

Subject

आर्यविराजिता (काव्य)

32
19

दशकुमारचरितम्

२५२

32
26

उप ६ (१५ म मव)

१२५

१२५

३ भागः

ने. २९२०
२०२०

214

929

2000

१०३१-१५५१०१
 १०३१-१५५१०१

۱۷۹

दशकुमारपर्वटीका

गश्रीगरोशायनमः। श्रीरंघुनाथगुरुचरणाकमलेभ्योनमः। ब्रह्मांडघट्टदंडः शतधृतिमवनांभोरुहो
 नालदंडः क्षोणीनौकूपदंडः क्षरदमरसरित्यदिकाकेतुदंडः। ज्योतिश्चक्राक्षदंडः। त्रिभुवनविज
 यस्तंभंडोघ्रिदंडः। श्रेयस्त्रैविक्रमस्तेवितरतुविबुधद्वेषिणांकालदंडः १ अस्तिसमस्तनग
 रीनिकषायमानाशश्वदगर्भ्यपरापविस्तारितमशिगगादिवस्तुव्याख्यातरत्नाकरमाहात्म्य
 मगधदेशशेखरीभूतापुष्पपुरीनामनगरी। तत्रवीरभटपटलोत्तरंगतुरंगकुंजरमकरभीषण
 सकलरिपुगणकटकजलनिधिमथनमंदरायमानसमुदंडभुजदंडमंडनः पुरंदरपुरंगण
 वनविहरणपरायणागीर्वाणातरुगगणिकागणजेगीयमानयातिमानयाशरदिंदुकुंदघनसा
 रणीहारहारमृगालमरालसुरगजनीरक्षीरगिरिशालहासकैलासकाशनीकाशस्तर्प्यारचित
 दिगंतगालस्तर्प्यकीर्त्यभितः स्फुरभितः स्वर्लोकशिखरोरुचिररत्नरत्नाकरखेलामेखलाबलयि

योऽस्यति तेषां मय्यंतकातिथिभवनं ३

पुरुषैः प्रभृतां प्रीतिमुत्पाद्य मदाज्ञपारहसीत्युपजप्ताः स्यमस्मन्मित्राणि अतोस्माकं शुभोदकं
वचोवाच्यमेव अत्र भवान्पाराजसूनोः साहाय्यकाय विश्रुतं विश्रुतं नियुज्यत दस्तेनाश्रमकेंद्रस्य
वसंतभानोस्तत्पक्षे स्थित्वा ये चानेन सहैवावदश्मकेंद्रेण सह जन्मवृत्तिर्न जाता तावदेतमनंतव
र्मतनयं भास्करवर्माणामनुसरिष्यति सवीतभयोभयसी प्रवृत्तिमासाद्य सपरिजनः सुखेन नि
र्वर्ष्यति न चेद्भवानी त्रिशूलवश्यो भविष्यति भवान्प्राचममेत्यातप्तमस्ति यदेकवारं सर्वेषां क
थयतातोस्माकं युष्माभिः सह मैत्रीमवबुद्ध्यास्मन्मुखेन सर्वेभ्यो वार्त्तमित्याकर्ण्य तैरश्मकेंद्रांतरं
गम्यतापाराजसूनोर्भवानी वरं विदित्वा पूर्वमेव भिन्नमनस आसन् विशेषतश्च मदीयमिति वचनं
श्रुत्वा ते सर्वेपि मद्यशे समभवत् एतत्सर्वमपि वृत्तांतमवबुद्ध्याश्रमकेशेन व्यचिंतियद्राजसूनोर्मै
त्र्याः प्रजाः ताः सर्वा अप्येनैव प्रभुमभिलषंति मदीयश्च बाह्य आभ्यंतरो भृत्यवर्गो भिन्नमना इव न

उ.पी.का.

२

क्ष्यते एवं यद्यहं क्षमामवलं व्यग्रहे एव स्यात्सामिततः समुत्पन्नोपजायं स्वराज्यमपि परित्रातुं न
शक्ष्यामि. अतो यावताभिन्नचितैः सह प्रकटयतामदावबोधकं मिथो वचनं न संजाते तावदेव तेन सा
कं विग्रहं रचयामीत्येवं विहिते सो वश्यं न मदयेक्षणमवस्थास्यतीति निश्चित्या न्यायेन परराज्यक
मणयातकप्रेरितः ससैन्योऽपि विहिते सो वश्यं न मदयेक्षणमवस्थास्यतीति निश्चित्या न्यायेन पस्स
व्यक्रमणयातकप्रेरितः ससैन्यो मृत्युमुखमिव मासैन्यमभ्ययात् तमभ्याधातं विदित्वा राजपुत्रः
पुरोभवत् अतोऽश्मकं द्रुमेवतु रगाधिरूढो यावत्तमभ्यसरतावत्सर्वा एव तत्सेनायदयमेताव
तोपरिमितस्यास्मत्सैन्यस्योपर्येकवाभ्यागच्छति तत्र भवानीवर एव असाधारणं कारणा नान्यदि
ति निश्चित्य आलेख्य लिखिते वावस्थिता ततो मया भिगम्य संगराय समाहूतो वसंतमानुः समेत्यमा
मसिप्रहारेणादृढमहनत् अहंच शिक्षाविशेषविफलिततदसिप्रहारः प्रतिप्रहारेणातं प्रहृत्या चक्रे

राम.

२

मश्मकेंद्रशिरोवनौ विनिघात्य तस्मै निकानवदं अतः परमपियेयुयुत्सवो भवन्ति ते समेत्य मया यु
भ्यंतु न चेद्राजतनयचरणाप्रणामं विधाय तदीयाः संतः स्वस्ववृत्त्युपभोगपूर्वकं निजान्निजानधि
कारिः शकं परिपालयंतः सुखेनावतिष्ठंतु इति मद्बचनश्रवणासमनंतरं सर्वे पश्मकेंद्र
सेवकाः स्वस्ववाहनात्सहसावतीर्ष्य राजसुनुमानम्पतद्वशवर्तिनः समभवन् ततो हंत दश्मकें
द्रराजं राजसुनुसाक्षिं धाय तद्वक्षणां र्थं मौलान्स्वानधिकारिणो तियुत्पात्मी भूतेनाश्मकेंद्रसैन्येन
च सांकविदर्भी मध्येत्यतस्तान् राजन नयं भास्करवर्माणां अभिषिच्य पित्रे यदेत्यवेषयं एकस्य
मात्रावसुमत्यासहावस्थितं तं राजानं व्यजिज्ञये मया एकस्य कार्यस्यारंभश्चि किं र्चितोऽस्ति स
यावन्न सिध्यति तावन्मयानकुत्राप्येकत्रावस्थातुं शक्यं अत इयं मद्रायां त्वद्रगिनी मंजुवादिनी कि
यंत्यहानियुष्मदंतिकमेवातिष्ठतां अहं च यावदिष्टजनोपलभं कियंतमप्यनेह संभुवं विभ्रम्यत

उ.पी.का

३

3

ग

मासाद्यपुनरत्रसमेष्मामि इत्याकरयिमात्रानुमतेन राजाहमगादि यदस्माकमेतद्राज्योयलंभन
क्षरास्येतावतोभ्युदयस्यासाधारणोहेतुस्त्वमेव त्वंविनाक्षरामप्यस्माभिरियंराज्यधूर्ननिर्वीत्या
अतःकिमेवंवक्तिभवानित्याकर्ण्यमयाप्रत्यवादियुष्माभिरयंचिंतालवोपिनचिन्तेचितनीयःयु
ष्मरुहेयःसचिवरत्नमार्यकेतुरस्ति सईदृग्विधानामनेकेषांराज्यानांधुरमुद्योदुंशक्तःततस्त
तत्रनियुज्याहमिष्मामीत्यादिवचनसंदोहैःप्रलोभितोपिसजननीकोनृपोनेकैराग्रहैर्मिकियं
तमयिकालंप्रयारोपकृमात्रिखर्तयत् उत्कलाधियतेःप्रचंडवर्मणाःस्वराज्यमस्यप्रादात् अ
हंचतद्राज्यमात्मसात्कृत्वारजानमामंअथावह्वदन्नेषणाप्रयारोपकृमं करोमितावदेवांगना
थेनसिंहवर्मणास्वसाहाय्यायाकारितोत्रसमागतःपूर्वपुराणपरिष्ठाकात्स्वामिनासमगंसिषि
ततस्तेतत्रसंगताअपहारवर्मोपहारवर्मार्थपालप्रमितिमित्रगुप्तमंत्रगुप्तविश्रुताःकुमाराःपाठ

राम.

३

लिपुर्योवराज्यमुपभुञ्जानं समाकारो पूर्वकृतसंकेतं वामलोचनया भार्यया सह कुमारं सो
 मदत्तं सेवकैरानायकसराजवाहनः संभ्रमावस्थितामिथः प्रमोदसंवलिता कथायावदि
 दधाति तावत्पुष्पपुराज्ञो राजहंसस्य आज्ञापत्रं आदाय वलिता कथायावदि दधाति
 वत्पुष्पपुराज्ञो राजहंसस्य आज्ञापत्रं आदाय समागता राजपुरुषाः प्रणाम्य राजवा
 हनं यजिज्ञयन् स्वामित्रे तत जनकस्मराजहंसस्य आज्ञापत्रं गृह्यतां इत्याकर्ण्य समुत्थाय
 भूयो भूयः सादरं प्रणाम्य सदसितदाज्ञापत्रमग्रहीत् शिरसि बाधाय तत उच्चार्य उत्कीर्ण्य
 राजाराजवाहनः सर्वेषां श्रावतामेव वाचयत् स्वस्ति श्रीपुष्पपुरे राजधान्यां श्रीराजहंस
 भूपतिश्रंयानगरीमधिवसतः राजवाहनप्रमुखान् कुमारान् आशास्य आज्ञापत्रं प्रेष
 यति यथासूयमितो मामामं अप्रणाम्य प्रस्थिताः पथिकस्मिंश्चिद्वनोद्देशे उपशिवालये सं

३. पी. का.

४

५

धावारमवस्थाप्यस्थिताः तत्र राजवाहनं शिवपूजार्थं निशिशिवालये स्थितं प्रातरनुपलभ्य
अवशिष्टाः सर्वे अपि कुमारः सहैव राजवाहने न राजहंसं प्रणम्य न चेत्यातां स्वस्था
मइति प्रतिज्ञाय सैन्यं परावृत्त्य राजवाहनमन्वेष्टुं पृथक् प्रतिदिशं प्रस्थिताः एतद्भवदन्तां
ततः प्रत्यावृत्तानां सैनिकानां मुखादाकर्ण्य सत्यदुःखोदन्वतिमग्रमनसा बुभौः अहं युष्म
ज्जननी च वामदेवाग्रमंगत्वा एतदन्तां ततश्चिदितं विधाय प्राणपरित्यागं कुर्वीत इति निश्चित्य
तदाग्रमनुपगतौ तं मुनिं प्रणम्य यावत्स्थितौ तावदेव तेन त्रिकालवेदिना मुनिना विदितमेव
स्मन्मनीषितं निश्चयमवबुध्य प्रोवाचि राजन्मया प्रथममेव तत्सर्वं युष्मन्मनीषितं विज्ञान
बलादज्ञापि यदेते त्वत्कुमार राजवाहननिमित्तं समयं किं यंत मय्यनेह संश्रयदमासाद्य भाग्ये
दयात् असाधारणो न विक्रमेण विहित दिवि जयाः प्रभूतानि राजानुपलभ्य षोडशाब्दांते वि

राम.

४

२

जयिनं राजवाहनं पुंस्कृत्य प्रत्येतव वसुमत्याश्च पादाननिवाद्यमवदात्ताविधायिनो भविष्यति
 अतस्तन्निमित्तं किमपि माह संनविधेयमिति मुनिवचनं हृदि निधाय राजहं स उचितं मत्वा सु
 निनायथाभिधीयेतथैवाजमाः तैश्च सर्वैस्तदाज्ञाप्रभारणि कृतातेषां तत्पितुर्वानप्रस्थाश्रमग्र
 हणोपक्रमनिषेधेभूयांसमाग्रहं विलोक्य मुनिस्तानवदत् भो कुमारकाश्रयं सुषुज्जनकः
 एतद्यः समुचिते यद्यि वर्तमानः कायक्लेशं विनैव मदाश्रमस्थो वा न प्रस्थाश्रमाश्रयणं स
 र्वथा भवद्भिर्न निवारणीयः अत्र स्थितस्त्वयं भवद्भक्तिमुपलभ्यते भवेत्तश्च पितरसं त्रिधौ न
 सुखमवाप्स्यतीति महर्षेराज्ञामधिगम्यते पितुर्वानप्रस्थाश्रमाधिगमप्रतिषेधाय ह मत्पुत्र
 ततो राज्ञो वसुमत्या देव्याश्च समक्षं तामदेवो राजवाहनप्रमुखानां दशानामपि कुमारानां च
 भिलाषविज्ञाय तानाज्ञाययत् भवेत्तः सर्वे पितृकवारंगत्वा स्वानि स्वानिराज्यानि न्यायेन परिया

उ.पी.का

५

5

लयंतु पुनर्यदेष्टमवतितदापित्रोश्चरणाभिवंदनायागंतव्यं इति ततस्ते सर्वेयिकुमारास्तन्मुनि
वचने शिरस्याधाय तं प्रणाम्य पितरौ च नीत्वा वामदेवाश्रमं गत्वा तत्र तं प्रणाम्य तैश्च तच्चरणाभिव
दनं कारयित्वा राजहंसेन वसुमत्याचाक्षमास्ते वामदेवाज्ञया प्रयाणादिदिग्विजयं विधाय प्रत्या
गमनांतः स्वस्ववृत्तं पृथक् पृथक् मुनिसमक्षं न्यवेदयन् पितरौ च कुमाराणां निजपराक्रमावबो
धकानि अनिदुर्घटानि च रिता न्याकर्ण्य परमानंदमाप्नुतां ततो राजा मुनिं सविनयं व्यजिज्ञपत्
भागं वस्तु प्रसादादस्माभिर्मनुजमनोरथाधिकमवाश्नसगोचरं सुखमधिगतं अतः परं
मम स्वामिचरणसंनिधौ वानप्रस्थाश्रममधिगत्वा त्मसाधनमेव विधातुमुचितं अतः पुष्पपुर
राज्ये मानसारराजे च राजवाहनमभिविद्य अश्वशिष्टानिराज्यानि नवभ्यः कुमारैर्भ्यो यथोदितं
संप्रदायते कुमारराजवाहनाज्ञा विधायिनस्तदेकमस्यावर्त्तमानाश्चतुरदधिवल्लयां वसुंधरां स

राम.

५

मुहस्यकंटकानुपभुंजतेतथाविधेयं स्वामिनेति तदाकर्णेतत्प्रत्यपादैर्यमवलंब्याद्युप्रभृत्यहं
 देवीचप्राणमधारयतां इदानीमासन्नवर्तिव्यवधौवामदेवाश्रमेगत्वाविरुप्तिः कृता स्वामि
 नस्त्वदुक्तावधिः पूर्णप्रायोभवतितत्प्रविवृतिश्चमाघापिविज्ञायते इतिश्रुत्वामुनिखदतराज
 नराजवाहनप्रमुखाः सर्वपिकुमाराश्चनेकान्दुर्जयान्शत्रुचिजित्यदिग्विजयंविधायभूवल
 यंवशीकृत्यचंपाया मिकत्रस्थितास्तत्राज्ञापत्रमादायतदानयनायप्रेष्यतांशीघ्रमेवसेवकाः इ
 तिमुनिवचनमाकर्ण्यभवदाकारणायाज्ञापत्रंप्रेषितमस्ति. अतःपरंचेत्तरागमयियस्यं विलंबं वि
 धास्यथततोमां वसुमतीचमातरंकथावशेषावेवश्रोष्यथेतिज्ञात्वायानीयमात्रमपिमयिभूत्वापे
 यमिति एवं पितुराज्ञापत्रंमूर्ध्नि विधृत्यैरितिनिश्चित्य अथमेतादृकशत्रूणामवशिष्टान्यास्मद्व
 शीकृतानिराज्यानिशक्रौत्वाक्रमितुं तथापितद्रक्षापर्याप्तानिसेन्यानि समर्थतरान्पुरुषानामस्था

उत्त. पी. का

६

6

ने स्थाने नियुज्य कियता सैन्येन मार्ग रक्षां विधाय पूर्ववैरिणां मालव वेशं मानसारं यराजित्य तदपिरा
ज्यं वशीकृत्य पुष्पपुरे राज्ञो राजहंसस्य देव्या वसुमत्याश्च यादन्नमस्यामः एवं निश्चित्य पूर्वोक्तप्र
कारेणाततः दृष्ट्वा यैतां स्तानि युज्यस्व स्वभार्यासंयुताः परिमितेन सैन्येन सह मालव वेशं अतिप्रस्थि
ताः प्राप्य चोज्जयिनीं तदेव सहायभूतैस्तेः कुमारैः परितृते न राजवाहनेनातिवल्लवानियिमा ल
वेशो मानसारः क्षरोनपरिजिगे निहतश्च ततस्तदुदितरमवति सुंदरी समादाय चंडवर्मणा तन्म
त्रिणां पूर्वकारा गहे रसितं पुष्पोद्भवकुमारं सकुटुंबं तत उन्मोचितं सह नीत्वा तदा तद्राज्यं वशीकृ
त्य तद्रक्षणाय काश्चित् सैन्यसहितान् मंत्रिणानि युज्यावशिष्टय रिमि तसैन्यसहितास्ते कुमारः
पुष्पपुरं समेत्य राजवाहनं पुरस्कृता तस्य राजहंसस्य मातुर्वसुमत्याश्च चरणानभिवधनौ च पुत्र
समागमं प्राप्य परमानंदमधिगतौ तत्सगामेव राजवाहनं प्रमुखा दशकुमारास्तं प्रगाम्य तदा तथा प्र

राज.

६

उत्त. पी.

७

7

चलिताः राजवाहनं पुष्पपुरेऽवस्थाप्य तदनुज्ञया सर्वपरिजनाः स्वानि स्वानि राज्यानि प्रतिपाल्य
स्वेष्टयायित्रीः समीपे गता गतमकुर्वन् एवमवस्थितास्ते राजवाहनप्रमुखाः सर्वपिकुमाराः
राजवाहनाज्ञया सर्वमपि वसुधावलयेन्यायेन परिपालयेतः परस्परैकमत्येन वर्तमानाः
पुरंदरप्रभृतिभिरपि अति दुर्लभानि राज्यसुखानि अन्वभवन् ॥ इति श्रिं देंडिना विरचिते द
शकुमारचरिते विश्रुते चरिते नाना मनव मोख्यासः उत्तरपीठिका समाप्ता ॥ ६१ ॥ ॥ ६१ ॥

राम.

७

काव्यदसकुमारचर्न उत्पीठका
६००

७२ पूमा २५

तधरणीरमणीसौभाग्यभोगभाग्यवाननवरतयागदक्षिणारक्षितशिष्टविशिष्टविद्यासंभारभासु
रभ्रस्करनिकरोविरचितारतिसंतायेनप्रतापेनसतततुलितवियन्मध्यहसोराजहंसोनामघनद
र्यकंदर्यसौंदर्यसौंदर्यदृघनिरवद्यरूपोभूयोवभ्रवःतस्यवसुमतीनामसुमनीलीलावतीकु
लशेखरमणीरमणीवभ्रवारोषरोक्षरोननिटिलाक्षेणभस्मीकृतचेतनेमकरकेतनेतदाभये
नानवद्यावनितेतिमत्वातस्यरोलंवावलीकेशजालप्रेमाकरोरजनीकरोविजितारविंदवदनंज
यध्वजायमानोमीनोजायायुतोऽक्षियुगलंस्कलसैनिकांगवीरोमलयसमीरोनिश्वासः।यथि
कहृदलनकरवालःप्रवालश्राव्रविंबंजयशंखोबधुरालावणधराकंधरापूरार्कभौवक
वाकानुकाशेययोधरौआयमानेमार्दवासमानेविसलतेचवाहूःईषदुतफुल्ललीलावतंसकल्ल
रकोरकोगंगावर्तसनाभिर्नाभिःदूरीकृतयोगिमनोरथोजैत्ररथोतिघनजघनंजयस्तंभभ्रतेसौ

२

दर्थभूतेविद्वितयतिजनारंभेरंभेवोरुयुगांआतपत्रसहस्रपत्रंयादद्वयमस्त्रभूतानिप्रसूनानितानी
 तराणंपगानिचसमभूवन्निव विजितामरपुरेषुष्यपुरेनिवसतासानंतभोगलालितावसुमतीवसु
 मुतीवमगधराजेनयथासुखमन्वभावि।तस्यराजःपरमविधेयाधर्मपालपद्मोद्भवसितवर्मनामधेया
 धीरधिषणावधीरितविवुधाचार्यविचार्यकार्यसाहित्याःकुलाप्राप्त्यास्त्रयोभूवन्तेषांसितवर्मणासुम
 तिसत्यवर्मणौधर्मपालस्यसुमंत्रसुमित्रकामपालाः।पद्मोद्भवस्यसुश्रुतरत्नोद्भववितितनयाःस
 मभूवन्तेषुधर्मशीलःसत्यवर्मासंसारसारताबुध्वातीर्थयात्राभिलाषीदेशांतरमगमतविटनटवा
 रनारीपरायणोदुर्विनीतःकामपालोजनकायजन्मनोःशासनमतिक्रम्यभुवंबभ्रामरत्नोद्भवो
 पिवाणिज्यनिपुणातयापारावारतरणामकरोत्।इतरेमंत्रिस्तनवःपुरंदरपुगतिथिषुपितृषुयथा
 पूर्वमन्वतिष्ठन्।ततःकदाचिन्नानाविधमहदायुधैर्नैपुणपरचितागरापजन्यराजन्यमौलिपालिनि

राम०

२

हितनिशितसायकोमगधनायकोमालवेष्वरप्रत्यग्रसंग्रामघस्मरंसमुत्कटमानसारंमानसारंप्र
 तिसहेलंमयकृतललधिनिर्घोषाहंकारेणभेरीभांकारेणहटिकाकर्णनाकांतभयचंडिमानंदि
 गंतावलवलयंविघर्णयन्निजभरनमन्नेदिनीभरणायस्तुभुजगराजमस्तकवलेनचतुरंगव
 लेनसंयुनःसंग्रामाभिलाषेणारोषेणमहताविशानिर्ययौ॥मालवनाथोप्यनेकानेकपथप
 सनाथोविग्रहःसविग्रहश्चसाग्रहोभिमुखिभयभयोनिर्जगामातयोरथरथतुरगरवुर
 क्षुसाक्षोणीसमुद्भुतेःकरिघराकूटस्त्रवन्मदधाराधौतमूलेनव्यवल्गुभवरणागतदिव्यक
 न्याजनजवनिकापटमंडपइववियतलव्याकुलेधूलीपटलेदिविषदध्वनिधिवृत्तान्वध्वनिप
 टहध्वानवधिरिनाशेषदिगंतरालंशस्त्राशस्त्रिहस्ताहस्तिपरस्परामिहतसैन्यंजन्यमजनिात
 त्रमगधराजःप्रक्षीणासकलसैन्यमंडलंमालवराजजीवग्राहमभिगृह्यकपालुतयापुनरपि

६५०

३

३

स्वराज्ये प्रतिष्ठापयामास। ततः सरत्नाकरमेखलामिलामनन्यशासनां शासत्र न यत्यतया नारायणं स
कललोकैककाराणां निरंतरमर्चयामास। अथ कदाचित् तदग्रमहिषी देवी देवेन कल्पवल्लीफलमा
देहीति प्रभातसमये स स्वप्नमवलोकितवती सा तदा दयितमनोरथपुष्पभूतं गर्भमधत्ता राजा संप
न्नहृताखंडलः सुहृन्मंत्रिपुत्रं स माहूय निजसंपन्नमनोरथानुरूपं देव्याः सीमंतोत्सवं व्यधत्
। एकदा हितैः सुहृन्मंत्रिपुरोहितैः सभायां सभायां सिंहासनासीनो गुरोरहीनो ललाटतटमस्तोज
लिनाक्षरपालेन व्यज्ञापितं दिवदेवसंदर्शनलालसमानसः कोपितेन विरच्यार्चनाहोयतिर्धरदेश
मथ्यास्त इति। तदनुज्ञातेन तेन स संयमी नृपसमीपमनायि भूयतिरायां तं विलोक्य स प्रकृशाततदी
यगस्तचारभावो निखिलमनुचरनिकरं विस्मयमंत्रिजनसमेतः प्रणमितमेनं मंदहासमभाषतानतुता
पसदेशं सायदेशं भ्रमन् भ्रवांस्तत्र तत्र भवदभिज्ञातं कथयत्विति। तेनाभाषिभ्यश्च मरावल्लिना प्रोजलिना

राम०

३

देवशिरसि देवस्याज्ञामादायै न निर्दोषं वेधं स्वीकृत्य मालवेंद्रनगरं प्रविश्य तत्र गृहं तं वर्तमानस्तस्म
 राज्ञः समस्तमुदंतजातं विदित्वा प्रत्यागमं मानीमानसारः स्वसैनिकायुष्मतां तराये संपराये भवतः
 पराजयमनुभूय वैलक्ष्य लक्ष्य हृदयो वीतदयो महाकालनिवासिनं कालो विलासिनमनश्वरम
 हे श्वरं समागम्य तयः प्रभावसंतुष्टादस्मादेव वीरागतिं ग्रीभयदांगदं लब्ध्वात्मानमप्रतिभटं म
 न्यमानो महाभिमानो भवंतमभियोक्तुमुद्युक्ते • ततः परं देव एव प्रमाणमिति । तदालोच्य निश्चितं क
 त्पैरमात्पैराजा विज्ञापितो भूतः । देव निरुपायेन नैव सहायेन योऽरुमरातिरायाति । तस्मादस्माकं यु
 र्ध्वं सांप्रतमसांप्रतं । सहसा दुर्गसंश्रयः क्रियतामिति तैर्वहुधा विज्ञापितोऽप्यखर्वशागर्वणा विराजमा
 नो राजा तदा क्यमकृत्यमित्यनादृत्य प्रतियोऽरुमभावभूतः शितिकंठदत्तशक्तिसारोमानसारोमान
 सारो योऽरुमनसामग्रीभूय सामग्री समेतो तैश्च भगधदेशं प्रविवेश । तदा तदा करपि मंत्रितो भूतः

द. २०.

४

हेन्द्रमगधेन्द्रकथंचिदनुनीपरिपुभिरसाध्येविध्यादवीमध्येवरोधान्नलबलरक्षिताननिवेशया
मासुःराजहंसस्तप्रशस्तवीतदैव्यसैव्यसमेतस्तीव्रगत्यानिर्गत्याधिकरुषंक्षिपंरुधःपरस्परव
ध्वैरयोरेतयोस्तदातदालोकनकुतूहलागतगगनचराश्चर्यकारगोरगोवर्तमानेजयाकांक्षीमा
लवदेशरक्षीविविधायुधस्यैर्यचर्योचितसमरतुलितामरेश्वरस्यमगधेश्वरस्यतस्योपरिपुरापु
ररातिदत्तांगदं प्राहिणोत निशितशरनिकरशकलीकृतापिसापशुपतिशासनस्याबंध्यतयास्तं
निहत्यरथस्तराजानंमूर्च्छितमकार्षीत्ततोवीतप्रग्रहाक्षतविग्रहावाहारथमादायदैवगत्या
तःपुरशरराणंमहारराणंप्राविशन्मालवनाथोजयलक्ष्मीसनाथोमगधराज्यंप्राज्यंसमाक्रम्यपुष्प
पुरमध्यतिष्ठत्तत्रहेतिततिहतिश्रान्ताअमात्यादैवगत्याप्रसुक्तांतजीवितानिशान्तवातलध्वसेताः
कथंचिदाश्वस्यराजानंसमंतादनीक्ष्यानवलोकितवतोदैव्यवतोदेवीयवायुः।वसुमतीतुनिखिल

एम.

४

सैन्यक्षतिरातोदृश्यत्वं चाकर्ण्यद्विग्राशोकसागरमग्नारमणानुगमनेमतिच्यवताकल्याणिभूरमता
 मरणमनिश्चितं किंचदैवतकथितोमथितोऽतारतिः सार्वभौमोभिरामोभवितासुकुमारः कुमारस्त्व
 दुदरेवसतितस्मादद्यतवमरणमनुचितमितिभूषितभाषितैरमात्यपुरोहितैरनुनीयमानयातयाक्षरांक्ष
 राहीनयातस्त्रीमस्त्रायि। अथार्धरात्रेनिद्रानिलीढनेत्रेपरिजनेविजनेशोकपारावारपारमुत्तर्तुम
 शक्नुवंतीसेनानिवेशदेशानिःशब्दलेशंशनैरतिक्रम्ययस्मिन्नृथस्यसंसक्ततयातदानयनयला
 यनश्रांतांगंतुमक्षमाः क्षमायतिरथ्याः यथ्याकुलाः पूर्वमतिष्ठन्तस्यनिकटवटतरोः शाखायांम
 तिरेखायामिवक्वचिदुत्तरीयार्धेनबंधनेमृतिमाधने विरच्यमर्तुकामावाध्याधरीविरसीकृतकलकं
 ठासाश्रकंठाव्ययतलावगौपमितपुष्पसायकभवानेवभाविन्यपिजन्मनिवल्लभोभवत्विति। तदा
 कार्यनीहारकरकिरणिकरसंपर्कलब्धावबोधोमागधोगाधरुधिरचिरक्षरगानष्टचेष्टोदेवीवाक्य

२०४०

५

५

मेवनिष्प्रिन्वानस्तन्वानः प्रियवचनानि शनैस्तामावृयतासासमेभ्रममागत्यामंदहृदयानंदसंपु
 ल्लुवदनारविंदातमुपोषिताभ्यामिवानिमिषिताभ्यांलोचनाभ्यां सत्याप्यविकस्वरेणस्वरेणपुरोहि
 तामात्यजनमुच्चैराहूयतेभ्यस्तमदर्शयत् राजानिटिलतटचुंबितनिजचरणोबुजैः प्रशंसितदैव
 माहात्मेरमात्मेरभारिणादेवस्थपचयः सारथ्यपगमेरथंरभसादरापमनयदिति। तत्रनिहितसैनि
 कग्रामेसंग्रामेमालवयतिताराधितपुररातिनाग्रहितयागदयादयाद्देनेनताडितोमूर्च्छामागत्या
 त्रनिशांतपवनेनबोधितोभवमितिमहीयतिरकथयत्। ततोविरचितमहेनमंत्रिनिवहेनविरचितदै
 वानुकूल्येनकालेनशिविरमानीयायनीताशेषशल्पोविकसितक्षिप्ताननारविंदोराजासहसाविरो
 पितव्रणोकारिविरोधिदैवधिहृतपुरुषकारोदैवव्याप्ताकारोमगधाधियतिरधिकाधिरमात्यसंस
 त्यामरुभाषितयातयावसुमत्यामत्याचकलितयासमबोधेदेवसकलस्यभूपात्नकुलस्यमध्येतेजोव

राम.

५

रिष्टोगरिष्टोभवानद्यवनमध्यनिवसतीतिजलबुद्धसमानाविराजमानासंयतडिल्लतेवसहसैवो
 दयतिनश्यतिचातत्रिखिलदैवायत्तमेवावधार्यकार्यकिंचपुराहरिश्चंद्रामचंद्रमुख्याअसेखा
 महीद्राऐश्वर्योपमितमहेंद्रादेवतंत्रंदुःखयंत्रसम्पगनुभययश्चादनेककालंनिजराज्यमकु
 वन्। तद्वदेवभवान्भविष्यतिकंचनकालंविरचितदैवसमाधिर्गताधिसिद्धतुतावदिति। ततः सक
 लसैन्यसमन्वितोराजहंसस्तयोविभ्राजमानं वामदेवनामानंतयोधनं निजाभिलाषावाप्ति सा
 धनं जगाम। तंप्रणाम्यतेन कृतातिथ्यस्तसैकथितकथ्यस्तदाश्रमेहरीकृतश्रमेकंचनकालमुषि
 त्वानिजराज्याभिलाषीमितभाषी सोमकुलावतंसोराजहंसो मुनिमभाषता भगवन्मानसारः प्रवलेन
 दैववलेनमोनिर्जित्यमद्रोऽं राज्यमनुभवति। तद्वदहमप्युग्रंतयोविरच्यतमरातिमुन्मूलयिष्यामिलो
 कशरणेनभवत्कारुणेनेतिनियमवंतभवंतंप्राप्नुवमिति। ततस्त्रिकालज्ञस्तयोधनोराजानमवोचत्

६०५०

६

६

सखेशरीरकार्यकारिणातपसालावसुमतीगर्भस्थःसकलरिषुकुलमर्दनोराजनंदनोनूनंसंभ
विष्यतिकंचनकालंतस्मीमास्वेतिगगनचारिरापायिवाचासत्यमेतदितितदैवावोचिराजापिसुनि
वाक्यमंगीकृत्यातिष्ठतततःसंपूर्णगर्भदिवसावसुमतीसमुद्भूतैसकललक्षणालक्षितंसुतम
स्तुताब्रह्मवर्चसेनतुलितवेधसंपुरोधसंपुरस्कृत्यकृत्यविन्महीयतिःकुमारंसकुमारंजातसक
र्मस्कारेरावालालंकारेराचविराजमानंराजवाहननामानंयधत्ततस्मिन्नेवकालेसुमतिसुमंत्रसु
मित्रसुश्रुतानांमंत्रिणांप्रमतिमित्रगुप्तमंत्रगुप्तविश्रुताख्यामहदभिख्याःस्त्रनवोनवोधदिदुरुच
श्चिरायुषःसमजायंताराजवाहनोमंत्रिपुत्रैरात्ममित्रैःसहबालकेलीरनुभवन्नवर्धताकदाचिदैकेन
तापसेतरसेनराजलक्षणविराजितंकंचित्रयनानंदकरंसकुमारंकुमारंराजेसमर्थोवोचिष्वव
ल्लभकुशसमिदानयनायचनंगतेनमयाकाचिदशरायाव्यक्तकार्यरायाश्रमुंचतीवनिताविलो

राम०

६

किं तानिर्जने किं निमित्तं रुघते त्वयेति पृष्ट्वा सा करुहैरश्रुप्रसृज्य स गद्गदं मामवोचत् । मुने त्वा
 वरापजितपुष्पमायत्नेमिथिलानायके कीर्तिव्यापृतसुधर्मणि निजसुहृदो मगधराजस्य सी
 मंतिनी सीमंतमहोत्सवाय पुत्रदारसमन्विते पुष्पपुरमुपेत्य कंचन कालमधिवसतिसमाराधि
 तगिरीशो मालवाधीशो मगधराजं योद्धुमभ्यगात् । तत्र प्रख्यातयोरेतयोरसंख्येयसंख्येवर्तमाने सु
 हृत्साहायकं कुर्वीत निजवले सति विधेये विदेहेऽश्वरोजयवतारि पुराणाभिगृह्य कारुणेन पुराणे
 न विस्मृष्टा हतावशेषेणाश्रयेन सैन्येन सह स्वपुरं गमनमकरोत् । ततो वनमार्गेणादुर्गेणागच्छ
 त्रधिकवलेन शबरवलेन रभसादभिहन्यमानो मूलवलाभिरक्षितावरोधः समहानिरोधः पलायि
 ष्य ॥ तदीयार्कभयोर्यमयोर्धात्रीभावेन परिकल्पिता हं मदुहितापि तीव्रगतिं भ्रूयति मनुगंतुमक्ष
 मे अभूत्वा तत्र विवृतवदनः कोपिरूपी कोपश्च व्याघ्रो मामाघ्रातुमागतवान् । भीताहमुदग्रयाशिस

६५०

७

७

वलंतीपर्ययतामदीययाशिभ्रष्टोवालकः कस्यापि कपिलाशवस्य कोडमभ्यलीयतातश्च वा कर्षि
 रोमर्विरोध्याघ्रस्य प्राणान्वागोवागासनयंत्रमुक्तोपाहरत्। विलोलालकोवालकोपिशवैरै
 रायकुत्रचिदुपानीयताकुमारमपरमुद्वहंतीमदुहिताकुत्रगतानजाने साहंमोहंगताकेनापि कृ
 पालुनाहस्त्रियालेन स्वकुटीरमावेश्य विरोपितव्रणाभवं ततः स्वस्त्रीभूयभूयः क्षमाभर्तुरंतिकमुप
 तिष्ठास्तरसहायतया दुहितुरनभिज्ञाततया च व्याकुली भवामीत्यभिदधाना एका किंचयि स्वामि
 नंगमिष्यामीति सा तदैव निरगात् अहमपि न वन्मित्रस्य विदेहनाथस्य विपन्निमित्रं विषादम
 उभवन् तदन्वयां कुरंकुमारमन्विष्यन् तदैकंच डिकां मंदिरं संदरं प्रागात् तत्र संततमेवं विधविजय
 सिद्धये कुमारं देवताय हारकरिष्यंतः किराताः महीरुहश्राखावलंबितमेनमसिलतया वासैकतत
 लेखनननिसिप्तचरं गालक्षीकृत्य शितशरानि करेण वानेकचरौः पलायमानं कुक्कुरवालकैर्व

राम.

७

यित्वासंहनिष्यामइतिभाषमाणा मयासमभ्यभाष्यत ननुकिरातोतमाघोरप्रचारेकांतारेसवलितप
 थःस्थविरभ्रसूरोहंममपुत्रकंक्वचिष्टायायांनिक्षिप्यमार्गान्वेषणायकिंचिदंतरमगच्छे। सकुत्र
 गतःकेनवागर्हीतःपरीक्ष्यापिनवीक्ष्यते तन्मुखालोकेनेनविनानेकान्यहान्यतीतानिकिंकरोमि
 क्यामिभवद्भिर्नकिमदृशीति। द्विजोत्तमकश्चिदत्रतिष्ठतिकिमेवतवनंदनः सत्यमेवतदेनंगहाणे
 लुप्तादैवानुकूल्येनमत्स्यंतंयतरन् तेभ्योदत्ताशीरहंवालकमंगीकृत्यशिशिरोदकादिनोपचारेणा
 श्वास्यनिःशंकंभवदकंसमानीतवानस्मि। एनमायुष्मतपितरूपोभवानभिरक्षतादिति। राजासुहृदय
 त्रिमितंशोकंतत्रंदनवदनविलोकनमुखेनकिंचिदधरीकृत्यतमुयहारवर्मनाम्नाहूय राजवाहन
 मिवपुषोषःजनपतिरेकस्मिन् दिवसेतीर्थस्नानाययक्त्वाविकटमार्गेणागच्छन्नवलयाकयाचिदुपला
 लितमनुयमशरीरंकुमारंकंचिदवलोक्यकुतहलाकुलस्तामपृच्छत्। भामिनिरुचिरमूर्तिःसराजगुरा

द०५०

८

४

संपूर्तिरसावर्भकोभवदन्वयसंभवोनभवतिकस्यनयनानंदनोनिमित्तेनकेनभवदधीनोजातःकथ्यतां
याथातथ्येनत्वयेति।प्रणतयाशचर्यासलीलमलापि।राजन्नात्मपत्नीसमीपेपदव्यावर्तमानस्य
भिधिलेश्वरस्यसर्वस्वमयहरतिशवरसेन्येमद्यितेनायहत्यकुमारराघमत्थमर्थितोव्यवर्धत।तद्वधा
र्यकार्यज्ञोराजाभुनिकथितंदितीयंराजकुमारमेवनिश्चित्यसामदानाभ्यांतामनुनीयापहारवर्मेत्या
ख्यायदेवैवर्धयेतिसमर्थितवात्॥कदाचिदामदेवशिष्यःसोमशर्मानामकंचिदेकंवालकंराज्ञःपु
रोनिक्षिप्याभाषत।देव०रामतीर्थेस्त्रात्वाप्रत्यागच्छतामयाकाननावनौवनितयाकयापिधार्यमारा
मेनमुज्ज्वलाकारंकुमारंविलोक्यसादरमभाषा।स्त्विवरेकात्वमेतस्मिन्नटवीमध्येवालकमुद्धंतीकि
मर्थमायासेनभ्रमसीति।वृद्धयाप्यभाषिन्मुनिवरकालयचननामिद्विद्येकालगुप्तोनामधनास्योवै
शंपवरःकश्चिदस्ति तत्रंदिनीनयनानंदकारिणीसुवृत्तानामैतस्माद्विद्यादागतोमगधनाथमंत्रिसंभ

राम०

८

वोरत्नोद्भवो नामरमणीयगुणालयोभ्रांतभूवलयो मनोहारी च वहारी उपयम्यस्तवस्तु संयदाश्व
 शुरेण संमानितो भूतः कालक्रमेण न तां गीर्गभिरीजातांततः सोदरविलोकतकुतः हलेन रत्नोद्भवः
 कथंचित् श्वशुरमनुनीय च पललोचनया सह प्रवहरामास्त्यपुष्पपुरमभिप्रतस्ते कल्लोलमालि
 काभिर्हृतः पोतः समुद्रांभस्य मज्जतः गर्भभरालसाललनां धात्रीभावेन कल्पिता हंकराभ्यामुदहंती
 फलकमैकमधिरुत्थदैवगत्यातीरभूमिमगमं स्तद्वृज्जनपरिवृतोरत्नोद्भवस्तत्र निभयो वाकेनो
 पायेन तीरभगमघानजानामि। क्लेशस्य परां काष्ठाभिविगता सुवृत्तास्मिन् तटवीमद्ये सुतमसतः प्रस
 ववेदनया विचेतना सा प्रष्टाय शीतलेतरुतले निवसति। विजने वने स्थातुमशक्यतया जनपदगामिने
 मार्गमन्वेष्टुमुद्यक्तया मया विवशायास्तस्याः समीपे बालकं निक्षिप्य गंतुमनुचितमिति कुमारोपना
 यीति। तस्मिन्नेव क्षणे वन्यो वारणाः कश्चिद्दृश्यन्तं विलोक्य भीतासातं निपात्य प्राद्ववत्। अहं समीप

६५०

९

१

लतागुल्मकंप्रविश्यपरीक्ष्यमारोतिष्ठं. निपतितं बालकं यत्नवकवलमिवादति गजपतौ कंठीर
वो भीमरवो महाग्रहेणान्यपतत्. भयाकुलेन दंतावलेन स्रष्टितिवियतियात्यमानो बालको न्ययत
त॥ चिरापुष्पतया सन्नोन्नततरुशाखा समासीनेन वानरेण केनचित्प्रकफलमनीषया परिगृह्य फले
तरुतया विततस्कंधमूले निक्षिप्तो भूतसोपि भर्कटः क्वचिद्गात बालकेन सत्त्वसंयन्नतया सकलल्लेश
सहेनाभावि। केसरिणा करिणो निहत्य कुत्रचिद्गामिलतागृहान्निर्मितो ह्रमपितेजः पुंजं बालं शनैर
वनीरुहाद्वतार्य वनांतरे वनितामन्विष्या विलोक्य न मानीय गुरवे निवेद्य तन्निदेशनं भवन्निकटमा
नीतवानस्मीति। सर्वेषां सद्गुरोर्भेकदैवानुकूलदैवाभावेन महदाश्चर्यं विभ्राणो राजारत्नोद्भवः कथ
मभवदिति चिंतयन् तत्र दं पुष्पोद्भवनामधेयं विधाय तदुदंतं व्याख्याय स श्रुताय विषादसंतोषा
वनुभवन् तदनुजेतनयं समर्पितवान् अन्येषुः केचन बालकमु रसिद्धतीव सुमतीवल्लुभमभिगत

राम.

९

नकुत्रत्योसावितिष्टद्यासमभाषतगाजत्रतीतायांरात्रौकाचनदिव्यवनितामत्युरतःकुमारमेकंसेखा
प्यनिद्रामुद्रितांमांविबोध्यविनीताव्रवीत्.देवित्वन्मंत्रिगोधर्मपालनंदनस्यकामपालस्यवल्लभा
यक्षकांताहं.नारावलीनामनेदिनीमारीभद्रस्ययक्षेश्वरानुमत्यामदात्मजमेतंभवतन्नजस्याभो
निधिवलयवेष्टितक्षोणीमंडलेश्वरस्यभाविनोविशुद्धयशोनिधेराजवाहनस्यपरिचर्याकरणा
यानीतवत्यस्मि।त्वमेनंमनोजसन्निभंवर्धयेति।विस्मयविकसितनयनयामयासविनया.सत्क
ता.स्वक्षी.यक्षी.साप्यदृश्यतामयासीदिति।कामपालस्ययक्षक्यासंगमेविस्मयमानमानसो
राजहंसारंजितमित्रंसुमित्रमाहूयतदीयभ्रातृपुत्रमर्थपालंविधायतस्मैसर्ववार्तादिकंव्याख्या
यादात्.ततःपरस्मिन् दिवसेवामदेवांतेवासीतदाश्रमवासीसमाराधितदेवकीर्तिकुमारमेकमवग
मप्यनरपतिमवादीत्.देवतीर्थयात्राप्रसंगेनकावेरीतीरमागतोहंविलोत्तालकंवालकंनिजोत्संग

८५०

१०

10

तलेनिधाय रुदंती रुधिरामेकां विलोक्या बोचमः रुधिरैकाल्पमयमर्भकः कस्य नयनानंदकरः कांतां
किमर्थमागताः शोककारां किमिति साकरयुगेन जलमुत्सृज्य निजशोकशंकूत्पाटनक्षममिव माम
वलोक्य शोकहेतुमवोचत् द्विजात्मजराजहंसमंत्रिणाः सितवर्मणाः कनीयानात्मजः सत्यवर्मा तीर्थ
यात्राभिलाषेण देशमेनमागच्छत् सकस्मिंश्चिदग्रहारे कालीनामकस्य चिद्भस्मरस्य नंदिनी विवा
ह्यतस्याऽनपत्यतया गौरीनामतद्वृगिनीकाचनकांतिपरिणीयतस्यामेकं तनयमलभत ॥ कालीमा
स्य मेकदधाऽग्रामया सह बालमेनमेकेन मिषेण आनीय तटिन्यामेतस्यामक्षिपत् करैरौकेन बाल
मुद्धृत्या परेण ह्यवमानानदीवेगात् तस्य कस्यचित्तरोः शाखामवलंब्य तत्र शिंशुनिधाय नदीवेगेनोत्थमा
नाकेन चित्तकलपेन कालभोगिना ह्रमदंशि मदवलंबी भूतो भूतहोयमस्मिन् नृदेशे तीरमागतः गरलस्यो
दीपनतया मयि मृताया मरणोपेक्ष्य न शरण्यो नास्तीति मया शोच्यत इति ततो विषमविषज्वालावली

राम०

१०

दावयवासाधरणीतलेन्यपतताद्याविष्टोहंमंत्रवलेनविषव्यवस्थामयनेतुमक्षमःसमीपकुंजेद्यौष
 धविशेषमन्विष्यप्रत्यागतोऽमुञ्जातजीवितां व्यलोकयन्तदनुतस्याःपावकसंस्कारविरच्यशोका
 कुलचेताबालमेनमगतिमादायसत्यवर्मवृत्तांतश्रवणावेलायांतन्निवासाग्रहारनामधेयस्या
 श्रुततयातदन्वेषणमशक्यमित्यालोच्यभवमदमात्यतनयस्यभवानेवाभिरक्षितेतिभवंतमेनम
 नयमितिःतन्निशम्यसत्यवर्मस्थितेःसम्पगनिश्चिततयाखिन्नमानसोनरयतिःसुमतयेमंत्रिरोसो
 मदत्तेनामतदनुजतनयमर्पितवान् सोऽपिसोदरमागतमिवमन्यमानोविशेषेणपुण्योऽयंएवमि
 लितेनकुमारमंडलेनबालकेलीरनुभवन्अधिरूढानेकबाहूना राजबाहूनानुक्रमेणचौलोप
 नयनादिसंस्कारजातमलभतततःसकललियिज्ञानंनिखिलदेशीयभाषायांडित्यंषडंगसहि
 तवेदसमुदायकोविदत्वंकाव्यनाटकाख्यानकाव्यायिकेतिहासचित्रकथासहितपुराणगणनै

द.पू.

११

॥

पुराय. धर्मशब्दोतिस्तर्कमीमांसादिसमस्तशास्त्रचतुर्थकौटिल्यकामंदकीयादिनीतिषट्पल
 कौशलं वीणाद्यशेषवाद्यदाक्षांसंगीतसाहित्यहारित्वं मणिमंत्रौषधादिमायाप्रपंचचंचुलं.
 मातंगतुरंगादिवाहनारोहरापाटवं विविधायुधप्रयोगचरात्वं चौर्यदुरोदरादिकपटकलाप्रौढ
 त्वंचततदाचार्येभ्यः सम्यक्लब्धायौवनेन विलसंतं कृत्येष्टनलसंतं कुमारनिकरं निरीक्ष्य महीव
 ल्लभः सोहं शत्रुजनदुर्लभ इति परमानंदममंदमविंदत ॥ ॥ इति दंडिनः कृतौ दशकुमारचरिते
 कुमोरोत्पत्तिर्नाम प्रथमः उष्ठासः ॥ ॥ अथैकदा वामदेवः सकलकलाकुशलेन कुसुमसा
 यकसंश्रयितसौंदर्यराकलितसौंदर्यरासाहसापहसितकुमारेण सुकुमारेण जयध्वजातपवा
 रराकुलिशंकितकरेण कुमारनिकरेण परिवेष्टितं राजानपानतशिरसं समभिगम्य तेन तं कृतोप
 रिचर्यामंगीकृत्य निजचरराकमलयुगलमिलनमधुकरायमानकाकपक्षं विदलिष्य माराविष

राम.

११

हंसकुमास्वयंगादमालिङ्गमितसत्यवाक्येनविहिताशीरभ्यभाषत. भूवत्समभवदीयमनोरथफ
 लमिवसमृद्धलावणं तारुणं नुतमित्रोभवत्पुत्रोऽनुभवति. सहचरसमेतस्य नूनमेतस्य दिग्विज
 यारंभसमयएषः तदस्य सकलकेशसहस्यराजवाहनस्य दिग्विजयप्रयागां क्रियतामिति. कुमा
 रामारभिरामा. रामाययौ रुषारुषाभस्मीकृता रयो रयोपहसितसमीरगा रगाभियानेनयानेना
 भ्युदयाशंसं राजानमकार्षुः. तत्सावित्र्यमितरेषां विधाय समुचितं बुद्धिमुपदिश्य शुभमुहूर्तं स
 परिवारं कुमारं विजयाय विसर्ज्य राजवाहनो मंगलस्सचकंशकुन विलोक्य नूदेशं कंचिदति
 क्रम्य विध्याटवी मध्यमविशतः तत्र हेति हति किं गां कं कालाय सकर्कशकायं यज्ञोपवीतेनानुमे
 यविप्रभावं व्यक्तकिरातप्रभावं लोचनपद्मं कमपि पुरुषं ददृशीतेन विहितपूजनो राजवाहनो भाष
 त। ननु मानवजनसंगरहितेऽगहिते घोरप्रचारे कांतारे विध्याटवी मध्ये भवानेकाकी किमिति निव

द.पू.

१२

१२

सतिभवदंसोपनीतंयज्ञोपवीतंभूस्करभावंद्योतयतिहेतिहतिभिःकिरातरीतिरनुमीयतेकथय
किमेतदितिनेजोमयोयंमानुषमात्रयौरुषोनूनंनभवतीतिमत्वासपुरुषस्तद्वयस्यसुखान्नाम
जननेविज्ञायतस्मैनिजहतांतमकथयत्।राजनंदनकेचिदस्यामटव्यांवेदादिविद्याभ्यासमपहा
यनिजकुलाचारंहरीकृत्यसत्यशौचादिधर्मब्रातंयरिहत्यकिल्बिषमन्विष्यतःपुलिंदपुरोगमास्त
दन्नमुपभुंजानावहवोब्राह्मरात्रुवानिवसंति।तेषुकस्पचितुत्रोनिंदायात्रचारित्रोमातंगोनामाहं।
सहकिरातवलेनजनपदंप्रविश्यग्रामेषुधनिनःस्त्रीवालसहितानानीयबंधनेनिधायतेषांसकल
धनमयहरंनुधत्यवीतद्व्योव्यचरं।कदाचिदेकस्मिन्कांतारेमदीयसहचरगरोनजिघांस्यमानंभूस्
रमेकमवलोक्यदयायतचित्तोब्रुवं।ननुयायाःनहंतव्योब्राह्मराइति।तेरोषाहरानयमानांबहुधा नि
रभर्तयन्।तेषांभाषरापारुष्यमसहिसुरहमवनीसररक्षरायचिरंप्रयुध्यतेरभिहतोगतजीवि

राम.

१२

तो भवं. ततः प्रेतपुरीमुपेत्य तत्र देहधारिभिः पुरुषैः परिवेष्टितं समामध्ये रत्नखचितसिंहासनासीनं
 शमनं विलोक्य तस्मै दंडप्रणाममकरवं. सोऽपि मामवेक्ष्य चित्रगुप्तं नाम निजामात्यमाहूय. तमवो
 चत् सचिवनैषोऽमुष्य मृत्युसमयः. निंदितचरितोऽप्ययं महीसुरनिमित्तं गतजीवितो भूतः। इ
 तः प्रभृतिविगलितकल्मषस्यास्य पुण्यकर्म करारो रुचिरुदेव्यति। पापिष्ठैरनुभूयमानमत्र यात
 नाविशेषं विलोक्य पुनरपि पूर्वशरीरमनेन गम्यतामिति चित्रगुप्तोऽपि तत्र तत्र संतप्तं ध्याय सस्तंभे
 सुवध्यमानं अत्युद्धीकृते विततशरावतैले निक्षिप्य मागान् लशुडैर्जर्जरीकृता वयवान् निशि
 तटंकैः परितक्ष्यमाणानपि दर्शयित्वा पुण्यबुद्धिनुषदिश्य माममुंचत्। तदेव पूर्वशरीरमहं प्राप्ते
 महाटवीमध्ये शीतलोपचारं रचयता महीसुरेणायरीक्ष्य मागाः शिलायां शयितः क्षरामतिष्ठम्
 । तदनुविदितो देतो मदीयवंशवंधुगाः सहसा समागत्य मंदिरमानीय मामपक्रांतव्रणमकरो

६०५०

१३

१३

तद्विजन्माकृतज्ञो मत्तमक्षरशिक्षां विधाय विविधागमतंत्रमाख्यायकलघ्वक्षयकाराणां सदाचारमु
पदिश्यतां नेक्षणगम्यमानस्य शशिखंडेशवरस्य पूजाविधानमभिधाय पूजामत्कृतो मंगीकृत
निरगाता तदारभ्याहं किरातकृतसंसर्गबंधुकुलवर्गमुत्सृज्य सकललोके कगुरुमिंदुकलावतंसं
चेतसि स्मरन्नस्मिन्नकानने हरीकृतकलंको वसामि। देवभवते विज्ञायनीयं रहस्यं किंचिदस्मागम्य
तामिति। सवयस्य गणादपनीयं रहसि पुनरेन मभाषता एजन्नतीते निशांते गौरीपतिः स्वप्नसंनिहितो
निद्रा मुद्रितलोचनं विबोध्य प्रसन्नवदनकांतिः प्रश्रयानंतं मामवोचत्। मातंगदंडुकारण्यो तरालगामि
न्यास्तटिन्यास्तोरभूमौ सिद्धसाध्या राध्यमानस्य स्फटिकलिंगस्य पश्चादद्रिपतिकन्यापदयंक्तिचिन्दि
तस्याश्मनः सविधे विधेरा ननमि वकिमपि विलं विद्यते तत्र दैवस्मिन्ताम्रशासनं विधातुरिव समादाय
विधितंदुपदिष्टं दिष्टं विजयमिव विधाय पाताललोकाधीश्वरेण भवता भवितव्यं भवत्साहाय्यकरो

राम०

१३

राजकुमारोद्यज्वोवासमागमिष्यतीति। तदादेशानुगुणमेवभवदागमनसम्यक्तासाधनाभिलाषिणो
 ममतोषिणोरचयसाहाय्यमिति। तथेतिराजवाहनः साकंमातंगेतसतो नमितो नमांगेनविहाया
 र्क्षरात्रेनिद्रापरतंत्रमित्रगणंवनांतरमवापातदनुतदनुचराः कल्पेसाकल्पेनराजकुमारमनवलोक
 येतोविषस्मद्दयास्तेषुवनेषुसम्यगन्विष्यानवेक्षमाणाएतदन्नेषशामनीषयादेशांतरंवरि
 ष्मवोतिसहिष्मवोनिश्चितपुनःसंगमसंकेतस्थानाः परस्परं वियुज्यययुः। लोकेकवीरेराकुमारे
 गारक्ष्यमाणाः संतुष्टांतरंगोमतंगोपिविलंशशिरोखरकथिताभिज्ञानपरिज्ञातनिःशंकं प्रविश्य गृ
 हीतताम्रशासनोरसातलेयथातेनैवोपेत्यतत्रकस्यचित्यत्तनस्यनिकटकेलीकाननकासारस्य
 विततसारसस्यसमीपेनानाविधेनशासनविधानोपपादितेनहविषाहोमंविरच्यप्रत्नहपरि
 हारिणीसविस्मयं विलोकयतिराजवाहनेसमिदाज्यसमुज्ज्वलितेज्वलनेपुण्यगेहंदेहंमंत्रपू

६५०

१४

१५

र्वकमाहुतीकृत्यतडित्समानकांतिदिव्यांतनुमलभततदुनुमरिमयमंडनमंडलमंडितासक
 ललनाकुलललामभृताकन्यकाकाचनविनीतानेकसखीजनानुगम्यमानाकलहंसगत्याश
 नेरागत्यावनिसुरोत्तमायमरिमेकमुज्ज्वलाकारमुपायनीकृत्यतेनकालमितिपृष्टासोत्कंठा
 कलकंठस्वनेनमंदमंदमुदंजलिरभाषताभृत्करोत्तमाहमसुरोत्तमनंदिनीकालिंदीनाममम
 पितास्यलोकस्यशासितामहानुभावोनिजपराक्रमासहिष्णुनाविष्णुनाहरीकृतामरेसमरेयम
 नगरातिथिरकारितद्वियोगशोकसागरमग्नमामवेक्ष्यकोपिकारुणिकःसिद्धतापसोभाषत।वाले
 कश्चिद्विद्यदेहधारीमानवोवोवल्लभस्तवभूत्वासकलंरसातलंपालयिष्यतीति।तदादेशंनिज
 म्पद्यनशब्देन्मुखीचातकीवर्षागमनमिवतवालोकनकांक्षिणीचिरमतिष्ठम्।मन्मनोरथफलाय
 मानंभवदागमनमवगम्यमद्राज्यावलंबनभृतामात्यानुमत्यामदनानुकृतसारथ्येनमनसाभवंत

राम०

१४

भागछं लोकस्यास्य राज्यालक्ष्मीमंगीकृत्य मातस्य त्रीकरोतु भवानिति मातंगोपिराजवाहनानु
 मत्यातांतकृणीय रिणीय दिव्यागनालाभेन दृष्टतरोरखातलराज्यपुरीकृत्य परमानंदमाससाद
 वंचयित्वा च यस्य गरांसमागतो राजवाहनस्तदवलोकनकौतूहलेन भुवंगमिस्तुः कालिंदीद
 तं क्षुत्पिपासादिक्लेशनाशनं मरिणं साहाय्यकरा संतुष्टान्मातंगाल्लब्ध्वा कंचनाध्वानमनुव
 र्त्तमानं तं विस्मयविलपथेन तेन निर्ययौ। तत्र च मित्रगरामनवलोक्य भुवं बभ्राम। अत्र मंश्च विशा
 लोयशल्पेकमप्याजीडमासाद्य तत्र विशाग्रमिषुरांदोलिकारुंदं मरिणं सहितमाप्तजनय रिहृतमुद्य
 ने समागतमेकं पुरुषमपश्यत्। सोपि परमानंदेन पल्लवितचेता विकसितनारविंदो मम स्वामी सो
 मकुलावतंसो विशुद्धयशोनिधीराजवाहनरघुमहाभाग्यतया कंडरावास्य पादमूलगतवानस्मि
 संप्रति महात्रयनोत्सवो जातइति स संभ्रममांदोलिकाया अवतीर्य सरभस्य दविन्यासविलासिह

६०९.

१५

१५

र्षोत्कर्षचरितः त्रिचतुरयदात्पुद्गतस्य चरणाकमलयुगलंगलदुल्लसन्मल्लिकावलयेनमौलिनायस्य
 र्चाऽमोदाम्बुपूरोराजापुलकितगंगेगाटमालिङ्गायेसौम्यसौमदत्तइतिव्याजहार। ततः कस्यापि
 पुंनागभूरुहस्यध्यायाशीतलेतलेसंविष्टेनमनुजनाथेनसप्रणायमभारि। सखेकालमेवावतंते
 शोकस्मिन्प्रकारेणाकेनास्थायिभवतासंप्रतिकुत्रगम्यते। तरुणीकेयमेषयरिजनः संयादितः कथं
 कथयेति। सौमिमित्रसंदर्शनव्यतिकरायगतचिंताज्वरतिशयोमुकुलितकरकमलः सविनयमात्मीय
 प्रचारप्रकारमवोचत्॥ इतिदंडिनः कृतौदृशकुमारचरितेद्विजोपकृतिर्नामद्वितीयउध्यासः॥ ॥
 देवभवच्चरणाकमलसेवाभिलाषीभूतोहंभन्नेकस्यावनावनौपिपासाकुलोलतापरिहृतशीत
 लंनदसलिलं पिवनुज्ज्वलाकारं रत्नं तत्रैकमद्राक्षं तदादायगत्वाकंचनाध्वानमंबरमणोरत्नसुप्त
 यागंतुमक्षमोवनेस्मिन्नेवकिमपिदेवतायतनंप्रविष्टेदीनाननंवहुतनयसमेतंरुविरंमहीसुरमे

राम.

१५

कमवलोक्य कुशलमुदितदयोहमष्ट्यं कार्यरापविवर्णावदनोमहदाशाहर्षामानसोवोचदग्रजम्
 । महाभागसुतानेतान्मातृहीनाननेकैरुपायैरक्षंनिदानीमस्मिन्कुदेशेभैक्षं संपाद्यदददेतेभ्यो
 वसामिश्रिवालयेस्मिन्निति । भूदेवस्तत्कटकधियती राजाकस्य देशस्य किं नामधेयः किमत्रागमन
 कारणमस्येति पृष्टोभाषतमहीसरः सौम्यमतकालेनामलाटे श्वरो देशस्यास्यपालयितुर्वीरकेतो
 स्तनयां वामलोचनां नामतस्मिन् रत्नमसमानलावरां पञ्चावमवधत्तदुहित्वा प्रार्थयत्तस्य नग
 रीभरौत्सीतवीरकेतुरधिभीतोमहदुयायनमिवतनयां मतकालायादात्तस्मिन् रत्नमसमानलावरां पञ्चावमवधत्तदुहित्वा प्रार्थयत्तस्य नग
 यतिः परिरोयानिजपुर एवेति निश्चित्य गच्छन्निजदेशं प्रति संप्रति गयादरेण त्रवने सैन्यवासमकार
 यत् । कम्पासारेणानियुक्तोमानपालो नामवीरकेतुमंजीमानधनश्चतुरंगवलसमन्वितो न्यत्ररचितशि
 विरस्तत्रिजनायावमानावित्रमानसोतर्विभेदेति । विप्रोसौवहुतनयोविद्वान्निर्धनः स्थविरश्चदानयोग्य

६०२०

१६

16

इति तस्मै करुणा पूर्णमनारत्नमदां। परमाल्हादविकसिताननोभिर्हितानेकाशीः कुत्रचिदयजन्माजगा
माऽप्रव्यश्चमखित्रेनमयातत्रनिरवेशिनिद्रासुखं। तदनुपश्चात्रिगलितवाहुयुगलः सभ्रसुरः कशा
घातचिन्तितगात्रेनैकनैस्त्रिंशिकानुयातोभ्येत्यमामसौ दस्युरित्यदर्शयत्। परित्यक्तभ्रसुराराजभरा
रत्नावाप्तिप्रकारं मदुक्तमनाकरपिभयरहितं मां गाढं नियम्य रज्जुभिर्गानीयकागारमेतेतवसखाय
इति निगडितान्कांश्चिन्निर्दिष्टवंतोमामयि निगडितचरगायुगमकार्षुः। किं कर्तव्यतामूढेन निराशा
क्लेशानुभवेनावोचि मया। ननु पुरुषावीर्यपुरुषानिमित्तेनैव निर्विशयकारावासदुःखं दुस्तरं य
यवयस्या इति निर्दिष्टमेतैः किमिदमिति। तथा विधं मामवेक्ष्य भ्रसुरान्मया श्रुतं लाटपतिवृत्तांतं व्या
ख्यायचौरवीराः पुनरवोचन् महाभागवीरकेतुमंत्रिणोमानपालस्य किं करावयंत दशया लाटेश्वरमा
रणाय रात्रौ सुरंगगह्वरे रातदगारं प्रविश्य तत्र राजाभावेन विषसा बहुधनमपहृत्य महादवीं प्राविशा

राम.

१६

म। अयेरेद्युश्चयदानेविगोराजानुचरावहोभ्येत्यथतधनचयान् अस्मान्परितःपरित्यक्तं तं खश्चानि
 कटमानीयसमस्तवस्तुशोधनेवेलायामेकस्यानर्घ्यरत्नस्याभावेनास्मद्विधायमाणि कयादानायास्मान्कि
 लाष्ट्रं खलयन्निति। श्रुतरत्नरत्नालोकनस्थानो हृदि दंतदेवमाणिक्यमिति निश्चित्य भूदेवदाननिमित्ता
 दुरवस्थामात्मनोजन्मनामधेयं युष्मदन्वेषणपर्यटनप्रकारं चाभाष्य सम्योचितैः संलापैर्मैत्रीमकार्ष
 । ततोर्द्धरात्रेतेषामममचष्ट्रं खलाबंधनं निर्भिद्यतैरनुयम्यमानोतिद्वितस्य द्वाः स्वगारास्यामुधजातमादाय
 पुररक्षासुरतोभिमुखगतान्पटुपराक्रमलीलयभिद्रव्यमानपालशिविरं प्राविशाम्। मानपालो नि
 जकिंकरेभ्यो ममकुलाभिमानहतांततरकालीनं विक्रमं च निज्ञाप्य मामार्चयत्। यरेद्युर्मतकालेनप्रेषि
 ताः केचनपुरुषाः मानपालमुपेत्यमंत्रिन्मदीयराजमंदिरे सुहृं गयावद्बुधनमपहृत्यचौरवीरभवंदीयं
 करकंप्राविशन्तानर्ययनोचेमहाननर्थः संभविष्यतीति क्रूरतरं वाक्यमब्रुवन्तदाकर्ण्यरोषारुणितेन

द.पू.

१७

17

त्रोमंतीलादयतिः कस्तेन मैत्रीकापुनरस्यवराकस्य सेवया किंलभ्यमिति तात्रिभर्त्सयता ते मानपाले नोक्तं
विप्रलापं मतकालाय तथैवाकथयन् कुपितोऽपि लाठपतिर्दीर्घीर्य गर्वेणाल्पसैनिकसमेतो योऽमुमभ्यगा
त् पूर्वमेव कतरानि श्रयोमानो मानपालः सन्नद्धयोधो युद्धकामो भ्रूलानिः शोकं निरगात् अहमपि
सबहुमानं मंत्रिदत्तानि बहुलतुरंगमोऽप्येतं चतुरसारथिं रथं च दृढतरं कवचं मदनुस्तरं चापं च विविध
याराष्ट्रं तस्मिन् द्वयं समुचितान्यायुधानि गृहीत्वा युद्धं न दोषमदीय वलविश्वसेनरिपुह्वरगोष्क
क्तं मंत्रिणमन्वागम्य परस्परमस्त्रेणातुमुलसंगरकरमुभयसैन्यमतिक्रम्य समुल्लसद्गुजाटोऽपेन बाण
वर्षतदंजं विमुञ्चन् गतीन् प्राहुरन्ततोतिरयतुरंगमं मद्रथं तत्रिकटेनीलाशीघ्रलंघनोऽपेततदीय रथो ह
मरातेः शिरः कर्तनमकार्षेत् तस्मिन्पतिते तदा वसिष्ठसैनिकेषु पलायितेषु नानाविधहयगजादिवस्तु
जातमादाय परमानंदसंनतो मंत्री ममानेकविधां संभावनामकार्षीत् मानपालप्रेषिता तदनुचरादे

राम०

१७

नमस्विलमुदंतमाकर्षिसंतुष्टमनराजाम्पुत्रतोमदीयपराक्रमेविस्मयमानःसमहोत्सवममात्यवां
 धवानुमत्याशुभदिनेनिजतनयांमत्त्वमदात्ततोयौवराज्याभिषिक्तोहमनुदिनमाराधितमहीपा
 लचित्तोवामलोचनयानयासहनानाविधंसौख्यमनुभवन्भवद्विरहवेदनाशत्यवैकल्पहृदयःसि
 षादेशेनसुहृज्जनावलोकनफलप्रदेशंमहाकालनिवासिनःपरमेश्वरस्याराधनायाघयत्वीस
 मेतःसमागतोस्मिभक्तवत्सलस्यगौरीयतेःकारुण्येनभवत्यदारविंदसंदर्शनानंदसंदोहोमयात्त
 खड्गिति।तन्निश्वस्यभिनेदितपराक्रमोराजवाहनस्तनिरयराधदंडेहैवमुपालभ्यतस्मैक्रमेणात्मच
 रितंकथयामासन्तस्मिन्वसरेपुरतःपुष्पोद्भवविलोक्यससभ्रमंनिजनिटिलतटस्थश्चरणां
 गुलिसुदंजलिममुंगादमालिङ्ग्यानंदवाष्पसंकुलसंपुल्ललोचनःसौम्यसोमदत्तायंसपुष्पोद्भवद्व
 नितस्मैतदर्शयामासन्तौचचिरविरहदुःखंविस्तृत्याम्योन्यालिंगनसखमन्वभृतांततस्तस्यैवमहीरुह

द.प.

१८

१४

स्यष्टायायामुपविशपराजासमभाषतावयस्यभस्तरकार्यकरिस्त्रुरहंमित्रगणोविदितार्थःसर्वथांतरा
यंकरिष्यतीतिनिद्रितान्भवतःपरित्यज्यनिरगं।तदनुप्रबुद्धोवयस्यवर्गःकिमितिनिश्चित्यमदन्वेष
णायकुत्रगतवान्।भवानेकाकीकृगंतेति।सोपिललाटतटचुंबदंजलिपुटःसविनयंसमलयत्॥॥
॥इतिदंडिनःकृतौदशकुमाचरितेसोमदत्तचरितंनामतृतीयमुष्ठासः॥॥देवमहीसुरोपकारायै
वदेवोगतवानितिनिश्चित्यापिदेवेनगतव्यंदेशंनिर्मेतुमशक्रुवानोमित्रगणःपरस्परंवियुज्यदिश्रु
देवमन्वेष्टुमगच्छत्।अहमपिदवस्यान्वेषणायमहीमटनूकदचिदंबरमध्यगतस्यांबरमणैःकिण
मसहिस्त्रुरेकस्यगिरितटमहीरुहस्यप्रक्षायशीतलेतलेक्षणमुपाविशं।ममपुरोभागेदिनमध्यसंकु
चित्तसर्ववयवांकूर्माकृतिमानुषप्रक्षायानिरीक्ष्योन्मुखोगगनतलान्महारयेणपतंतंपुरुषकंचिदंतरा
लखदयोयनहृदयोहमवलंब्यशनैरवनितलेनिक्षिप्यदूरायातवीतसंज्ञंतेशिशिरोपचारेणविबो

राम.

१८

ध्यशोकातिरेकेणोद्धतवाष्पलोचनं तं भृगुपतनकारणमप्यंशोसोपिकरुहैरश्रुकणानयनयत्रभा
 षतासौम्यमगधाधिनाथासात्यस्यपद्मोद्भवस्यात्तसंभवोरत्नोद्भवनामाहं। वाणिज्यरूपेणकालय
 वनदीपमुयेत्यकामयिवणिकूकन्यकांयिणीयतयासहप्रत्यागच्छन्नंबुधौतीरस्यानतिदूरएव
 प्रवरुणस्यभग्नतयासर्वेषुनिमग्रेषुकथं कथमपिदैवानुकुल्येनतीरभूमिमभिगम्यनिजांग
 नावियोगदुःखार्णवेक्ष्यमानः कस्यापि सिद्धतायसस्यादेशादरेणषोडशहायनानिकथंचित्री
 त्वादुःखस्यपारमनवेक्षमाणोगिरिपतनमकार्षमिति। तस्मिन्नेवावसरे किमपिनारीकूजितम
 श्रावि। नखलुसमुचितमिदंयत्सिद्धादिष्टेयतितनयमिलनेविरहमसहिष्णुर्वैश्वानरंविशसी
 ति। तन्निशम्यमनोविदितजनकभावंतमवादिषम्॥ तातभवतेविज्ञापनीयानिबहूनि संति। भ
 वतुपश्चादखिलमाख्यातव्यं। अधुनानारीकूजितमनुपेक्षणीयंमया। क्षणमात्रमत्रभवतासी

द० ५०

१९

१९

यतामिति तदनुसोहं त्वरया किंचिदंतरमगमांतत्र पुरतोभयंकरज्वालाकुलद्रुतमुगवगाहनसा
हसिकां मुकुलितं जलिपुरां वनितं काचिदवलोक्य स संभ्रममनलादयनीयकूजं त्वावधया स
हमत्पितुरभ्यर्णमभिगमय्य स्थविरमवोचम् । त्वद्धेभवत्यौकुत्रत्येकांतारनिमित्तेन केन दुःखस्या
नुभ्रयते कथ्यतामिति । सा सगद्गदमवादीत् पुत्रकालयवनक्षीये कालगुप्तनाम्ना वणिजः कस्य
चिदेषां कृतास्तु तानामरत्नोद्भवेन निजकांतेनागच्छंती जलधौ मग्रे प्रवहणे निजधात्र्या मया सह
फलकमेकमवलंब्य दैवयोगेन कूलमुपेता आसन्नप्रसवसमया कस्यांचिदटव्यामात्मजमसूता
मम तु मंदभाग्यतया बाले वनमांतगे न गृहीते मद्द्वितीया परिभ्रमंती षोडशवर्षानंतरं भर्तृपुत्रसं
गमो भविष्यतीति सिद्धवाक्यविश्वासादेकस्मिन् पुण्याश्रमे एतावतं समयं नीत्वा शोकमपारं सोढु
मक्षमासमुज्ज्वलिते वैश्वानरेशरीरमाहुतीकर्तुं मुद्युक्तासीदिति । तदा कर्ण्य निजजननीं ज्ञात्वा ता

राम०

१९

महदंडवत्प्रणम्य तस्यै महुदंतमखिलमाख्यायधात्रीभाषराफुल्लवदनं विस्मयविकसिताक्षं जनक
मदर्शयं पितरौ तौ साभिज्ञानमन्योन्यं ज्ञात्वा मुदितांतरात्मानौ विनीतं मामानंदं श्रुत्वा राभिविच्य
गाढमाप्लिष्य शिरस्युपाधाय कस्याचिन्महीरुहं घ्रायाया मुपाविशताम् (कथं निवसति महीवल्ल
भो राजहंस इति जनकेन पृष्टो हंतस्परज्य च्युतिं त्वदीयजननं सकलकुमागवाप्तिं तव दिग्विजयार्
भं भवतो मातंगानुयानमस्माकं युष्मदन्वेषणकारणं सकलमभ्यधां । ततस्तौ कस्यचिदाश्रमे सुनेरस्था
पयम् । ततो देवस्यान्वेषणपरायणौ हं मखिलकार्यनिमित्तं वित्तं निश्चित्य भवदनुग्रहाल्लब्धस्य सा
धकत्वस्य साहाय्यकरणदक्षं शिष्यगणं निष्पाद्य विध्यवनमध्ये पुरातनपदनस्थानान्पुयेत्यवि
विधनिधिस्तृकानां महीरुहाणामधो निक्षिपान्वसुपूर्णां कलशान्निष्ठां जनेन ज्ञात्वा रक्षिषु परि
तः स्थितेषु खननैः साधनैरुत्पाद्य दीनारानसंख्यान् राशीकृत्य तत्कालागतमनतिहरेनिवेशितवणि

६५०

२०

२०

कटकं कंचिदभ्येत्यतत्र बलिनो बलीवर्धनगोणीश्च कृत्वान्यद्रव्यमिषेण वसुतक्रोणीसंचितं तैरुत्थ
मानं शनकैः कटकमनयं । तदधिकारिणा चंद्रपालेन केनचिद्वणिक्पुत्रेण विरचितसौ हृदोहमनुनै
वसाकमुज्जयिनीमुपाविशं । मत्पितरावपितां पुरीमभिगमय्य सकलगुणानिलयेन बंधुपालना
म्राचंद्रपालजनकेन नीयमानो मालवनाथदर्शनं विधाय तदनुमत्या गृहवसतिमकरवं । ततः का
ननभूमिषु भवंतमन्वेष्टुमुद्युक्तं मां यरममित्रं बंधुपालो निशम्या वदतः सकलंधरणीतलमपारम
न्वेष्टुमक्षमो भवान् मनो ग्लानिं विहाय तं स्त्रीतिष्ठतु । भवन्नायकालोकनकारणं शुभशकुनं निरीक्ष्य
कथयिष्यामीति तस्त्वयिताम तश्चासितहृदयो हमनुदिनं तदुपकंदवर्त्तकं द्वाचिदिंदुमुखीनवयौव
नावलीदावयवानयनचंद्रिका बालचंद्रिकानामतरुणी रत्नवणिक्मंदिलक्ष्मीमूर्त्तिमिवावलोक्य
तदीयत्वावरायावधूतधीरभावो लतांतबाणा बाणलक्ष्यतामया सिधम् । चकित बालकुरंगलोचना

राम०

२०

सायिकुसुमसायकसायकायमानेनकटाक्षवीक्षणेनमामसकृन्निरीक्ष्यमंदमारुतांदोलिता
 लतेवाकंपतमनसाभिमुखैःसमाकुंचितैरागलज्जांतरालवर्तिभिःसांगवर्तिभिरीक्षणविशेषैर्नि
 जमनोवृत्तिमकथयत।चतुरगृहचेषाभिरस्यामनोनुरागंसम्पक्कात्वासुखसंगमोपायमचितं
 यमअन्यदाबंधुपालःशकुनैर्भवदतिप्रेक्ष्यमाणःपुरोपांतविहारवनंमयासहोपत्यकस्मि
 श्रिन्महीरुद्देशकुंतवचनानिष्प्रावन्नतिष्ठत्।अहमुत्कलिकाविनोदयरायणोवनंतरेयरिभ्रम
 नूसरोवरतीरेचिताक्रांतचिन्तादीनवदनामन्मनोरथैकभूमिंबालचंद्रिकाव्यलोकयं।तस्यसंभ्र
 मप्रेमलज्जाकौतुकमनोरमलीलाविलोकनसुखमनुभवन्सुदत्यावदनारविंदेविषमभावं
 मदनकदनखेदानुभूतंज्ञात्वातन्निमित्तंज्ञास्यस्त्रीलयातदुपकंदमुपेत्यावोचिषम्।सुसुखितवमु
 खारविंदस्यदैन्यकारणंकथयेति।सारहस्यसंजातविश्रंभतयाविहायलज्जाभयेशनैरभाषत।सौ

६०८०

२१

११

म्यमानसारोमालवाधीश्वरोवार्धकस्यप्रवत्नतयानिजनंदनंदर्यसारमुज्जयिन्यामभ्यविंचतासकुमारः
 सप्रसागरपर्यंतमहीमंडलंपालयिष्यन्निजयैतद्यस्त्रेयातुष्टंडकर्मणौचंडवर्मदारुवर्मणौध
 रणीभरणेनियुज्यतपश्चरणायराजराजगिरिमभ्यगात्। राज्ञं सर्वमसयत्नंशासतिचंडवर्मणिदा
 रुवर्मा मातुलाग्रजन्मनोःशासनमतिक्रम्यपारदार्यपरद्रव्यापहरेणादिदुष्कर्मकुर्वाणोमन्मथ
 समानस्यभवतोलावण्यायतन्वितांमामेकदाविलोक्यकन्यादृषणशेषंदूरीकृत्यबलात्कारेण
 रंतुमुधुंक्ते। तच्चिंतयादैव्यमगच्छमिति। तस्यामनोगतंमयिरागोद्रेकंमन्मनोरथसिद्ध्यतरायंचनि
 शम्पवाष्पपूर्णलोचनामाश्वास्यदारुवर्मणोमारणोपायंचविचार्यवल्लभामवोच। तरुणिभवदभिला
 षिणंदुष्टद्वयमेनंनिहतुंमदुरुपायःकश्चिन्मयाचिंत्यते। यक्षःकश्चिदधिष्ठायबालचंद्रिकांनिवस
 तितदाकारसंपदाशांखलितहृदयोयःसंबंधयोम्यःसाहसिकोरतिमंदिरेतंपक्षंनिर्जित्यतयैक

राम.
२१

सखीसमेतयामृगाक्ष्यासंलापामृतसखमनुभूयकुशलीनिर्गमिष्यति। तेनचक्रवाकसंशया
 कारययोधराविवाहनीयेतिसिद्धेनैकेनावादीतिपुरज्जनस्यपुरतोभवदीयेः सत्यवाक्यैर्ज
 नैरसहृत्कथनीयम्। तदनुदासुवर्मावाक्यानीत्यविधानिश्रावंश्रावंतुंस्त्रीयदिभियास्थास्यति
 तर्हिवरंयदिवादौर्जन्येनत्वयासंगमंगीकरिष्यति। तदासभवदीयेरित्यंवाच्यः। सौम्यदर्यसारव
 स्तुधाधिपामात्यस्यभवतोस्मन्निवासेसाहसकरणमनुचितयोरजनसाक्षिकंभवन्मंदिरमानी
 तथातयातोयजाक्ष्यासहृतीउन्नायुष्मान्यदिभविष्यसितदापरिणीयतरुणीमनोरथान्निर्वि
 शेति। सोऽप्येतदंगीकरिष्यति। त्वंसखीचेष्टधारिणामयासहृतस्यमंदिरंगच्छ। अहमेकांतनि
 केतनेमुष्टिजानुपादाद्यातैस्तंभसान्निहृत्यपुनरपिवयस्यामिषेणभवतीमनुनिःशंकंनिर्गमिष्या
 मि। तदेनमुपायमंगीकृत्यविगतसाध्वसलज्जाभवज्जनकजननीसहोदराणां पुरत आवयोः प्रे

६०५०

२२

१२

मातिशयमामाख्याय सर्वथा स्मत्परिणयकरणे ताननुनयेः तेपिवंशसंयस्त्राद्याय हने मत्वं वा
 दास्यं त्येव दारुवर्मणो मारणोपायं तेभ्यः कथयित्वा तेषामुत्तरमाख्येयं मत्थमिति। सापि किंचिदुत्तु
 लसरसिजाननामामब्रवीत्। सुभाग कुरु कर्माणां दारुवर्मणं भवानेव हंतुमर्हति। तस्मिन् हते स
 र्वथा युष्मन्मनोरथः फलिष्यति। एवं क्रियतां भवदुक्तं सर्वमहमपि तथा करिष्ये इति मामसहृदि
 वत्तवदनाविलोकयंती मंदमंदमगारमगात्। अहमपि वंधुपालमुपेत्य शकुनज्ञात्तस्मात्त्रिंश
 द्विसानंतरमेव भवत्संगः संभविष्यतीत्यष्टणवं। तदनुमदनुगम्यमानो वंधुपालो निजा वासं प्र
 विश्य मामपि निलयाय विससर्ज मन्मोयोपायवागुरापाशालयेन दारुवर्मणारतिमंदिरेरंतुं समा
 दूता बालचंद्रिकां तंगमिष्यंती हृत्तिकां मन्त्रिकटमभिप्रेषितवती। अहमपि मरिचनूपुरमेखलाकं
 कणकटकताटकहारक्षौमकज्जलं वनितायोग्यं मंडनजातनिपुणतया तत्तत्स्थानेषु निक्षिप्य सम्य

राम०

२२

गंगीकृतमनोज्ञवेष्टोवल्लभया सह तदागारद्वारोपांतमगच्छेद्वाः स्थकथितास्मदागमनेन साद-
 रं विहिताभ्युपगतिना तेन द्वारोपांतनिवारिताशेषयस्त्रिवारेण मदन्विता बालचंद्रिका संकेतागारमनी-
 यतानगरव्याकुला यक्षकथापरीक्षत्रागरिकजनोपिकुलहलेन दारुवर्मणः प्रतीहारभूमिमग-
 मत्। विवेकभूषणमतिरसोरागातिरेकेण रत्नखचितहेमपर्यंकं हंसरत्नगर्भज्ञायनमानीयत रुंजी-
 तस्यैव मत्स्यतमिस्त्रासम्पगनवलोकितपुंभवापमनोरमस्त्रीवेषाय च वामोकरमणिमयमंडनानि
 सुश्रमाणि चित्रवस्त्राणिकस्तूरिकामिलितं हरिचंदनं कर्पूरसहितं तांबूलं सुगंधीणि कुसुमाललि-
 तं वस्तुजातं समर्थं मुहूर्तद्वयमात्रं हासवचनैः संलपन्नतिष्ठत्। ततो रागाधतया सुमुखो कचग्रहेण
 मतिव्यधत्तारोषारुणितो ह मेन पर्यंकतलान्निःशोको निपात्य मुष्टिजानुपादाघातैः प्राहरम्। नियुद्ध-
 रभसविकलमलंकारं पूर्ववदुदुन्मीलयित्वा भयकं पित्तानं तांगीमुपलालयन् मंदिरांगणमुपेत सा

द. २०

२३

२३

ध्वसकंयित इवोच्चैरकुंजं॥ हाबालचंद्रिकाधिष्ठितेनघोराकारेणयक्षेणदारुवर्मानिहन्यते। सहसास
मागच्छतपश्यतेमितदोकेर्ण्यमिलिताजनाःसमुद्यद्वाप्याहाहानिनादेनदिशोवधिरयंतोबालचंद्रिका
मधिष्ठितेयक्षंबलवंतंशृण्वन्नपिदारुवर्मीमदंधस्तामेवायाचततदसौस्वकीयेनकर्मणाभिहतःकिं
तस्यविलापेनेतिमिश्रोलपंतःप्राविशन्कोलाहलेतस्मिन्चटुललोचनयासहनैपुण्येनसहसानि
र्जतोनिजावासमगं॥ ततो गतेषुकतिययदितेषुयोरजनसमक्षंसिद्धादेशंप्रकारेणविवाह्यतामिंदु
मुखीपूर्वसंकल्पितान्स्फुरतविशेषान्यथेष्टमन्त्रभवंबंधुपालशकुननिर्दिष्टेदिवसेस्मिन्निर्गत्य
पुराद्वर्तमानोनेत्रोत्सवकारिभवद्वलोकनस्फुरन्मनुभवामीति। एवंमित्रवृत्तांतंनिशम्याम्लानमा
नसोराजवाहनःस्वस्यचसोमदत्तस्यचवृत्तांतंनस्मैनिवेद्यसोमदत्तमहाकालेश्वराग्राधानानंतरंभ
वदत्तभांसपरिवारानिजकरकंप्रापय्यागच्छेतिनियुज्यपुष्पोद्भवेनसेव्यमानोभस्वर्गायमानमवति

राम.

२३

कापुरं विवेशात्तत्रायं मस्वामिकुमार इति बंधुपालादये बंधुजनाय कथयित्वा तेन राजवाहने बहुवि
 धां सययीं कारयन् स कलकलाकुशलो महोत्सवर इति पुरिप्रकटयन् पुष्पाद्भवो मुख्यराज्ञो मज्ज
 नभोजनादिकमनुदिने स्वमंदिरे कारयामास ॥ ॥ ॥ अथ मीनकेतनसेना नायकेन मलयगिरिम
 हीरुहनिर्गतरागासिभुजंगमभुक्तावशिष्टेन वस्त्रस्मृतेरेण धृतहरिचंदनपरिमलभरेणो वमं दगति
 नादक्षिणानिलेन वियोगिद्रुदयस्थं मन्मथानलमुज्ज्वलयन् सहकारकिसलयमकरं दास्वादन
 रक्तकंठानामधुकरकलकंठानां काकलीकलकलेन दिक्चक्रं वाचालयन् मनिनीमानसोत्कलि
 कामुजनयन् प्राकंदसिंदुवाररक्ताशोककिंशुकतिलकेषु कलिकामुपपादयन् मदनमहोत्सवा
 धारसिकमनांसि समुत्सासयन् वसंतसमयः समाजगामन्तस्मिन्नतिरमणीये काले वंति संदरीनाममा
 नसारनेदिनीप्रियवयस्ययावालचंद्रिकया सह नगरोपांतरम्योद्याने विहारोत्कंठया यौरसंदरी

प्र. मृ.
२४

२५

समवायसमन्विताकस्यचिच्छृतयोतकस्यश्वायाशीतलेसैकततलेगंधकुसुमहरिद्राक्षतचीनांवरादिना
नानाविधेनपरिमलद्रव्यनिकरेणमनोभवमर्चयंतोरेमे. तत्ररतिप्रतिकृतिभवंतिसुंदरीद्रष्टुकामःकामश्
ववसंतसहायःपुष्पोद्भवसमन्वितोराजवाहनस्तदुपवनंप्रविश्यतत्रतत्रमलयमारुतांदोलितशाखानि
रंतरसमुद्भिन्नकिसलयकुसुमफलसमुल्लासितेषुरसालतरुषुकोकिलकुलकीरालिमधुकराणामाला
पानश्रावंश्रावंविकसदिंदीवरकझारकैरवराजीवराजिकेलिलोलकलहंससारसकारंडुवचक्रवाकच
क्रवालकलखव्याकुलविमलशीतलसलिलललितानिसरांसिदर्शदर्शममंदलीलयाललनासमीपम
वापाबालचंद्रिकयानिःशंकमितआगम्यतामितिहस्तसंज्ञयासमाहृतोनिजतेजोनिर्जितपुरुहूतोराजवाहनः
हृशोर्दर्याअवंतिसुंदर्याअंतिकंसमाजगाम. यावसंतसहायेनसमुत्सुकतयारतेःकेलीशालभंजिकावि
धित्सयाकंचननारीविशेषविरच्यात्मनःक्रीडाकासारशारदारविंदसौंदर्येणयादद्वयमुद्यानवनदीर्घिका

राम.
२४

मन्त्रमरालिकागमनरीत्यालीलात्नसगततिविलासं हृणीरलावण्येन जंघेलीलामंदिरद्वारकदली
लालित्येन मनोज्ञमुरुगुंजैत्ररथचातुर्येण घनं जघनं किंचिद्विकसलीलावतंसकल्लारकोरकको
टरानुवत्यांगगावत्सिनाभिनाभिंसौधारो हणपरियाद्यावलित्रयं मौर्वीमधुकरयं क्तिनीलिमली
लयारोमावलिपूर्णसवरीकलशशोभंयाकुचद्वंद्वलतामंडपसौकुमार्येण बाहूजयशंखाभि
खाभिख्यया कठकामिनीकर्णयस्सहकारयस्त्रवरगेण प्रतिविंबीकृतविंबं रदनछंदं चारणाय
मानपुष्पलावणेन श्रुचिस्मितं अग्रहृतिकाकलकंटिकाकलालायमाधुर्येण वचनजातंसकल
सैनिकनाथकमलयमारुतसौरभ्ये रानिः श्वासयवनं जयद्वजमीनदर्येण लोचनयुगले चाययष्टिप्रि
याभ्रलते प्रथमसदृदः सदाकरस्यायनीतकलंकयाकांत्यावदनं लीलामय रत्नहंभंग्याके शयाशंचवि
धाय समस्तमकरंदकस्तुरिकासंमि तेन मलयजरसेन प्रक्षाल्य कर्पूरयरागेण संभ्रज्य निर्मिते वराजसा

६०४०

२५

१५

मूर्तिमतीवलक्ष्मीर्मालवेशकन्यकास्वेनैवाराध्यमानं संकलितवरप्रदानायाविर्भूतं मूर्तिमंतं मन्य
यमिव तमालोक्तं मंदमारुतं दोलितालतेव मदनवेशवतीचकंपेतदनुक्रीडाविभ्रंभात्रिदृशाल
ज्जयाकानिकान्यपि भावांतराणि व्यधदत्तं ललनाजनं सज्जताविधात्रा नूनमेषाद्युणाक्षरन्यायेन
निर्मितानो चेदल्लभरेवंविधनिर्माणानि पुणो यदि स्यात् तर्हि तत्समानलावण्यामन्यातरुणी किं न
करोतीति सविस्मयानुरागं विलोकयतस्तस्य समक्षस्था तुलजितासती किंचित्सखी जनांतरितगा
त्रातत्रयनाभिमुखैः किंचिदाकुंचितैरेचितभ्रूलतैरपांगवीक्षितैरात्मनः कुरंगस्थानीयमानलाव
रांपराजवाहनं विलोकयंत्यतिष्ठत् सोपितस्यास्तदोत्पादितभावरसानां सामग्र्या लब्धवलस्येव वि
षमशरस्य शरव्यायमानसो बभूव सामनसीत्यमर्चितयत् अनन्यसाधारणसौंदर्येणानेन कस्या
परिभाष्यवतीनां तरुणीनां लोचनोत्सवः क्रियते पुत्रत्वेनामुनापुंरं धीराणां पुत्रवतीनां सीमंतिनी

राम.
२५

नांकानामसीमंतमौक्तिकीक्रियते. कास्येदेवी. किमत्राकारणंकारणामस्यमन्मथोमामयहसितनिज
लावण्यमेनंवलोकयंतीमस्ययेवातिमात्रंमथ्रन्निजनामसान्वयंकरोतिंकिंकरोमिकथेमयंज्ञात
व्यइति. ततोबालचंद्रिकातयोरंतरंगवर्तिभावविवेकैर्ज्ञात्वाकांतासमाजसन्निधौराजनंदनोदंतस्य
सम्पगाख्यानमनुचितमितिलोकसाधारणैर्वाक्यैरभाषता. भर्तृदारिकेयंसकलकलाप्रवीणोदेव
तासांत्रिध्यकरणआहवनिपुरोभस्मरकुमारोमरिामत्रौषधिज्ञःपरिचर्यार्होभवत्यापूज्यतामिति।
तदाकर्णनिजमनोरथमनुवदंत्याबालचंद्रिक्यासंतुष्टांतरंगांतरंगावली. मंदानिलेनेवसंकल्प
जेनाकुलीकृताराजकन्याजितमारंकुमारंसमुचितासनासीनविधायसखीहस्तेनशस्तेनगंधकुसु
माक्षतघनसारतांदलादिनानावस्तुनिचयेनपूजांतस्मैकारुण्यमासराजवाहनोप्येवमचिंतयत्। नू
नमेष्वापूर्वजन्मनिमेजाया. यज्ञवती. नोचेदेतस्या. मेवविधोऽनुरागोमन्मनसिनजायेत. शायिवसा

द.पु.

२६

26

नसमयेतयोनिधेर्जातिस्मरत्त्वमावयोः समानमेवातथापिकालजनितविशेषस्त्वकवाक्यैरस्याज्ञान
मुत्यादयिष्यामि। तस्मिन्नेवसमयेकोयिमनोरमोराजहंसः केलीविधित्सयातदुपकंठमगमत। स
मुत्सुक्याराजकन्ययामरालयहणेनियुक्तांवालचंद्रिकामवलोक्यसमुचितोवाक्यावसरएष्यदिति
संभाषणनिपुणोराजवाहनः सलीलमलयतः सुमुखिपुराशांवेनामकश्चिन्महीवल्लभः मनोव
ल्लभयायज्ञवत्यासहविहारवांछयाकमलाकरमवाप्यतत्रकोकनदकंदंबसमीयेनिद्राधीनमान
संराजहंसंशनैर्गृहीत्वाबिसगुणेनतस्यचरणयुगलेनिगडयित्वाकांतामुखंसानुरागं विलोकयन्
मंदस्मितविकसितैककयो लमंडलस्तामभाषतः इंदुमुखिमयाबद्धोमरालः शांतोमुनिवदास्तेस्वे
छयानेनगम्यतामितिः सोयिराजहंसः शांतमशयतः महीपालयदस्मिन्नंबुजघंडेनुष्ठानपरायणा
तयापरमानंदेनतिष्ठंतैष्टिकंमामकारणंराज्यगर्वणावमानितवानसितदेतत्पाप्मनारमणीवि

राम.

२६

रहसंतायमनुभवति विषमवदनः शां बो जीविते श्वरी विरहमसहिष्णुर्भौ दंडवत्प्रणम्य सविन
 यमभाषते । महाभाग यदज्ञानेनाकरोत तत्समस्वेति । सतापसः करुणा कृष्य चेतास्तमवदत् । राज
 त्रिद्वजन्मनि भवतः शापफलाभावो भवतु । मद्यचनस्यामो घतया भाविति जनने शरीरांतरंगताया
 अस्याः सरसि जाक्ष्यारसेन मुदूर्त द्रव्यं मञ्चरणमुगलबंधनकारितया मासद्वयं भ्रंखलानि गलित
 चरणोरमणी वियोगविषादमनुभूय यश्चादनेककालं वल्लभं तया सह रात्र्यसुखं लभस्वेति । तद
 नुजातिस्मरत्त्वमपि तयो रनुग्रहात् ॥ तस्मान्मगलबंधनं न करणीयं त्वयेति । सायि भर्हृदरिकातद्व
 चनाकर्णनाभिज्ञातस्वपुरातनजतनवृत्तांतमयं मत्प्राणवल्लभ इति मनसि जानती रागयल्लवितमा
 नसासमंदहासपूर्वमवोचत् ॥ सौम्यपुरासांबो यज्ञवती संदेशपरिपालनाय तथा विधेहं संवंधन
 मकार्षीत् । तथा हिलोके पंडिता अपि दाक्षिण्येनाकार्यं कुर्वतीति । कन्याकुमारावन्योन्यपुरातनज

द.प.

२७

27

नननामधेयेयरिचितेः परस्परज्ञानाय साभिज्ञमुक्तामनेजरागर्णमानसौबभ्रवतुः। तस्मिन्नवस-
रेमालवेंद्रमहिषीयरिजनयरिचितादुहित्केलीविलोकनापतंदेशमवापावाल्चंद्रिकातुतांदर-
तोविलोक्यसमंभ्रमंरहस्यनिर्भेदभियाहस्तसंज्ञयापुष्पोद्भवसेव्यमानंराजवाहनंयक्षवादि-
कांतरितगात्रमकरोत्। सामानसारमहिषीसखीसमेतायादुहितुर्नानाविधांविहारलीलामनु-
भवतीक्ष्णंस्त्रिधादुहित्रासमेतानिजागारगमनायेद्युक्तावभ्रवाप्तातरमनुगच्छत्यवतिसंदरी-
राजहंसकुलतिलकविहारवांछयाकेलीवनेमंदतिकमागतंभवतमकांडरवविरज्यमयास-
मुचितमितिजनन्यनुगमनंक्रियतेतदनेनभवन्ननोरागोन्यथाभाभ्रदितिमरालमिवकुमारसु-
क्षिप्पसमुचितालायकलायंवदेतीपुनःपुनःपरिवृत्तदीननयनावदनंविलोकयतीनिजमंदि-
रमगात्। तत्रहृदयवल्लभकथाप्रसंगेवाल्चंद्रिकाकथितदत्तन्वयनामधेयामन्मथवाणयत्

रम.

२७

नव्याकुलमानसाविरहवेदनयाबहुलयक्षशशिकलेवक्षामक्षामाहादिसकलव्यापारं प
रित्तरहस्यमंदिरेमलयजरसक्षालितपल्लवकुसुमकल्पिततल्पतलायाततनुलताबभ्र
वातत्रतथाविधावस्थामनुभवतीमन्मथानलसंतप्तोसुकुमारतनुकुमारीनिरीक्ष्यखिन्नोवय
स्यागणाःकांचनकलशसंचितानिहरिचंदनोशीरघनसारमिलितानितदभिषेककल्पितानि
सलिलानिबिसंततुमयानिवासंसिचनलिनीदलमयानितालवृत्तानिचसंतापहरणानिबह
निसंयाद्यतस्याःशरीरमशिशिरयत्तदयिशीतलोपचरणंसलिलमिवतप्ततैलेतदंगेदह
नमेवसमेतादविश्वकारकिंकर्तव्यताभूदविषसंभालचंद्रिकामीषदुर्मीलितेनकराक्षवी
क्षितेनवाय्वकराकुलेनविलोक्यविरहानलोह्मनिःश्वासग्लयिताधरयानतांग्याशनैःसगद्ग
दंषलापि।प्रियसारविकामःकुसुमायुधःपंचबाणइतिनूनमसत्यमुच्यते।इयमहमयोमयैर

२५०

२८

२४

संख्यैरिषुभिरनेनहन्ये।सखिचंद्रमसंवडवानलादतितापकरंमन्येयदस्मिन्नंतःप्रविशतिभुष्यति
 पारावारःसतिनिर्गतेतदैववर्द्धते।दोषाकरस्यदुष्कर्मकिंवर्ण्यतेमयायदनेननिजसहोदर्याःपद्मा
 लयायागेहभृतमपिकमलंविहृतोविरहानलसंतप्तहृदयस्पर्शननूनमुष्णीकृतःस्वल्पीभ
 वतिमलयानिलःनवपल्लवकल्पितंतल्पमिदमनंगाग्निशिखापटलमिवसंतापंतनोस्तनोति।
 हरिचंदनमपिपुगनिजयष्टिसंश्लेषवदुरगरदनलिप्तोत्पणगरलसंकलितमिवतापयतिशरी
 रंतस्मादलमलमायासेनशीतलोपचारेलावरापजितमन्मथोराजकुमारएवागदंकारोमन्मथ
 ज्वरापहरणो।सोपिलक्षुमशक्योमयाकिंकरोमीति।वालचंद्रिकामनोजज्वरावस्थायरमकाष्ठाग
 तांकोमलांगीतांराजवाहनलावरायाधीनमानसामनन्यशरणामवेक्ष्यात्मन्यचिंतयत्।कुमारः
 सत्वरमानेतव्योमयानोचैदेनांस्मरणीयांगतिंनश्यतिमीनकेतनः।तत्रोद्यानेकुमारयोरन्यान्पाव

राम.

२८

लोकनवेलायामसंमयोचितकरणीयचतुरस्रखीगांनियुज्यराजकुमारमंदिरमवापापुष्पवाणा
बागातणीरायमाभ्रसायकःसंममुक्तसायकोभूत् तस्मात्कुमारानयनंस्करं।ततोवंतिसुंद
रीरक्षणायसन्नमानसोनंगतप्तावयवसंपर्कपरिप्लानपल्लवशायनमधिष्ठितोराजवाहनः
प्रारोध्वरीमुद्दिश्यसहपुष्पाद्रवेनसंलयन्नागतांप्रियवयस्यामालोकयादमूलमन्वेष्टणीया
लतेवबालचंद्रिकाऽगतेतिसंतुष्टमनाःनिरिलतटमंडनीभवदंबुजकोरकाकृतिलसदंजलिषु
यमितोनिषीदेतिनिर्दिष्टसमुचितासनासीनामवंतिसुंदरीप्रेषितंसकर्परंतांदलंविनयेनद
दंतीतांकांताहृत्तातमष्टयत् तयासविनयमभाणि।देवकीडाभवनेभवदवलोकनकालमारभ्य
मन्मथमथ्यमानापुष्पतल्यादिषुतायशमनमलच्चवतीवामनेतेरोन्नततरुफलमलभ्यंत्वदुः
स्थलालिंगनसौख्यस्मरंघतयालिखुःसास्वयमेवयत्रिकामालिख्यवल्लभायैनामर्पयेतिमानियु

६५०

२९

२५

क्तवती। राजकुमारः पत्रिकांतामादाय पयाठास्तभगकुसुमसुकुमारं जगदनवद्यं विलोक्य ते स्तो
मममानसमभिलषतित्वच्चित्तं कुरुतथा मृदुलं इति यदित्वा सादरमभाषत। सखिष्ठाया वन्मामनु
वर्तमानस्य पुष्पोद्भवस्य वल्लभात्वं मेव तस्या मृगीदृशो बहिःश्वराः प्राणा इव वर्तसे त्वच्चातुर्यम
स्या क्रियालताया मालबालमभूत्तदखिलं करिष्यामि। न तां पामन्मनः काठिन्यमाख्यातं यदके
लीवने गतमना कुरंगनयनालोचनयथमवर्तततदैवापहतमदीयमानसा सा स्वमंदिरमगात्।
सा चेत्तसो माधुर्यकाठिन्ये स्वयमेव जानाति। दुःकरः कन्यातः पुरप्रवेशः तदनु रूपमुपायमुपग
द्य श्वः परश्वो वानतांगीसंगमिष्यामि। मृदुदंतमेव माख्यायशिरीषकुसुमस्तकुमाराया यथाश
रीरबाधान जायेत तथा विधमुपायमाचरेति। बालचंद्रिकापितस्य प्रेमगर्भितं वचनमाकर्ण्य संतु
ष्टा कन्या पुरमगच्छत्। राजवाहनोपियत्र हृदयवल्लभावलोकनसुखमलभत तदुद्यानं विरहवि

राम०

२९

नोदायपुष्पोद्भवसमन्वितोजगामातत्रचकोरलोचनावचितपल्लवकुसुमनिकुरंभमहीरुहसमूहं
 शरदिंदुमुत्थामन्मथसमाराधनस्थानंवनतांगीयदयंक्तिचिन्हितशीतलसैकततलंचमुदतीभु
 क्तमुक्तमाधवीलतामंडपांतरपल्लवतल्पंचविलोकयन्नललनातिलकविलोकनवेलाजनितशेषा
 शिस्मारंस्मारंमंदमारुतकंपितानिनवचतपल्लवानिमदनाग्रिशिखाइवचकितोदर्शदर्शमनोजक
 र्णोजयानामिवकौकिलकीरमधुकराणां कृणितानिश्रावंश्रावंमारविकारेण क्वचिदप्यवस्थातुमसहि
 स्सुःपरिवभ्रामातस्मिन्नवसरेधरणीसुररकःस्सक्ष्मचित्रनिवसनःस्फुरन्मणिकुंडलमंडितोमुंडि
 तमस्तकमानवसमेतश्चतुरवेधमनोरमोयदृष्ट्यासमागतःसमंततोभ्युल्लसन्तेजोमंडलंराजवाह
 नमाशीर्वादपूर्वकंददर्शागजासादरंकोभवान्कस्याविद्यायांनिपुणइतितंप्रपञ्चाविद्येश्वरनाम
 धेयोहमैद्रजालिकविद्याकोविदोविविधदेशेषुराजमनोरंजनायभ्रमन्नुज्जयिनीमद्यागतोस्मीतिश

द.पु.

३०

३०

शंसापुनरपिराजवाहनं सम्यगालोकाऽस्यांलीलावनौपांडुरतानिमित्रं किमिति साभिप्रायं विहस्य यद्य
त पुष्पोद्भवश्चेद्रजालिके निजकार्यकरणं तर्कयन्नेन मादरेण वभाषे। ननु सतां सख्यस्याभाषण
पूर्वतया चिरं रुचिरभाषणो भवानस्माकं प्रियवयस्यो जातः सुद्धामकथं च किमस्ति। केलीवने स्मिन् वसं
तमहोत्सवायागताया मालवेन्द्रसुताया राजनं दनस्यास्य चाकस्मिकसंदर्शने न्योन्यानुरागातिरेकः सम
जायत सततं संभोगसिन्धुपायाभावेनासावीदृशी मवस्थामनुभवतीति। विद्येभ्वरोलज्जाभिरामं राजकुमा
रमुखमभिवीक्ष्य विरचितमंदहासो व्याजहार देवभवदनुचरे मयि तिष्ठति तव कार्यमसाध्यं किमस्ति। अ
हमिंद्रजालविद्यया मालवेद्रमोहयन् पौरजनसमक्षमेव तत्तनवापरिणयं रचयित्वा कन्यातः पुरप्र
वेशं कारयिष्यामीति। हतं तं एष राजकन्यायै सखीमुखेन पूर्वमेव कथयितव्य इति। संतुष्टमना महीपति
रनिमित्तं मित्रं प्रकटीकृतं हविमक्रियापाठवं विप्रलंभकृत्रिमप्रेमसहजसौहार्दवेदिनं विद्येभ्वरं सबहु

राम.

३०

मनं विससर्ज। अथ राजवाहने विधेः स्वस्म्यक्रिया पाटवेन फलितमिव मनोरथं मन्यमानः पुष्पोद्भवे
न सहस्रमंदिरमुयेत्यसादं बालचंद्रिका मुखेन निजवल्लभाये मही सुरक्रियमाणं सगमोपायं वेद
यित्वा कोतुकावृष्टदयः कथमिमांशयां क्षययामीत्यतिष्ठत्। यरेद्युः प्रभाते विधेः श्वरोरसभावरीति
चतुरस्तादृशेन महतानिजय रिजनेन सह राजभवनद्वारांतिकमुयेत्यदौ वारिकनिवेदितनिजवृत्तं
तः सहसोयगम्पसप्रणममैंद्रजालिकः समागत इति वा स्मैर्विज्ञापितेन तददर्शनकुलहलाविष्टेन
समुत्सुकावरोधसहितेन मालवेद्रेण समाहूयमानो विधेः श्वरः कक्ष्यांतरं प्रविश्य सविनयमाशिषं
दत्त्वा तदनुज्ञातः परिजनताग्रमानेषु वाद्येषु नदत्तु गायकीषु मंदकलकोकिलामंजुलध्वनिषु स
मधिकरागरंजितसामाजिकमनोवृत्तिषु पिष्टिकाभ्रमणोपुसपरिवारं परिवटं भ्रामयन् मुकुलितन
नयनः क्षणमतिष्ठत्। तदनुविषमं विषमुल्लसं वमतः फणालकरणा रत्नराजिनी राजितराजमंदिराभो

द.सू.

३१

३१

गितोभयंजनयंतोनिश्चैरुः॥गृध्राश्चबहवस्तंडैरहीयतीनादायदिविसमचरन्ततोयजन्मानरसिंह
स्पहिरापकशिषोर्दैत्येश्वरस्यविहारामभिनीयमहदाश्चर्यान्वितंराजानमभाषता राजत्रवसान
समयेभवताभुभस्त्रचकंद्रष्टुमुचिंतंततःकल्याणपरंपरावाप्तयेभवदात्मजाकारायास्तरुणानिखि
ललक्षणोपेतस्यराजनंदनस्यविवाहःकार्यइति।तदवलोकनकुतूहलेनमहीपालेनानुज्ञातः
ससंकल्पितार्थसिद्धिसंभावतसफुल्लवदनःसकलमोहजनकमंजनंलोचनयोर्निक्षिप्यपरितोष्य
कयतसर्वेषुतदैद्रजालिकमेवकर्मतिसाद्रुतंयत्पत्करागेपल्लवितहृदयेनराजवाहनेनएवसंकेत
समागतामनेकभूषणभूषितांगीमवंतिसुदंरीवैवाहिकमंत्रतंत्रनैषुष्येनगिंसाक्षीकृत्यसंयोज
यामासक्रियावसानेसंतीद्रजालपुरुषाःसर्वेगच्छंतुभवंतइतिदिजन्मनोच्चैरुच्यमानेसर्वेमायामान
वायथायथमंतर्भावंगताः।राजवाहनोपिपूर्वसंकल्पितेनगूढोपायवातुर्येणैद्रजालिकपुरुषवत्क

राम.

३१

द.प्र.

३२

३४

न्यापुरं विवेश। मालवेंद्रो यित दद्रुतं मन्यमानस्तस्मै वा उवाच प्रचुरतरंधनं दत्त्वा विद्येऽश्वरः त्वमिदानीं
साधयेति तं विस्मय्य स्वयमंतमं दिरंजगाम। ततो वंति सुंदरी प्रियसहचरी वरय रिवागवल्लभो येता
सुंदरं मंदिरं ययौ। एवं देवमानुषबलेन मनोरथसाकल्यमुपेतो राजवाहनः सरसमधुरचेष्टाभिः
शनैः शनैर्हरिणालोचनां लज्जायाऽप्यनयन् सुरतरंगमुपनयन् रहो विश्रंभमुपजनयन् संला
पेत दनुलापपीयूषयानलोलुपश्चित्रचित्रं चित्रहारिणं चतुर्दशभुवनवृत्तांतं श्रावयामास॥ चतु
र्थोऽष्टासः समाप्तः॥ ॥ इति दंडिनः कृतौ पूर्वपीठिकासमाप्तः॥ ॥

राम०

३२

पंजीकृत ११५

काव्य ८५२

दशकुमारचरितिका

श्रीगणेशायनमः॥ अत्रातुभुवनवृत्तांतमुतमांगनाविस्मयविकसिताक्षीसस्मितमिदमभाषतादयितत्वत्सा
 दाद्यमेचरितार्थाश्रोत्रहृत्तिः। अद्यमेमनसितमोपहस्तयादत्तोत्तानप्रदीपः। पङ्कमिदानीं त्वत्पादयप्रपरिचर्या
 फले। अस्य च त्वत्प्रसादस्य किमुपकृत्य प्रत्फपकृतवती भवेयं। अभवदीयं नैव किंचिन्मत्संबद्धं। अथ वास्त्ये
 वास्यापि जनस्य क्वचित् प्रभुत्वं। अश्वं हि मदिष्ट्या विना सरस्वतीमुखग्रहणोच्छेधणीकृतोदशनछद
 एषचुंबपितुमंबुजासनास्तनतरोपभुक्तमुरच्छलंचरतदालिगयितुमिति प्रियोरसि प्राहृदिवनभस्युपा
 स्तीर्णगुरुप्रयोधरमंडुलाप्रोटकंदलीमुकुलमिव रूदरागरुषितंचक्षरुत्तासयंतीवर्हिर्वर्हविडंबिना
 कुसुमचंद्रकशारेणामधुकरकुलव्याकुलेन केशकलायेन स्फुरदरुणाकिरणकेसरकरालकंदंबकुप्र
 लमिवकांतस्याधरमणिमधीरमाचुंचुंबातदारंभस्फुरितयाचरागवत्साभ्रयोभ्रयः प्रावर्ततातिमात्रचित्रोप
 चारशीफरोरतिप्रबंधः। सुरतखेदप्रसुप्तयोस्ततयोर्विसगुणानिगडितपादोजरठः कश्चिज्जालपादः प्रत्य
 दृश्यते। प्रत्यबुध्येतांचोभौ। अथ तस्य राजकुमारस्य कमलमूदशशिकिरणदामनिगृहीतमिव रजतशृंग

राम०

१

लोपगदं चरणा युगलमासीत् । उयलभ्यै बचैतद्विवासा विह्वला मुक्तकंठमाचक्रंद राजकन्या । येन त
 त्सकलमेव कन्यातः पुरमग्रियरीतमिव पिशाचो यदृतमिव वेपमानमनिरूप्यमारातदात्वा यतिविभा
 गमगणयमानरहस्यरक्षासमयमवनितलविप्रविध्यमानगात्रमाचक्रंद विदीर्यमाराकंठमस्वस्रोतोव
 गुंठितकपोलतलमाकुलीबभूव । लमुलेचास्मिन्समयेनियंत्रितप्रवेशः किंकिमिति सहसो यस्यत्यवि
 श्रुतं तं वंशिकाः पुरुषाः । दृष्टुश्च तदवस्थं राजपुत्रं । तदनुभावनिरुद्धनियग्रहेष्वास्तुते सद्य एव तमर्थं
 चंडवर्मणो निवेदयंचक्रुः । सोपिकोपादागत्य निर्दहन्निव दहनगर्भया दशानि शोष्योत्पन्नप्रत्यभिज्ञः
 कथं स एवैष मदनुजमरणनिमित्तभूतायाः पापाया बालचंद्रिकायाः यत्परत्यभिनिविष्टचित्तदर्पस्य
 वैदेशिकवणिकपुत्रस्य पुष्पोद्भवस्य मित्रं रूपमत्तः कलाभिमानिनैकविधविप्रलंभोपायपाटवावर्जि
 तमरुढयोरजनमिच्छारोपितवितथदेवतानुभावः कपटधर्मकंचुको निगटया यशीलश्च पलोत्रासरा

२

ब्रुवः कथमिवैनमनुरक्तामादशेद्यपि पुरुषसिंहेषु सावमानापायेयमवंति सुंदरी यश्चतुपतिमद्यै
 वश्रुतावतंसितमियमनार्थशीलाकुलर्षासनीति निर्भर्त्ययनभीषणभ्रुकुटिहृषितललाटः काल
 द्रवकाललोहदंडकर्कशेन बाहुदंडेनावलंघ्य हस्तांबुजेरेखांबुजरथांगलाघने राजपुत्रं सरभस
 माचकर्षास्तु स्वभावधीरः सर्वयोरुष्मातिभ्रमिः सहिष्णुतैकप्रतिक्रियो देवीमेवतामायदमवधीर्यस्मर
 तस्याहंसगामिनिहंसकथायाः सहस्ववासुमासद्यमिति प्राणपरित्यागरागिणी प्राणसमासमाश्वासा
 रिवश्यतामयासीत् अथविदितवार्तावार्त्तामहादेवीमालवेदौजामातरमाकारपक्षपातिनावात्मत्या
 गोपयासेनारिणाजिघांस्यमानं रश्मनुः। न शोकस्तुलमप्रभुत्वादुन्नारयितुमायदः। सकिलचंडोशीलश्च
 उवर्मासर्वमिदमुदंतजातं राजराजगिरौ तयस्य तेदर्यसाराय संदिश्य सर्वमेव पुष्पोद्भवकुटुंबवं सर्व
 सहस्रगाएव कंससद्य एवबंधनेक्षित्वा हस्ताचराजवाहनं राजकंसरि किशोरमिव दारुपंजरे निरुद्धं सखज

राम०

२

जाललीनचूडामणिप्रभावविस्मिन्नक्षुत्तियासादिरेवमवधृतदुहितप्रार्थनस्यांगराजस्योद्धरणाया
गानभियास्यन्ननमविश्वासान्निनायरुरोधचबलभरदत्तवंपश्चपांचयेष्वरोपिसिंहवर्मासिंहश्वास
त्यविक्रमः प्राकारंभेदयित्वा महताबलसमुदायेन निर्गत्य स्वप्रहितदूतव्राता दूतानां साहाय्यदानाया
रमायततां धरायतीनामचिरकालमाविमपि संनिधावदत्तापेक्षः साक्षादिवावलेयोवपुष्मानक्षमाय
रीतः प्रतिबले प्रतिजग्राह। जगद्देवमहति सांघराये प्रक्षीणसकलसैन्यमंडुलः प्रचंडप्रहरणशतभि
न्नमर्मासिंहवर्माकरिणः करिणामवलुत्यातिमानुषप्राणाबलेन चंडवर्मणा सचतदुहितर्यवालिकाया
मबलारत्नसमाख्यातायामतिमात्राभिलाषः प्रागौरेन नव्ययुजत। अपित्वनीनयदपनीतात्रोषशल्य
मकल्पसंधोबंधनगृहं अजीगराश्चाणकसंधैरद्यैवक्षयावसाने विवाहनीयाराजदुहितेति। कृतकौ
तुकमंगले च तस्मिन्नेकपिंगचलात्प्रतिनिवृत्त्यैराजघोनामजघाकरिकः प्रभवतोर्द्वसारस्यप्रतिसंदेश

३

३

मावेदयत्। अपि मृदु किमस्ति कन्या पुरहृषकेयिकश्चित्कृपावसरः। स्थविरः सराज्ञा जरावलु ममान
 उवमानचित्तो दुश्चरित दुहितृपक्षपाती यदेव किंचित्प्रत्ययतीति त्वयापि किंतदनुमत्या स्थातव्यं। अ
 विलंबितमेव तस्य कामोन्मत्तस्य चित्रवधवार्ता प्रेषणो नश्च वरगोत्सवोस्माकं विधेयः। सा च दुष्टकन्या
 सहानुजेन कीर्तिसारेणानिगलितचरणचारके निरोद्धयेति। तच्चाकर्ष्य प्रातरेव राजभवनद्वारे स दु
 रात्मा कन्या पुरहृषकः संनिधापयितव्यः। चंडपोतकश्च मातंगयति रुचितकल्पनोपयत्रस्तत्रैव समु
 पस्थायनीयः। कृतविवाहकृत्यश्चोष्ण्याहमेव तमनार्यं तस्य हस्तिनः कृत्वा क्रीडनं कंतदधिरुद्धय
 च गत्वा शत्रुसाहाय्यकाय प्रत्यासीद तो राजन्यकस्य सकोशवाहनस्यावग्रहं करिष्यामीति पार्श्ववरा
 नवेशां चक्रे। नित्ये चासावहमन्यस्मिन्नुन्मिषत्येवोषोरागे राजपुत्रो राजा गणारक्षिभिः। उपतस्थौ च क्ष
 रितगंडुश्चंडपोतकः। क्षरो च तस्मिन्मुमुचेतदप्रियुगलं रजतशृंगलया। सा चैनं चंद्रेरवाधविः काचि

राम.

३

दसरो भूत्वा प्रदक्षिणी कृत्य प्राजलिर्व्यजिज्ञयता देवदीयतामनुग्रहां ईचिता अहमस्मि सोमरश्मि
 संभवासुरतमं जरीनामसुरसुंदरी तस्यामेन भस्मिन्नलिनलुब्धमुग्धकलहं सानुवक्ष्वक्रायास्तत्रि
 वारणाक्षोभविष्टिन्नविगलिताहारयष्टिर्यदृष्टया जातु हैमवते सरसिमंदोदके मग्नो न्मग्नस्य महर्षे मी
 र्कंडे यस्य मस्तके मणि किरणादिगुणितपलितमपतत। पातितश्च कोपितेन कोपितेन शायः। पापेभ
 जस्वलो हजातिमजातचैतन्यासतीति। सपुनः प्रसाद्यमानस्त्वत्पादयन्मदयस्य हि मासमात्रं सदानतामे
 त्यनिस्तरीया मिमासापदमपरिशीराशक्तित्वं चेद्वियाणामकल्पयता अनल्पेन च पाप्मनारजतं
 खलीभूता मामैश्वराकस्य राजो वेगवतः यौत्रः पुत्रो मानसवेगस्य वीरशेखरो नाम विद्याधरः शंकरगुरौ गि
 रौ समध्यगमत आत्मसात्कृता च तेनाहमासं। अथासौ पितृप्रयुक्तवैरेवर्त्तमाने विद्याधरश्चक्रवर्तिनिव
 त्सराजवंशवर्द्धनेन रवाहनदत्ते विरसाशयस्तदपकारक्षमो यमिति तयस्य तादर्यसारेण समसज्यत प्रति

श्रुतं च तेनास्मै स्वसुरवंति सुदर्याः प्रदानं। अन्यदा तु वियतिव्यवदायमानं चंद्रिके मनोरथप्रियतमाम
 वंति सुंदरीदिदक्षुरवशं द्वियस्तदिंद्रं मंदिरघटिकुमारी पुरमुपासरत्। अंतरितश्चतिरस्करिणा वि
 द्यया सचतां तदा त्वदंगा पाश्र्यां सुरतखेदतातगात्रां त्रिभुवनसर्गयात्रासंहारसंश्रिताभिः कथाभिरमृतस्य
 दिनीभिः प्रत्यानीयमानरागपूरान्यरूपयत्। स तु कुपितो यित्व दनुभावप्रतिवद्धनिग्रहां तगध्यवसायः
 समालिंघ्ये तरेतरमत्यंतसुखसुमयोर्युवयोर्देवदत्तोत्साहः यांडुलोहं खलात्मना मया पादपयो
 र्युगलंतवनिगलयित्वा सरोधं सरभसमपासरत्। अवसितश्च प्रमाद्यशायः। तच्च मासद्वयंतवचपारंतं
 प्रसीदेदानीं किंतव करवाणीति प्रणियतं तीवार्त्तयानयामत्यागा समा समाश्वासयेत्यादि उपविसृज्य
 । तस्मिन्नेव क्षणांतरे हतोहतश्चंडवर्म सिंहवर्म दुहितुरं बालिकायाः पाणिस्पर्शरागप्रसारिते वाहुदंडे
 ववलवद्वलं व्यसरभसमाकृष्य केनापि दुष्करकर्मकारिणा तस्करौ केनैव क्षरिकानखरप्रहारेण रा

जमंदिरोद्देशं च शवशतमयमायाद्यन्नचकितगतिरसौ विहरतीति वाचः समभवत् । अत्वा चैतत्तमेवम
नहस्तिनमुदस्ताधोरगोधिरुत्थरंहसोत्तमेन राजवाहनो राजभवनमभ्यवर्त्तता । स्तवेरमरयावधतपति
दत्तवर्त्मा च प्रविशपवेश्माभ्यंतरमदभ्राभ्रनिर्घोषगंभीरेणास्वरेणाभ्यधात् । कः समहापुरुषो येन तन्मा
नुषमात्रदुष्करं महत्कर्मानुष्ठितं । आगच्छतु मया सहै नमत्र हस्तिनमारोहतु । अभयमेव तस्य मदु
पकंठवर्त्तिनो देवदानवैरपि विगृह्णानस्येति निशम्यैव स पुमानुपास्तु हर्षो निर्गत्य कृतं जलिराक्रम
संज्ञासंकुचितकुंजरस्य गात्रमस्तकमेध्यरक्षत । आरोहंतमेवैनं निर्वीर्यं हर्षोत्फुल्लदृष्टिरये प्रियस
खोयमपहारवर्मतिपश्चात्त्रिषीदतोऽस्य वारुदंडयुगलमुपभुजस्तत्प्रवेशितमग्रेवलं व्यमंगमा
लिंगायामासा । स्वयंचतं पृष्ठवलिताभ्यंभुजाभ्यां पर्यवेष्टता । तत्क्षणेऽप्यसंहतालिंगनव्यतिकरश्चापहा
रवर्माचापचक्रकणपकर्षणाप्रासपदिशमुसलतोरणादिप्रहरणाज्जातमुपयुंजानो बलावलिमान्प्रति

बलवीरान्वक्तुप्रकारयोधिनःपरिस्त्रियतःक्षितौविनिक्षेपक्षरोनचाद्राक्षीत्तदयिसेन्यमन्येनसं
 ततोभिमुखमभिधावताबलनिकायेनपरिस्त्रियं।अनंतरंचकश्चित्कर्णिकारगौरःकुरुविंदसवर्ण
 कुंतलःकमलकोमलपाणिपादःकर्णचुंबिदुग्धधवलस्निग्धनीललोचनःकटितटनिविष्टरत्न
 नखरःपट्टनिवसनःकृशाकृशोदरोरःस्थलःकृतहस्ततयारिषुकुलमिषुवर्षेणाभिवर्षन्नंगुष्ठनिष्ठ
 रावष्टयकर्णमूलेनप्रजविनागजेनसन्निहृष्यपूर्वोपदेशप्रत्ययाद्यमेवसदेवोरजवाहनइतिकृतौ
 जलिःप्रणाम्यापहारवर्मणिनिविष्टदृष्टिराचष्टाल्वदादिष्टेनमार्गेणसंनिपातितमेतदंगराजसाहाय्य
 दानायोग्यस्थितंराजकं।अरिबलंचनिहतविध्वंसस्त्रीबालहार्यशस्त्रुवर्तते।किमन्यत्कृत्यमिति।हृष्ट
 स्तव्याजहारापहारवर्मादेवदृष्टिदानेनानुगृह्यतामयमाज्ञाकरः।सोयमप्यहमेवामुनारूपेणाधन
 मित्राख्ययाचोतरितोमतव्यः।सएवायनिर्गम्यबंधनादंगराजमपजितंकोशवाहनमेकीकृत्यास्मद्

त्वेन चामुना सह राजन्य केनैकांत सुखोपविष्टमिह देवमुपतिष्ठतु यदि न दोष इति देवोपियथा
 तेरोचत इति तमाभाष्य गत्वा नगराद्वहिरतिमह तोरोहिणा इमस्य कस्यचिन्नरलेशौ मावदात सैकते
 गंगातरं गपवनपातशीतलेद्विरदाद्वततारा प्रथमावती रौनापहारवर्मणा स्वहस्तसत्वरसमीकृते
 स्फटिकासन इव भागिस्थी पुलिनमंडुले सुखं निषसादा तथा निषणा चोपहारवर्मार्थं यालप्रमतिमि
 त्रगुप्तमंत्रगुप्तविश्रुतैर्मैथिलेन च प्रहारवर्मणा काशीभर्त्रा च कामपालेन च पेष्वरणा सिंहवर्मणा सह
 पागत्य धनमित्रः प्रणिपयाता देवोपि हर्षा विरुद्धमभ्युत्थितः कथं समस्त एष मित्रगणाः समागतः कोनामा
 यमभ्युदय इति कृतयथोचिता चारानुत्पीडिततरं परिरमे। काशीपति मैथिलां गराजंश्च सुहृन्निवेदितान्
 पितृवदपश्यतां तैश्च हर्षकंपितपलितं सहसोपगूढः परमभिननंदात्ततः प्रवृत्ता सुप्रीतिकथा सुप्रियवय
 स्य गणानुयुक्तः। स्वस्य पुष्पोद्भवसोमदत्तयोश्चानुवर्ण्य चरितं सुहृदामपि वृत्तांतक्रमेण श्रोतुं कृतप्र

६
६

स्तावस्तांश्चतदुक्तावन्वयुक्तातेषुप्रथमं प्राहस्मकिलापहारवर्मा इति श्रीदंडिनः कृतौ दशकुमारच
रिते प्रथमोऽष्टासः देवत्वयितदावतीर्णो विजोपकाराया सुरविवरं त्वदन्वेषणप्रसूते च मित्रगणोः
हमपिमहीमटत्रंगेषु गंगातटे बहिः श्रपायाः कश्चिदस्ति तपः प्रभावो त्यत्र दिव्यचक्षुर्मरीचिर्नाम मह
र्षिरितिकुतश्चित्संलयतो जनसमाजा दुपलभ्यामुतो बुभुत्सु स्त्वन्नतितमुद्देशमगमं न्यशामयंचत
स्मिन्नाश्रमेकस्यचि - तयोतकस्पष्टायायां कमप्युद्विग्नवर्णातायसं अमुना चातिथिवदुपचरितः
क्षणां विश्रांतः कासौ भगवान्मरीचिस्तस्माद्दहमुपलिप्तुः प्रसंगप्रोषितस्य सुहृदो गतिमाश्चर्यज्ञान
विभवो हि समहर्षिर्मत्स्या विश्रुत इत्यवादिष्य। अथासावुस्ममायतंचनिः श्वस्याशंसत आसीत्तादृशो
मुनिरस्मिन्नाश्रमेतमेकदा काममंजरीनामा गपुरीवतंसंस्थानीयावारयुवतिरश्रुविदुतारकितपयो
धरासनिर्वेदमभ्येत्य कीर्णशिखंडास्तीर्णाभ्रमिरभ्यवदिशतस्मिन्नेव चक्षरो मातृप्रमुखस्तदा प्रवर्गः

राम.
६

सातुक्रोशमनुप्रधावितस्तत्रैवाविधिन्नपातमपतत। सकिलकृपालुस्तंजनमार्द्रयागिरोत्थाप्यार्त्तिका
 रंगांतांगणिकामपृष्टत्वासातुसव्रीडेवसविष्ठादेवसगौरवेवचाब्रवीत्। भगवन्नैहिकस्यसुखस्या
 भाजनंजनोयमामुष्मिकायश्चोवसीयायार्त्ताभ्युपपत्तिनिमित्तयोर्भगवत्यादयोर्हृत्तंशररामभिप्र
 पन्नइति। तस्यास्तंजनमुदंजलिः पलितसारशिखंडबंधस्यष्टमुक्तभूमिरभाषताभगवन्नस्यामेदो
 षमेषावोदासीविज्ञाययति। दोषश्चममस्वाधिकारानुष्ठापनं। एषहिगणिकामातुरधिकारः। यदुहि
 तुपज्जन्मनः प्रभृत्येवांगक्रियातेजोबलवर्णमेधासंबर्द्धनेनदोषाग्रिधातुसाम्यकृतमितेनाहारेरापो
 षरां। आपंचचमाकर्षात्पितुरप्यनतिदर्शनं। जन्मदिनेषुपुण्यदिनेषुचोत्सवोत्तरोमंगलविधिः। अध्या
 पनमनंगविद्यानांसांगानां। नृत्यगीतवाद्यनाद्यचित्राद्यास्वाद्यागंधपुष्पकलासुलिपिज्ञानवचनकौशले
 पुचसम्पन्नयनं। शब्दहेतुसमयविद्यासुवार्त्तावार्त्तावबोधनं। आजीवजानेक्रीडाकौशले। सजीवनिजीवा

सुधतकलासुअभ्यन्तरीकराणां। अभ्यन्तरकलासुवैज्यासिकजनात्प्रयत्नेनप्रयोगग्रहणां। यात्रोत्सवादिधा-
 दप्रसाधितायाः स्फुटपरिवर्गायाः प्रकाशनां। प्रसंगवत्यां संगीतादिक्रियायां पूर्वसंग्रहीतैर्ग्राह्यवाग्भिः
 सिद्धिलेभनं। दिग्मुखेषु नतस्थित्यविन्नैर्यशःख्यापनं। कार्त्तितिकादिभिः कल्पाणलक्षणोद्घोषणा। पीठ
 मर्दविठविदूषकैर्भिक्षुकादिभिश्च नागरिकपुरुषसमवायेषु रूपशीलमाधुर्यप्रभावना। पुवमनोरथल
 क्ष्मभरतायाः प्रभृततमेन शुल्केनावस्थापनं। स्वतोरागांधायतद्वावर्शनेनमादितायवाजातिरूपव
 योर्ग्यशक्तिशौचत्वागदाक्षिरापशिल्यशीलमाधुर्योपपन्नायस्वतंत्रायदानं। अधिकगुरायास्वतंत्राय
 प्राक्ततमायात्पेनापि बहुव्यपदेशेनार्येणां। अस्वतंत्रेणवागांधर्वसमागमेनतद्गुरुभ्यः शुल्कापहरणं। अ
 लाभैर्ग्यस्यकामस्वीकृतेस्वामिन्यधिकरणोवासाधनं। रक्ततरस्यहिडुहित्रेकचारिणीव्रतानुष्ठानं। नित्यनै-
 मित्रिकप्रीतिदायकतयाहृतशिष्टानां गम्यधनानां चित्रैरुपायैरपहरणं। अददतालुध्वप्रायेणविगत्यास

राम.

७

नां प्रतिहस्तिप्रोत्साहनेन लुब्धस्य राणिणस्त्यागशक्ति संघुक्षणं । असारस्य वाक् संतक्षणे लोकोपक्रोशेनै
 दुहित् निरोधेनैव्रीडोत्पादनैरन्याभियोगैरवमानैश्चापवाहनं । अर्थदैरनर्थप्रतिघातिभिश्चानिघैरिभै
 रनुबन्धायीनर्थसंशयान्विचार्यभूयोभूयस्संयोजनमिति । गणिकायाश्च गण्यं प्रतिसज्जते वनसंगः । सत्या
 मपि प्रीतौ न मातुर्मातृकाया वा शासनातिवृत्तिः । एवं स्थितेऽनया प्रजापतिविहितसंवधर्ममुल्लंघ्य क्वचिदा
 गंतुके रूपमात्रधने विप्रए निस्विनैव व्ययेन रममाणायामासमात्रमत्यवाहिगम्य जनश्च भूयानर्थयोग्यः प्र
 त्याचक्षारायाऽनया प्रकोपितः । स्वकुटुंबकचावसादितः । एषा कुमतिर्न कल्प्याणीति वारयं त्यां मपि वन
 वासाय कोपात्प्रस्थिता । सा चेदियमहार्यनिश्चया सर्व एष जनो जैवानन्यगतिरनशनेन संस्थास्यत इ
 त्यरोदीत । अथ सा वारयुरतिस्तेन तापसेन भद्रेन नु सुदुष्करो यं वनवासस्तस्य फलमपवर्गः स्वर्गो वा ।
 प्रथमस्तु तयोः प्रकृष्टज्ञानसाध्यः प्रायोदुरसंघाद एवादितीयस्तु सर्वस्यैव सुत्नभः कुलधर्मानुष्ठायिनः

॥ तदशकारं भाद्विरम्यमातुर्मतेवर्त्तस्वेतिसानुकं पमभिहितासात्ववादीत। यदीह भगवत्यादमूलम
 शरण। शरणमस्तु मम ह्यपराधायाहिरण्यरेतादेव गवेत्कदमनायत। सतुमुनिरनुविमृश्यगणिका
 मातरमवदत्। संप्रति गच्छ गहान् प्रतीक्षस्व कानिचिदहानि तावदियमति सुकुमारी सुखोपभोगसमुचि
 नासत्यरागवासोद्वेजिताभ्युद्योभ्यश्चास्माभिर्विवोध्यमाना प्रकृतावेव स्थस्यतीति। तथेति तस्याः प्रतिया
 ते स्वजने सागणिका तमृषिमलघुभक्तिवौतो रुमनीयवासिनीनात्पादतशरीरसंस्कारावनतरुपोतकाल
 वालावपूररौर्देवतार्चनकुसुमोज्ज्वलावचयप्रयासैर्नैकविकल्पोपहारकर्मभिः कामशासनार्थं च गंध
 माल्यधूपदीपचरितगीतवाद्यादिभिः क्रियामिरेकाते च त्रिवर्गसंबन्धिनीभिः कथाभिरध्यात्मवाद्देश्यानुसूयै
 रल्योयसैव कालेनान्वरंजयत। अन्यदा चरहसिरक्तंतमुपलक्ष्य मूढः खलु लोको यत्सहधर्मणार्थका
 मावपि गणायतीति किंचिदस्मयत। कथय वा सुकेनांशेनार्थकामातिशयीधर्मस्तवाभिप्रेत इति प्रेरिताम

राम०

८

रीचिनालज्जामंथरमारमताभिधातुं इतः किल जनाद्गवतस्त्रिवर्गबलाबलज्ञानां। अथ वैतदपि प्र-
 कारांतरं दासजनानुग्रहस्य। भवतु श्रयतां। ननु धर्मादतेऽर्थकामयोरनुत्पत्तिरेवातदनयेक्ष एव धर्मो
 निवृत्तिमुखप्रसूतिहेतुरात्मनः समाधानमात्रसाध्यश्च। सौम्यकामवद्वात्यसाधनेषु नात्यायतते। त-
 त्वदर्शनोपहं हितश्च यथा कथंचिदप्यनुष्ठीयमानाभ्यां नार्थकामाभ्यां बाध्यते। बाधितोपि चात्यायास-
 प्रतिसमाहितस्तमपि दोषं निर्हेत्यश्रेयसेष्वनत्यायकल्पते। तथा हि। पितामहस्य तिलोत्तमाभिलाष-
 भवानीयते। मुनियत्नीसहस्रसंहस्रं। यद्यनाभस्य षोडशसहस्रांतः। पुरविहारः। प्रजायतेः स्वदुहि-
 तार्यपि प्रगायहतिः। शचीयते रहस्यजायता। शशंकस्य गुरुतल्पगमनं। शुभालिनो वडवावलंघनं।
 अनिलस्य केसरिकलत्रसमागमः। बृहस्पतेरुत्थभार्याभिसरणं। पराशरस्य दशकन्याद्वयं।
 पाराशर्यस्य भ्रातृदारसंगतिः। अत्रैर्मृगीसमागमः। अमराणां चतेषु तेषु कार्येष्वासुरविप्रलंभनानि।

नवलान्नधर्मपीडाभावहंति। धर्मसूतेचमनसिनमसीवरजोनजातुक्कचिदनुषज्यते। तन्मन्येनार्थका
 मोधर्मस्यशततमीमपिकलांस्पृशतइति। अतैतद्विषरुदीर्गागगवन्निरभ्यधात। अयिविलासिनिसाधु
 पश्यसिनधर्मस्तत्त्वदर्शिनंविषयोपभोगेनपरुष्यतइतिकितुजन्मनःप्रभृत्यर्थकामवार्त्तानभिज्ञा
 वयं। ज्ञेयौचेमौकिंरूपौकिंपरिवारौकिंफलोचेति। सात्ववादीत। अर्थस्तावदर्जनवर्द्धनरक्षणरक्ष
 कः। कृषिपाश्रुयाल्पवाणिज्यसंधिविग्रहादियरिवारः। तीर्थप्रतिपादनफलश्चाकामस्तविषयासक्त
 चेतसोः स्त्रीपुंसयोर्निरतिशयसुखस्पर्शविशेषः। परिवारस्तस्ययावदिहरम्यमुज्ज्वलंफलं पुनः पर
 माल्हादनं परस्परविमर्दजन्मस्मर्यमाणमधुरमुदीरिताभिमानमनुत्तमसुखमपरोक्षं स्वसंवेद्यमे
 वातस्यैवकृतेविशिष्टस्थानवर्त्तिनः कष्टानितपांसिमहंतिदानानिदारुणानियुक्तानिभीमानिसमुद्रलं
 घनादीनिमानवाः समाचरन्तीति। निशम्यैतन्नियतिबलान्नतत्पाटवानुखबुद्धिमाद्यानुस्वनियममनादत्य

राम०

तस्यामसौ प्रासजता सुहरम्दात्मानं च तं प्रवहरो नतीत्वा पुरमुदारशोभया राजवीथ्यास्वभवनमनै
 षीत्। अभ्रच्चघोषगाण्डः कामोत्सव इति। उत्तरेष्वात्मानुलिप्तमाचरितमंजुमालमारध्वकामिजनवृत्तिं
 निवृत्तस्ववृत्ताभिलाषं क्षणमात्रं गते पितया विना द्रव्यमानचित्तं तन्मृषिन्मृद्धिमताराजमार्गेणोत्सवसमाजं
 नीत्वा क्वचिदुपवनोद्देशे युवतिशतपरिवृतस्य राज्ञः संनिधौ स्मितमुखेन तेन भद्रे भगवता सह निषीदेत्या
 दिष्टासविभ्रमकृतप्रणामासासस्मितं न्यवीदत्तत्र काचिदुत्थाय बद्धं जरुत्तमंगनादेव जितान
 याहमस्यैदास्यमद्यप्रभृत्यभ्युपेतं मयेति प्रभुं प्राणं सीत्। विस्मयप्रहर्षमललश्चकोलाहलोलो क
 स्योदजिहीत्। दृष्टेन च राज्ञा महोर्हं रत्नकारैर्महता च परिवर्हेणानुगृह्य विस्मयावारसुख्याभिः पोरमु
 ख्यैश्च गणशः प्रशस्यमानास्वभवनमगतैव तन्मृषिमभाषत। भगवन्नयमंजलिश्चिरमनुगृहीतोयं दासज
 नः स्वार्थं ददानीमनुष्ठेय इति। स तु रागादशनिहत इवोद्गम्याव्रवीत् प्रिये किमेतत्कुत इदमौदासीन्यं क्व

१०

१०

गतस्तवमप्यसाधारणो नुराग इति। अथ सासस्मितमया दीत। भगवन् यथा घराजकुले मतः पराजयो
 स्युपेतस्तस्याश्च मम च कस्मिंश्चित्संधेयं महर्षि मरीचिमावर्जितवती वज्रनाघसे इति तथा सम्पदमधि
 क्षिप्त्वा दास्यपराबंधेन चास्मिन्नर्थे प्रावर्तिषि। सिद्धार्था चास्मिन्त्वत्प्रसादादिति सतया तथा वधूतौ दु
 र्मेतिः कृतानुशयः श्रुत्यमेव न्यवर्तिष्यायस्तथैवं कृतस्तपस्वीतमेव मां महाभाग मन्यस्व स्वशक्तिनि
 धित्ते रागमुह्यतयैव वंधक्या महद्वैराग्यमर्पितं। अचिरादेव शक्य आत्मा त्वदर्थसाधनक्षमः क
 र्तुं। अस्यैव तावदसांगयुर्या च पायामिति। अथ तन्मनश्च्युततमः स्पर्शमियेवास्तरविरगात्। ऋषि
 मुक्तः सरागः संख्यात्वेनास्फुरत्। तत्कथा दत्तवैराग्यानीव कमलवना निसमकुचन। अनुमतमुनिश
 सनेन मया मुनैव सहोपास्य संध्यामनुत्पाभिः कथाभिस्तमनुश्रवणीता रात्रिः। प्रत्यन्निषत्कदयत्र
 स्थदावकल्पे कल्पदुर्मे किं सत्यावधीरिण्यरुणार्चिषितेन मस्कृत्य नगरायोदचलं। अदर्शचमार्गाभ्या

राम०

१०

शवर्तिनः कस्यापि क्षपणाकषिहारस्य बहिर्विविक्तेरक्ताशोकखंडे निघसामस्यष्टसमाधिमाधिक्षीण
 मग्रगण्यमनभिरूपाणां रूपणवर्णकमपि क्षपणकं। उरसि चास्य शिथिलितमलनिचयान्मुखात्रि
 पततोऽनुषिहं नलक्षयं। अप्राक्षं चांतिकोपविष्टः कृतपः च चरुदितं न चेद्रहस्यमिष्टमिष्टोत्तुशोकहे
 तुमिति। सोऽत्र तासौ म्यश्रयतामहमस्यामेव च पायां निधिपालितनाम्नः श्रेष्ठिनो ज्येष्ठस्त्वं सुपालि
 तो नाम॥ वैरूपा तु मम विरूपक इति प्रसिद्धिरसीत्। अन्यश्चात्र सुंदरक इति यथार्थनामा कल्पारागुरो
 स्समरक्षो वसुनानातिपुष्टो भूता तस्य च मम च वपुर्वसुनी निमित्री कृत्य वैरं वैरोपजीविभिः पौरधूर्तैरुदयाद्य
 ता। त एव कदाचिदावयोरुत्सवसमासे स्वयमुत्पादितमन्योन्यावमानमूलमधिक्षेयवचनशतव्यतिकर
 सुपशमय्य नवपुर्नवमुवापुंस्त्वमस्तमपितु प्रकृष्टगणिका र्थ्यो वनो हियः सपुमान् अतो युवतिल
 लामभूता काममंजरी यवां कामयते सहरतु सुभगपता कामिति यस्मापयन्। अमुपेत्यावां प्राहिरा

वतस्यैहतान्। अहमेव किलामुष्याः स्मरोन्मादहेतुरासं। आसीनयोश्चावयोर्मा मेवोपगम्यसानीलोत्प
 लमयमिवापांगदोमांगेमममुचतीतंजनमपत्रपयाधोमुखं व्यधभा। सुभगेनचमयास्वधनस्यस्वग्रह
 स्यस्वदेहस्यस्वजीवितस्यसैवेष्वरीकृता। कृतश्चाहमनयामल्लमल्लकशेषः। हतसर्वस्वतयाचापवा
 हितः। प्रव्रजंल्लोकापहासलक्ष्यतामुपेत्याक्षमश्चसोढुं धिक्कृतानियोरहृद्वानामिहजैनायतनेमुनि
 नैकैनापदिष्टमोक्षवर्त्मसुकरणवेषोवेषविनिर्गतानामित्कदीर्णवैराग्यस्तदधिकौपीनमजहं॥
 अथपुनः प्रकीर्णमल्लयंकः प्रवलकेशोलुचनव्यथः प्रकृष्टतमक्षसिपासादिदुःखः स्नानासनशय
 नभोजनेष्वपिद्विषड्वनवगृहीतोवलवतीभिर्यत्रणाभिरुदेजितः प्रत्यवामशं। अहमस्मिद्विजातिः। अ
 स्वधर्मोममैषयाखंडुपथावतारः। श्रुतिस्रुतिविहितेनवर्त्मनामत्पूर्वजाः प्रावर्त्तताममतुमंदभाग्यस्यनिंद्य
 मेतदुदंतजातममंददुःखायतनंहरिहरहिरण्यगर्भादिदेवतापवादश्रवणैरंतर्याम्येत्यापिनिरयफलंविप्र

लंभप्रायमीदृशमिदमधर्मवर्तमधर्मवत्समाचरणीयमासीदिति प्रत्याकलितस्वदुर्नेयः पिंडीखंडं विवि-
क्रमे तदा साघायर्या प्रमत्तुमुंचामीति। अत्राचैतदनुकंपमानोऽब्रुवन्। भद्रक्षमस्वकंचित्कालमत्रैव
वसतिजेन घन्नेनासावेव वेश्यायथात्वां योजयिष्यति तथायतिष्ठे संत्तपायास्तादृशा इत्याश्वासयत
उदितो नगरमाविश तत्रैव चोयलभ्यलोकवादानुलुब्धसमृद्धपूर्णपुरमिति। अर्थात्तान् प्रवरत्वं प्रदर्श्य प्रह-
तिस्थानमन्विधास्यन्कर्णी सुतप्रहिते यथिमतिमकरं। अनुप्रविश्य च घृतसमापक्षधूर्तैः समगं सिते
षांच पंचविंशतिप्रकारा सुसर्वास्वेव घृताश्रया सुकला सुकौशलमक्षभूमिभ्रमिन्तं हस्तादिषु चात्यंतदुस्तप-
लक्ष्याक्षाणिकूटकर्मणि तन्मूलानि सावलेयान्यधिक्षेपवचनानि जीवितनिरपेक्षाणि संरंभविचेष्टितानि
सभिकप्रत्ययान्वयवहारान्यायबलप्रतापप्रायान्प्रयोजितार्थसाधनक्षमान् वलिषु सांत्वनानि दुर्बलेषु
नर्तितानि पक्षरचनासु नैपुणं उच्चावचान्मुपप्रलोभनानि ग्लहप्रभेदवर्णनानि द्रव्यसंविभागौदार्यमतं

रांतराश्लीलप्रायान्कलकलानित्येतानिचान्यानिचानुभवन्नतमिमध्यगच्छं। अहसंचकिंवित्प्रमादद
 न्नशारेकचिक्लितवे। प्रतिकितवस्तनिर्दहन्निवक्रोधताम्रयादशामामभिवीक्ष्यशिक्षयसिघतवर्त्महा
 स्पव्याजेनास्तामयमक्षितोवराकस्त्यैवतावद्विचक्षणेनदेविष्यामीतिद्यताध्यक्षानुमत्याव्यत्यघजतम
 याजितश्चासौषोडशसहस्राणिदीनाराणां। तदर्धसभिकायसम्पेम्पश्चदत्तार्धस्वीकृत्योदतिष्ठं। उदतिष्ठं
 श्रुतत्रगतानां हर्षगर्भाः प्रशंसालायाः। प्रार्थयमानसभिकानुरोधेन तद्गौरः स्फुटारमभ्यवहारविधिमक
 रवं। यन्मूलश्चमदुरोद्गावतारः समेविमर्दकोनामविश्वास्यतरं द्वितीयं हृदयमासीत्। तन्मुखेनसारतः
 कर्मतः शीलतश्च सकलमेवनगरमवधार्य धूर्जटिकंठकल्माषकालतमेतमसिनीलनिवसनार्धो रुक्प
 रिवीतोवदतीक्षाकौक्षेयकः फणिमुखकाकलोसंदेशकपुरुषशीर्षकयोगवर्तिकामानस्तत्रकर्कर
 ज्जुदीपभाजनन्त्रमरकरंडकप्रभृत्यनेकोपकराण्युक्रोगलाकस्यचिल्लध्वेश्वरस्याग्रहस्यसंधिधि

त्वापटहाक्षसूक्ष्मछिद्रलक्षितांतर्गहप्रवृत्तिरव्यथोनिजगहमिवानुप्रविश्यनीवीसारमहतीमादायनि
 रंगांनीलनीरदनिकरपीवरतिमिरभारपीडितायांराजवीण्यासटितिशतहृदासंघातमिवक्षराप्रालोक
 मलक्षयं। अथासौनगरदेवतेवनगरमौषटोषितानिःसंबाधवेलायांनिःसृतासंनिह्यकाचिदुन्मिषद्रूप
 णायुवतिराविरासीत्। कासिवासुहृयासीतिसदयमुक्तासात्रासगद्गदमगादीत्। आर्यपुर्यामस्यामर्थवयः
 कुवेरदत्तनामाप्रतिवसति। अस्महंतस्यकन्यामांजातमात्रांधनमित्रनाम्नेऽत्रत्यायैवकस्मैचिदिभ्यकुमा
 रायान्वजानाद्रार्यो। सपुनरमुषिन्नत्यदारतयापित्रोरंतेवितैर्निजैःक्रीलेवार्थिवर्गाद्वरिडंरिडृतिसतिअथो
 दारकइतिप्रीतलोकाधिरोपितायस्लाघ्यनामनिवरवत्येवतस्मिन्मातरुणीभूतामधनिनद्रसदत्वाऽर्थपत
 येकस्मैचिदितरस्मैयथार्थनाम्नेसार्थवाहायदित्सतिमेपितातदमंगलमद्यकिलप्रभातेभावीतिज्ञात्वाप्रो
 वप्रियतमदत्तसंकेतावंचितस्वजनानिर्गत्यबालाभ्यस्तेनवर्त्मनामन्मथैकाभिसरातदगारमभिसरामित

न्नामुंचरहोतडांडमित्स्नुच्यमखमर्यितवती। दयमानश्चाहमेहिसाधित्वानयेयंत्वलियतममिति त्रि
 चतुराणि प्रदान्यचलं। प्रापतच्च दीपिकालोकपरिलुप्यमानतिमिरभारं यष्टि कृपा रापाणितागरिकवलमन
 ल्यं त्रवेपमानां कन्यकामगदं। भट्टेमानैषीरस्तप्यमसिद्धितीयोवाहुः। अपितुमृदुरयमुपायस्त्वदेषु
 याचितितः। शयेहंभावितविषवेगस्त्वयामीवाच्याः। निशिवयमिमां पुरी प्रविष्टाः। दृष्टश्चमं मेघनाथकोद्वी
 करेणामुष्मिन्सभाकोणे। यदिवः कश्चिन्मंत्रवित्कपालुः स एनमुज्जीवयन्मम प्राणानाहरेदनाथास्त्रिममेष
 नाथकोद्वीकरेणामुष्मिन्सभाकोणे। यदिवः कश्चिन्मंत्रवित्कपालुः स एनमुज्जीवयन्मम प्राणानाहरेदनाथो
 या इति। सापिगत्यंतराभावाद्भयगद्गदस्वरायाष्पदुर्दिनाक्षीसवेयथुः कथं कथमपि गत्वामदुक्तमन्वति
 ष्टत। अशयिषिचाहंभावितविषविक्रियः। तेषुकश्चिन्नरेंद्राभिमानिमां निर्वर्ण्यमुद्रातंत्रमंत्रध्यानादिभिश्चो
 पक्रम्याकृतार्थीगतएवायंकालदष्टः। तथाहि। सत्त्वश्यावमंगं। रुद्धादृष्टिः। शीतएवोष्माशुचाऽलंवासुष्वा

ग्रिसात्करिष्यामः। कोतिवर्तते दैवमिति सहेतुरैः प्रायात्। उत्थितश्चाहं सुदारकायतां नीत्वाऽब्रुवं। अहमस्मि
 कोपितस्करः। त्वद्गतेनैव चेत्तसा सहायभृतेनेत्वा मिमामभिसंरंती मंतरोपलभ्य कृपया त्वत्समीपमुपा नैषां। भ
 षणमिदमस्या इत्थं मंशुपटलपाटितध्वांतजालंतद्दर्शितवानुदारकस्तदा दायसहर्षवसलज्जं च स
 संभ्रमं च मामभाषात्। आर्यत्वयैवेयमस्या निशिप्रियामेदत्ता। वाक्पुनर्ममापहृता। तथाहि। न ज्ञानेवक्तुं
 त्वकर्मैतदद्भुतमिति। न ते स्वशीलमद्भुतवत्प्रतिभाति। नैव मयेनाद्यापि कृतपूर्वमिति। प्रतिनियतैव वस्तु
 शक्तिः। न हित्वप्यन्यदीयालोभाद्यस्त्वया घसाधुतोन्मीलितेति। तत्प्रायस्त्वपूर्वावदानेभ्यो न रोचते। द
 ष्टमिदानीमौदार्यस्य स्वरूपमिति त्वदाशयमननुमान्य न युक्तो निश्चयः। त्वयामुना मुक्तेन क्रीतो यं द
 सजन इत्यसारमतिगरीयसा क्रीणासीति संते प्रज्ञाधिशेफः। न हि प्रियादानस्य प्रतिदानमिदं शरीरमि
 ति। तद्वत्तामेति धनोन्मुखमिदमपि त्वयैव दत्तं। अथ वै तावदत्र प्राप्तस्य मद्यप्रभृतिभर्तव्यो यं दसजन

इति मम पादयो रपतत। उत्खण्य चैनं सुरसोपश्लिष्याभाषिषि। भद्रकाद्येते प्रतिपत्तिरिति। सौम्यवत्तानशक्रो
 मिचैनामत्र पित्रो रनभ्यनुज्ञयोपयम्यजीवितुं। अतोऽस्यामेव यानिन्यां देशमिमं जिहासामिकोवाहं यथा
 त्वमाज्ञापयसीति। अथ मयोक्तं। अस्तेपतस्व देशो देशांतरमिति नेयं गणना पुरुषस्यावालेयमनत्यसौ
 कुमार्या। कणः प्रत्यवायभरयिषाश्च कांता रयथाः। शैथिल्यमिव किंचित्प्रज्ञासत्त्वयोरनार्येणेदृशेनेदृशस्या
 गेन संभाव्येतातत्सहानया सुखमिहैव वस्तव्यं। एहि नयावचैनं स्वमेवावासमिति। अविचार्यानुमतेन ते
 न सद्य एवैनं तद्गृहमुपनीय तयैवापसर्पभृतया तत्र मृदां डावशेषमचोरयावाततो निष्पत्य च्छिन्नु
 पितकं निधाय समुच्चलंतौ नागरिकपुरुषसंघाते मार्गपार्श्वशायिनं किंचिन्मत्तवारणमुपरि पुरुषमाहूय
 ध्यारोहावायैवेयकप्रोतपादपुगलेन च मयोच्छाप्यमान एव पतिताधोरगाप्युत्तोरः स्थूलपरिणतः पुरी
 तल्लतायरीतदंतकांडः सरसिकवल्लमक्षिणोत्त। अर्धं सयावचा मुनैर्वा र्यपतिभवनं। अपवात्य च चक्रवर्न

जीर्णोद्याने शारखायाहिकुयाचावतरावास्वर्गहगतौचस्त्रातौशयनमशिश्रियावतावतोदगादुद्धेरुदया
 चलेंद्रपद्मरागशृंगकल्पकल्पद्रुमहैमपल्लवापीडपाटलंयतंगमंडलं। उष्णयचधौतवक्रौप्रगेतना
 निर्मगलान्यनुष्ठायास्मन्कर्मतुमुलंपुरमनुविचरंतौअश्रुणुववरवधूगहेषुकोलाहलं। अथार्थैरर्थ
 पतिःकुवेरदत्तमाश्र्वास्यकुलपालिकाविवाहंमासावधिमकल्पयत्। उपकरंपुनरशिक्षयंधनमित्रं
 उपतिष्ठसखेएकांतएवचर्मभस्त्रिकामिमांपुरस्कृत्यांगराजमाचक्ष्वचाजानात्येवदेवोनैककोनि
 सारस्यवसुमित्रस्यमांधनमित्रतामैकपुत्रं। सोहमूलहरत्नमेत्यार्थिवर्गादस्यवज्ञातोमदर्थमेवमंव
 र्दितयांकुलपालिकायांमदारिद्र्यदोषात्पुनःकुवेरदत्तेनदुहितर्यर्थपतयेदित्तितायामुदगादुसितु
 मस्तनुपपौरिकंजरदनमवगात्थकंठमस्तशस्त्रिकःकेनापिजटाधरेणनिवार्यवपतिःप्रलंबमानयोन्व
 हर्भवानपारंकिन्नशोकसागरमद्योत्तारयितुंस्थितः अहोमहद्भागधेयदेव्याःप्रियंवदायाइतिहर्षनिर्घ

मुक्तः। किंतेसाहसस्यमूलमिति। मयोक्तमवशासोदर्यदरिप्रमिति। सपुनरेवंकृपालुनचग्रहीता
 तातमूढोसिनाम्यत्पापिष्टतममात्मत्यागात्। आत्मानमात्मनाः नवसाद्यैवोदरंति संतः। संत्कयापाध
 नार्जनस्यबहवः। नैकोपिछिन्नकंठप्रतिसंधानपूर्वस्यप्राणालाभस्य। किमनेन। सोस्महंमंत्रसिद्धिः
 साधितेयंलक्ष्म्याहिणीचर्मभस्त्रिका। विरमहमस्याः प्रसादात्कामरूपेषुकामप्रदः प्रज्ञानामवात्स
 । मत्सरिराणोजरसिन्धुमिस्वर्गमत्रोदिश्यप्रवेश्यत्रागतत्तामिमां प्रतिगृह्णाणामदन्यत्रचेयंवर्णिग्यो
 वारसुख्याभ्योवादुग्धे इतिहितकृताप्रतीतिः। किंतुयत्सकाशादन्यापापहंततत्रस्मैप्रत्यर्थणीयांया
 यार्जितंतुदेवब्राह्मणोभ्यस्त्याज्यं। अथेयं देवतेवश्रुचौदेजेनिवेश्यार्चमानाप्रातःप्रातः सुवर्णैर्पूर्णै
 चदृश्यते। स एष कल्प इति ब्रह्मजलये मत्स्यमेनांदत्वा किमपि ग्रावच्छिद्रं प्राविशत्। इयंचरत्तद्भूताचर्म
 भस्त्रिका देवायानिवेद्यनोपजीव्येत्यानीता। परंतु देवः प्रमारा मिति। राजाचनियतमेवं वक्ष्यति। भद्रं प्रीतो

स्मिगययेधमेनामुपभुंक्ष्वेति। भयश्च ब्रह्मि यथानकश्चिदेनां मुष्माति तथा नुगस्यतामिति।
 तदप्यवश्यमसावभ्युपेय्यति। ततः स्वग्रहमेत्यथोक्तमर्थत्यागं कृत्वा दिने दिने वरिवस्यमानां स्ते
 पलधैरर्थेन कृत्वा पर्यप्राक्कृत्वा लोकाय दर्शयिष्यसि। ततः कुवेरदत्तत्वाय मत्त्वार्थपतिमर्थलुध
 कन्यकया स्वयमेव त्वामुपस्थास्यति। अथ कुपितोऽर्थपतिर्व्यवहर्तुमर्थगर्वादभियोक्ष्यते। तं च
 भयश्चैत्ररुपायैः कौपा नावशेषं करिष्यावः। स्वकंचैर्यमनेनाभ्युपायेन सुप्रच्छन्नं भविष्यतीति। ह
 ष्टश्च धनमित्रो यथोक्तमन्वतिष्ठत। तदहरेव मन्त्रियोगादिमर्दकोऽर्थपतिस्वाभियुक्तस्तस्योद्धार
 केवैरमभ्यवद्वयत। अर्थलुधश्च कुवेरदत्तनिवृत्त्यर्थपतेर्दनमित्रायैव तनयां सानुनयं प्रादित्त
 त। प्रत्यवध्राच्चार्थपतिः। एधवदिवसेषु काममंजरीः स्वसायवीयसी गगमंजरी नाम ये च वीरगोष्ठे
 संगीतकमनुष्ठास्यतीति सोऽद्रादरः समागमत्रगरजनः। स चाहं सहसख्या धनमित्रेणातत्र संन्यदधि

विप्रवृत्तायांचतस्याद्वितीयं रंगपीठं ममाहून्मनः। तद्विधिविभ्रमोत्पलवनसत्रापाश्रयश्च यंच शरोमा
 वरसानो सामग्र्यात्समुदितबल इव मामतिमात्रमव्यययत्। अथासौ नगरे देवते वनगरमोघोषे
 तालीलाकराक्षमालाश्रंखलाभिनीलोत्पलयलाशयामनभिर्मीमववध्रात्। नृत्योत्थितासासधि
 लासशोभिनी किवित्तासालिमभिलाषालिमकस्मादेव वानजानेऽसहृन्मां सखीभिरप्यलसितेना
 पांगे प्रक्षितेन सविभ्रममारेचितभ्रूलतमभिवीक्ष्य सापदेशं किंचिदाविदेष्टानचंद्रिकं स्मित्वा लोकलो
 चनमानसानुप्रयाता प्रातिष्ठत् सोऽथ हं स्वर्गहमेत्यदुर्निवारयोत्कटया हरीकृताहारस्य हः शिरः
 शूलस्पर्शमयदिशन्निविक्रैतल्यमुक्तैरवयवैरशयिषि॥ अतिनिष्प्रातश्च मदनतंत्रे मामभ्युपेत्य ध
 नमित्रो रहस्यकथयत् सखे सैव धन्या गणिकादारिकायामेवं भवन्मनोभिनिविशते तस्याश्च मया
 सुलक्षिताभाववृत्तिः तामप्यचिरादेवायुग्मशरः शरशयने शाययिष्यति॥ स्वानाभिनिवेशिनोर्वा

मयत्रसाध्यः समागमः ॥ किंतु साकिलवारकम्यकागणिकाधर्मप्रतीपगामिनीभद्रोदारेणाशयेन सम-
गिरत गुणाशुल्काहंनधनशुल्का नचमेयागिग्रहाहतेन्यभोग्ययौवनमिति तच्चमुद्गुर्मुद्गुः प्रति-
विध्याकृतार्थातद्गिनीकाममंजरीमातामाधवसेनाचराजानमश्रुकंयौव्यजिज्ञयतां देवयुष्मदा-
सीरागमंजरीरूपानुरूपकलाशीलशिल्पकौशलापरिधिपतिनो मनोरथानित्याशासीदस्माकंसा-
कंसाद्यमूलछिन्नायदियमतिक्रम्यखलुस्वकुलधर्ममर्थनिरपेक्षागुणोभ्यएवस्वयौवनविचिक्रीष-
ते ॥ कुलस्त्रीवत्तमेवानयानुष्ठस्यते साचेदियं देवत्वत्यादाजयापितावत्प्रकृतिमापद्येततदापेशलेभ-
वेदिति राज्ञाचतदनुरोधात्तथानुशिष्टासत्यथनाश्रवैवसायदासीत्तदातस्याः स्वसाकाममंजरीमातामा-
धवसेनाचरुदितनिर्वधेनराजेनसमगिरेतां यदिकश्चिद्भुजंगोस्मदिच्छया विनैनावालाबलादिप्रलोभ्यना-
शयिष्यतिसतस्करवदध्यइति तदेवंस्थितेधनाहतेनतत्स्वजनोनुमम्यतेनतुधनदायासावभ्युपगच्छतीतिवि-

चिंत्योत्राप्नुयाय इति अथमयोक्तं किमत्र चिंत्यं गुरौ स्तामावर्ज्यं गूढमर्थं सत्स्वजनमतितोषयिष्याव इति
 ततश्च काचित्काममंजरीः प्रधानहृती धर्मरसिता नाम शाक्यभिक्षुकी चीरचीवरणि उदानादिनोपसंग्र
 ह्यतन्मुखेन तया बंधकापरा बंधमकरं अजिनरत्नमुद्गरकान्मुषित्वामया तुभ्यं देयं यदि प्रतिदानं
 एगमंजरीति सोहं सहर्षं प्रतिपन्नायां च तस्यां तथा तमर्थं संपाद्य मद्रुगोन्मादितापारागमंजरीः कर
 किमल्लयमग्रहीषं यस्यां च निश्चिन्मरत्नस्तेयवादस्तस्याः प्रारंभे कार्योन्नयपदेशेन समागतेषु शराव
 त्तेव पौरमुखेषु मत्प्रणिधिर्विमर्दकोर्यपतिसेवायुक्तो गृह्यो भूत्वा धनमित्रमुल्लंघ्य बद्धतर्जयत उक्तं
 च धनमित्रेण भद्रकस्तवापराधः कृतः किमर्थं परस्योद्दतोर्माक्रोशसि न स्मरामि स्वल्पमपितवापकारं म
 त्कृतमिति सभ्रयोपितर्जयन्निवाव्रवीत् सरणधनगर्वो नाम यत्परस्य भार्यो शुल्ककीतो पुनस्तत्पितरोद्भवि
 रोनविलोभ्यस्वीचिकीर्षसि ब्रवीषि च कस्तवापराधो मत्कृत इति ननु प्रतीतमेवैतत् सार्थं वाहस्यार्थयतो

विमर्दको बहिष्करः प्राणा इति। सो हंत त्केत प्राणा न पितृजा मित्र स हत्या मपि न परिहृमि ममेकर
त्रजागरप्रतीकारश्च तवैष चर्मरत्नाहंकारदाहज्वर इति तथा ब्रुवाणाश्चासौ पौरमुख्यैः सामर्थ्यनि
विधायवाहितो भूत इयं च वार्त्ता हविमार्त्तिना धनमित्रेण चर्मरत्ननाशमुपक्षिप्या दौषार्थिवाय विज्ञापि
ता स चार्थपतिमाहूयोपकरेष्टवात् अंगकिमस्तिकश्चिद्विमर्दको नामात्रभवत इति तेन च मूदे
नास्ति देवमेपरमित्रं कश्चेत नार्थ इति कथितेः राज्ञोक्तं अपिशक्तेः सितमाकातुमिति वाटमस्मिन्
क्त इति निर्गत्य स्वर्गहेवेश्वरेष्टत सभायामा परोच निपुणमन्त्रिष्वत्रोपलब्धवान् कथमिवोपल
भेत स वराकः सावलुविमर्दको मज्जाहितत्वदभिज्ञानचिह्नोपत्रियोगाद्देवेषणा योज्जयिनी तदह
रेव प्रातिष्ठत अर्थपतिस्तु तमदृष्टातत्कृतमपराधमात्मसंबन्धीति मञ्जामोहाद्भयाद्वा प्रत्याख्याय सपु
नर्धनमित्रेण विभाविते कुपितेन राज्ञानि गत्य निगलबन्धनमथ नीयते छेवदिवसेषु विधिना कल्पोक्तेन च

मेरत्वं श्रेष्ठकामाकाममंजरीपूर्वदुग्धक्षयणीभूतं विरूपकमुपसृत्य ततो य हृतमर्थजातं रहसि सप्र
 श्रयं तस्मै प्रत्यर्प्य बद्धुनीय प्रत्यागमत् सोपिकथं चित्रिग्रंथिकव्रताभ्यो चितात्मा मद्नुशिष्टोदृष्ट
 तमः स्वधर्ममेव प्रत्ययघात काममंजर्यपिकतिययैरेवाहो भिरश्मंतकशेषमजिनरत्नदोहाशया स्वम
 भ्युदयमकरोत् अथ मत्प्रयुक्तो धनमित्रः पार्थिवं मिथो व्यजिज्ञयत् देवयेयं गणिका काममंजरी लो
 भोत्कर्षात्त्रोभमंजरीतिलोकोपक्रोशपात्रमासीत् सा घमुशलोत्खलान्पयि निरपेक्षं त्यजति त
 च्च मन्ये मच्च मेरत्नलाभहेतुकमिति तस्य खलुकल्पस्तादृशः वणिग्भ्यो वारमुख्याभ्यो वा दुग्धेनान्ये
 भ्य इति तद्गता प्रतीतिः अतोऽमुष्यामस्मि मेशं केति सा सद्य एव राजा सहजनन्या समाहूय ता व्यथित
 वर्णेनैव मयोपक्षरेकथितं नूनमर्थे सर्वस्वत्यागादतिप्रकाशादाशकनीयचर्मरत्नलाभातद्नुयोग
 यांगराजेन समाहूय सेभ्यो भूयोपि निर्वक्ष्यात्वयानियतमस्मितदागति लेनाहमयदेश्यः ततश्च भा

वीमेचित्रवधः मृतेचमयिनजीविष्यतेवतेभगिनी त्वंचनिःस्त्रीभूताचर्मरत्नचधनमित्रमेवप्रतिमजि
 ष्यति तदियमापत्समंततोऽनर्थानुबंधिनीमहत्यापतितातत्किमत्रप्रतिविधेयमिति तयातज्जनन्याच
 श्रणिविमुच्योक्तं अस्तेवैतदस्मदालिश्यान्निभिन्नप्रायरहस्यं राजाचष्टेप्रतिद्वित्रिचतुरमतिनिनु
 त्यापिनियतमागतिरपदेशेयवचोरितचर्मरत्नस्य त्वयित्वयदिष्टेसर्वमेवास्मत्कुटुंबमवसीदेत् अ
 र्थयतोचतदयशोरुटं अंगपुरप्रसिद्धंचतस्यकीनाज्ञास्माभिःसंगतं अमुनैवतदस्मभ्यंदन्नमि
 त्युपदिश्यवरमात्मागोपायितुमितिमामभ्युपगमप्यराजकुलमगमतां राजानुयुक्तेत्वनैषन्यायोवैश्या
 कुलस्ययदातुरूपदेशः नत्थर्थैर्यायार्जितैरेवपुरुषावैश्यामुपतिष्ठतीत्यसरुदतिप्ररुद्यकर्तृनासा
 छेदोपक्षेपभीषिताभ्यांएवबंधकीभ्यांसएवतयस्वीतस्करत्वेनार्थयतिग्राह्यत कुपितेनचराज्ञातस्य
 प्राणेषुह्यतोदीडःप्राजलिनाधनमित्रेणैवप्रत्यविध्यत आर्यमौर्यदत्तएववरोयद्वगिजामीदशेष्टप्यपरा

धेषु प्राणैरवियोगः यदिकुपितो सितदाहृत सर्वस्वो निर्वासनीयः पाप एष इति धनमित्रस्य कीर्तिरप्रथिता
 अप्रीयत च भर्ता पटञ्चरघ्ने देशे षष्ठ्यर्थं पतिरर्थमन्नः सर्वपौरसमक्षं निरवास्पत तद्द्वाराणां तु केनचि
 दवयवेन सावराकी काममंजरी चर्मरत्नमगत् स्मिकापविद्ध सर्वस्वानुकेपं धनमित्राभिचोदितेन भू
 पालेनान्वगृह्यत धनमित्रश्चाह निगुणानिकुलपालिका मुपायंस्तत्तदेवं सत्यसकलो रागमंजरी
 गृहं हेमरत्नपरिष्कारमकरवं अस्मिंश्च पुरेलुध्वसमृद्धवर्गस्तथा मुषितो यथा कपालपाणिः स्वैरेव
 धनैर्महिषाणितैः समृद्धीकृतस्यार्थिवर्गस्य गृहेषु भिक्षार्थमभ्रमत् न त्वलमतिनिपुणोऽपि पुस्तो
 नियतिलिखितं लेखामतिक्रमिषु यतो हेमेकदारागमंजर्याः प्रणयकोपप्रशमायसानुनयं पायितायाः
 पुनः पुनः प्रणयसमर्पितं मुखमक्षगंडूषमास्वादमास्वादं मदेनास्पृश्ये शीलं हि महेन्मादयोरमार्गेणा
 युचितकर्मस्वेव प्रवर्तनं यदहमुपोटमदोनगरमिदमनयैकयैव शर्वर्यानिर्दनीकृत्य त्वद्भवनं पश्ये

येयमिति प्रव्यथितप्रियतमाप्रणामांजलिशपथशतातिवर्ती मन्त्रवारगा इवरभसश्चित्रशखलः कयापि
 धात्र्याधर्तयाशंगालिकाख्ययानुगम्यमानो नातिपरिकरः खड्गद्वितीयोरं हसापरेणोदचलनं अभिपत
 तोनगरिकपुरुषानशंकमेवावगात्थतस्करइति तैरैवान्विस्मजंती शंगालिकाममाभ्याशमगमत आव
 ध्येचाहमरिभिः आपदातुमदापहारिण्यासद्यएवविबोधितः तत्सरोपजातयाबुध्याव्यचीचरं अहो
 ममेयंमोहमूलामहत्यापदायतिता प्रसृततरंच+भिहन्यमानोयिनातिकुपितः क्रीडन्निवमदावसन्नह
 स्तयातितेननिस्त्रिंशेनद्वित्रानेवहत्वावधूर्णमानताम्रदृष्टिरयतं अनंतरमाज्ञैर+सरखंमयासहधनमि
 त्तस्य मत्परिग्रहत्वंचरागमंजयाः मदेनसाचतौप्रोर्णुतौश्वोनियतंनिग्राहपिष्येतो तदियमिहप्रतिप
 त्तिः ययानुष्ठीयमानयामन्त्रियोगतस्तौपरित्रास्येते मांचकदाचिदनर्थादितस्तारयिष्यतीतिकमथुपा
 यमात्मनैवनिर्णीयशंगालिकामवादिषं अयेहिजरतिकेयात्वमर्थलुब्धादृग्धगणिकारागमंजरीमजि

नरत्नमन्त्रेन शत्रुणामेभिन्नच्छमनाधनमित्रेण संगमितवती सा हतासिन्तस्य पापस्य चर्मरत्नमोघात इहि
 तु श्रुतवसाराभरणाय हारादहं चाद्यनिःशल्पमुत्सृजेयं जीवितमिति सा पुनरुद्धृतज्ञाय परमध्वनी सा
 श्रुगद्गदमुदंजलिस्तामुरुषाश्रणामर्षमभ्ययाचत भद्रकाः प्रतीक्षध्वं कंचित्कालं यावत्सर्वमुपि
 तमर्थं जातमवगच्छेयमिति तथेति तैः प्रतियन्त्रे पुनर्मत्समीपमासाद्य सौम्यक्षमस्वाद्यास्पदासी जनस्ये
 कमपराधं अस्तु सकामं तत्कलत्राभिपरीक्षितैरास्यदधनमित्रः स्मरंस्तु चिरकृतपरिचर्यामनुग्रही
 तुमर्हसि दासीरागमंजरी आकल्पसारो हिरूपाजीवाजनः तद्गृहिक्कनिहितमस्याभ्यषणमिति पाद
 योर्ममापतत् ततो दयमान इवाहमब्रुव भवतु मृत्युहस्तवर्तिनः किं ममाभ्युषावैरानुबंधेनेति तद्रुव
 त्रिवकरीयवैनामशिक्षयमेवमेव प्रतियन्त्रमिति सा तु प्रतियनार्थजीवचिरं भद्रप्रसीदतु ते दे
 वता देवायंगराजः पौरुषप्रीतो मोचयतु त्वामेते च भद्रमुखास्तव दयंतामिति क्षणादधासरत् आनी

येचाहमाराक्षिकनायकस्यशासनाच्चारकं अथोत्तरेष्टरागत्यदमतः सुभगमानोसुंदमन्यःपितुरत्य
 यादचिराधिष्टिताधिकारस्ताहरायमदानतिपक्वःकांतकोनामनागरिकःकिंचिदिवभर्त्सयित्वासमभ्य
 धत्तनचेधनमित्रस्याजिनरत्नप्रयच्छसिःनचेन्नागरिकेभ्यश्चोरितानिप्रत्यर्पयसिद्रक्ष्यसिपारमष्टदशा
 नांकारणानामंतेचमृतुमुखमिति मयातुस्मयमानेनाभिहितं सौम्ययद्यपिदद्यामात्मनःआजन्मनो
 मुषितंधनं नत्वर्थयतिदारापहारिणःशत्रोर्मेमित्रमुखस्यधनमित्रस्यचर्मरत्नप्रत्याशांएरयेयं अ
 दत्त्वेवतदयुतमपियातनानामनुभवेयंइयमेसाधीयसीसंधेति तेनैवक्रमेणवर्तमानेसांत्वनसंत
 र्जनप्रायेप्रतिदिनमनुयोग्यतिकरेऽनुगुणान्नपानलाभात्कतिपयैरेवाहोमिर्विरोपितव्रणःप्रकृति
 लोहमांसं अथकदाचिदच्युतांवरणीतातपत्विषिक्षयिणिवासरेहृष्टवर्णशृंगालिकोत्त्वलेनवेधेणो
 पसृत्यदूरस्थानुचरामामुपप्लिष्याव्रवीत् आर्यदिष्यावर्धसेफलितान्वसुनीतिःयच्चयादिश्येतथा

धनमित्रमेत्याब्रवं. आर्यतवैवमापन्नः सुहृत्सोयमादिष्टोऽस्यमुना॥ अस्म्यहमद्यवेश्यासंसर्गसुलभा
 त्पानदोषादृक्. त्वयापुनरद्यैवराजाविज्ञापनीयः. देवदेवप्रसादादेवपुरापितदजिनरत्नमर्थपतिमुवि
 तमासादितं. अथतुभर्तारगमंजर्याः कश्चिदक्षधर्तः कलासुकवित्तेषु लोकवार्तासुचातिवैचक्षण्या
 न्मयासमसञ्जता. तत्संबन्धाच्चवत्त्राभराप्रेषणादिनातद्धार्योप्रतिदिनमन्ववर्तते॥ तदसावशं किष्टनि
 कृष्टाशयः कितवस्तेनचकुपितेनमेहृतंचर्मरत्नं आभरणासमुद्रकेचतस्याः सतुभ्यस्तेयाभ्रमन्न
 गृह्यतनागरिकनागरिकपुरुषैः आपन्नेनचामुनानुसृत्यरुदस्यैरागमंजरपिरिचारिकायैएवंप्रराया
 सुवर्तिनातद्गोडनिधानोद्देशः कथितः ममापिचर्मरत्नमुपायोपक्रांतोयदिप्रयच्छेदिहदेवयादैस्तथानु
 ग्रहः कार्यइति तथानिवेदितश्चनरपतिरसुभिर्मांमवियोओपच्छन्दनैरेवस्वतदोपयितुंप्रतिपतिष्यते
 तन्नः पथ्यमिति श्रुत्वैवचत्वंदनुभावप्रत्ययादनतिवस्तुनानेनतथैवसंसादितं॥ अथाहत्वंदभिज्ञानप्रत्या

यितायारागमंजर्याः सकाशाद्यथेसितानिवस्तुनिलममानाराजदुहितुंरवालिकायाधात्रीमांगलिकोत्त
 दादिष्टनमार्गेणान्वरंजयं तामेवचसंक्रमीकृत्यावालिकायारागमंजर्याश्चसख्यमवीवधं अहरह
 श्रनवनवानिप्राभृतान्युपाहरंतीचित्राश्रितहारिणीः कथाः कथयंतीतस्याः परंप्रसादपात्रमासं एक
 दाचहर्म्यगतायास्तस्याः स्थानस्थितमपिकरीकुवलयंस्त्रस्तमितिप्रतिसमादधतीप्रमत्तेवप्रच्याव्य
 पुनरुत्तिष्ठभ्रमेः तेनोपकन्यापुरंकेनापिकारो नभवनां गणं प्रविष्टस्यकांतकस्योपरिप्रसक्तकुं
 रपारावतत्रासनापदेशात्प्रहसंतीप्राहार्यं सोपिधन्यमन्यः सुंदरंमन्यश्चकिंचिदुन्मुखः स्मयमानोम
 त्कर्मप्रहसितायाराजदुहितुर्विलासप्रायमाकारमात्माभिलाषमूलमितीयथासंकल्पयेत्तथामयापि
 संज्ञयैवकिमपिचतुरमाचेष्टितं आकृष्टधन्वनाचमनसिमनसिजेनविद्धः सदिग्धफलेनपत्रिणातिसुग्धः
 कथंकथमपिनिर्गता सायंचराजकन्यागुलीयकमुद्रितावासतांदूलवरांशुकयुगलभूषणावयवगर्भा

चंकरिकांकयापिवालिकयाग्राहपित्वारागमंजर्याइतिनीत्वाकांतकस्यागारमगां॥ अगाधेचरागसागरेम
 ग्रेनावमिवमामुपलभ्यपरमरूष्यत अवस्थंतरागिचराजदुहितुःसुदारुणा निवर्त्तायंत्यामयासदुर्म
 तिःसुहरमुदमापद्यत तत्प्रार्थिताचाहंतप्रियोप्रहितमिदमितिममैवमुखलांचलमुच्छिष्टानुलेपन
 निर्माल्यमलिनांशुकचान्येधरूपाहरं तदीयानिचराजकन्यार्थमित्युपादायछत्रमेवापोटानि इत्थं सं
 धुक्षितमन्मथाग्निः सरकांतेभयोपमंत्रितोभूत आर्यलक्षणाभ्येवत्वाविसंवादीनि॥ तथाहि॥ मत्प्राति
 वेश्यः कश्चित्कार्त्तृति कः कांतकस्यहस्तेराजमिदं पतिष्यति तादृशानिलक्षणानितस्येत्यादिक्षत॥ तदनु
 रूपमेव त्वामियं राजकन्याकामयते तदेकापत्यश्चराजातयात्वां समागतमुपलभ्यकुपितोपिदुहितुर्म
 रणाभयान्नोच्छेत्स्यतिप्रत्युतप्रदास्यत्येवयौवराजं इत्थंचायमर्थार्थानुबंधी किमिति तात नाराध्यते॥ य
 दिकुमारीपुरप्रवेशाभ्युपायंनावबुध्यसे ननुबंधनागारमित्तेर्वा मत्रयमंतरालमारागमप्राकारस्यकेन

चित्रहस्तवतैकागारिकेरातावतीं सुरुंगां कारयित्वा प्रविष्टस्योपवनं तवोपरिष्ठादस्मदाय तैवरक्षाः
 कृतरोहितस्याः परिजनेन नरहस्यं मेत्स्यतीति सोब्रवीत् साकभट्टे प्रदर्शितं आस्तिकश्चित्रस्करः ख
 ननकर्मणि सगरस्तुतानामिवाव्यतमः सचेत्तद्धः क्षणो नैकेनैतत्कर्मसाधयिष्यतीति ॥ कतमोसौ
 किमिति न लभ्यत इति मयोक्ते येन तदनमित्रस्पर्धर्मरत्नमुषितमिति त्वामेव निरदिक्षत यद्येवमेहि
 त्वया स्मिन्कर्मणि साधिते चित्रैरभ्युपायैस्त्वामहं मोचयिष्यामीति शयथ एव तेनाभिसंधाय सिद्धे
 योपि निगडयित्वा योसौ चोरः स सर्वथोपक्रांतो धार्ष्ट्यमभिः प्रकृष्टवैरस्तदजिनरत्नं न दर्शयतीति रा
 जे विज्ञाप्य चित्रमेनं घातेयिष्यसि ॥ तथा च सस्यर्थः सिध्यति रहस्यं च न स्त्रवतीति मयोक्ते ॥ सोतिरुष्टः
 प्रतियद्यमामेव तदुपप्रलोभनेनियुज्यवहिः स्थितः शमरूपमतः परं चिंत्यतामिति मामुक्तवती प्रीते
 न च मे योक्तं मदुक्तमल्पतन्त्रय एवात्र भूयान् आनयैनमिति अथानीतेन चासुनाप्रथमममोचना

२३

२३

यमेशयथः कृतो मया चरहस्या निर्भेदनाय विनिगडीकृतश्चाहं स्नानभोजनाद्यनुभूय नित्यांधकारा
 द्भित्तिकोणादारभ्यो रगास्तेन सुरंगामकरवं अर्चितयंचैवं हंतुमनसैवामुनामन्मोचनाय शयथः कृ
 तः तदहममुंहत्वा पिनासत्यदोषेण स्पृश्य इति निष्पततश्च मे निगडनाय प्रसार्य मारा पाशोस्तस्य पादे
 नोरसिनिहत्य पातितस्य तस्यैवासिधेन्वाशिरोन्महंतं अकथयंच शरंगालिकां भराभद्रकथं भूतक
 न्यापुरसन्निवेशः महानयं प्रयासो मावथैव भूदमुत्त किंचिच्चोरयित्वानिवर्त्तिष्य इति तदुपदर्शितवि
 भागश्चावगात्थकन्यापुरं प्रज्वलतनुमणिदीपिकासहस्रेषु नैकक्रीडाखेदसुप्तस्य कन्यकाजनस्य
 महतिमहार्हरत्नप्रत्युप्तसिंहाकारदंतस्याहंसतुल्यगर्भकोमलशय्योपधानशालिनि कुसुमलवच्यु
 रितपर्यंतपर्यंतकतलेदक्षिणपादपार्श्वधोभागानुवेक्षितेतरचरणाय एष्टमीष विहितमधुरगुल्फसं
 धिपरस्परस्निष्टजंघाकांडमाकुंचितकोमलोभयजानुकिंचिद्वेक्षितोरुदंडयुगलमधिनिर्तवमंडलस

राम.

२३

स्तमुक्तैकभुजलताग्रमपाश्रयांतनिमिताकुंचितेतर्भुजलतोत्तानकरकिसलयमाभुग्रश्रोणिमंडल
 मतिस्निष्टचीनांशुकात्ररीयंनतिवलिततनुतरोदरमणुतरभुजलतौत्तानकैनिःश्वासारंभकंयमान
 कठोरकुचकुञ्जलमातिरश्मीनबंधुरशिरोधरोद्देशदृश्यमाननिष्टप्रतपनीयस्त्रपर्यस्तपन्नगरुव
 कमर्धलक्ष्याधरकर्णीपाशनिभृतकुंडलमुपरिपरां हृत्तश्रवरापाशरत्नकर्णिकाकिररांमंजरीपि
 जरितविषमव्याविद्धशिथिलशिखंडबंधमात्मप्रभापटलदुर्लक्ष्यपाटलोत्तराधरबिंबगंडस्थलीसं
 ज्ञातहस्तपल्लवदर्शितकर्णावतंसकृत्यमुपरिकपोलादर्शतलनिषिक्तचित्रवितानपत्रजातिजनितवि
 शेषकक्रियमामीलितलोचनेंदीवरमंविभ्रांतभ्रुपताकमुद्रिद्यमानश्रमजलपुलकभिन्नशिथिलचंदन
 तिलकमाननेंदुसंमुखगतालकलतचविस्रध्वप्रसुप्तमतिधवलोत्तरच्छदनिमग्रप्रायेकापार्श्वतयाचिरवि
 लसनखेदनिश्चलांशरदभोधरोत्संगशायिनीसौदामनीमिवराजकन्यामपश्यं दृष्ट्वैवस्फुरदमंदरागश्रो

रपितव्यनिष्ठहस्तयेवतावञ्चोयमाणहृदयः किं कर्त्तव्यतामृतः क्षणमतिष्ठं॥ अतर्वयं च न चेदिमां वामलो
 चनामासादयेयेन मृष्यति जीवितुं मां वसंत बंधुः असंकेतपरामृष्टाचेयवालाव्यक्तमार्त्तस्वरेणाविह्वान्ये
 मनोरथं ततोहमेवाघीये तदियमत्रप्रतिपत्तिरिति तागदंतलग्ननिर्यासवालुकावर्णितं कलकमादायम
 गीसमुद्रकादर्पवर्त्तिकं समुद्रतटांतथाशयानांतस्याश्रमांवदं जलिचरालग्रमालिखमार्यचैनां
 त्वामयमावदं जलिदासजनस्तमिममर्थमर्थयते॥ स्वपिहिमया सहस्रतव्यतिकरखिन्नैवमामैवमिति
 हेमकरंडकाञ्चवासतां बलवीटिकां कर्षरस्फुटिकां पारिजातकैचोपयुज्यालक्तकपाटलेन तद्रसेन सुधाभिन्नौ
 चक्रवाकमिथुनं निरष्टौवं अंगुलीयकविनिमयचक्रत्वाकथं कथमपि निरगां सुसंगयाचप्रत्येकबंधना
 गारंतत्रैव बद्धस्य नागरिकवरस्य तेष्टेव दिवसेषु मित्रत्वेनोपचरितस्य सिंहघोषस्यैव मया हतस्तपस्वीकांतक
 ल्पयैतत्प्रतिभिद्यलध्वव्यो मोक्षस्तुपदिश्यसहरंगालिकयानिरक्रामिवं॥ नरपतिपथे समापसारक्षिकपु

रुधैरचितपंच अलमस्मिजवेनापसर्तुमनाष्टष्टएवैभिरेषापुनर्वराकीरत्येत तदिदमत्रप्राप्तरूपमितित
 नेवचपलमभियस्यस्वष्टेनिहितकुर्यः पराङ्मुखः स्थित्वाऽब्रव यद्यहमस्मितस्कारोभद्रावधीतमायु
 ष्माकमयमधिकारो न पुनरस्यावधीयस्याइति सातुतावतैवोत्रीतमदभिप्रायातात्सर्वान्प्रणाममभ्येत्य
 भद्रमुखाममेषपुत्रोवायुयस्तश्चिरं विविकितितः पूर्वधः प्रसन्नकल्पः प्रकृतिरुड्वजातः जातास्त
 याचमयावंधनात्रिभ्रमप्यस्तापितो नुलेपितश्च परिधाय निष्प्रवाणियुगलमभ्यवहार्यपरमान्नमौशी
 रेद्यकामचारः कृतोभूत अद्यनिशीथेभूयस्ववायुनिघ्नोनिहत्सकांतकंराजदुहित्रारमेयमिति रंहसा
 परेणाराजपथमभ्यपतत निरुप्य चाहं यत्र मेवंगतमस्यावेलायामनुधावनि तत्प्रसीदतवध्वैनंमत्स्य
 मर्ययतेतियावदसोऽकंदतितावदहं स्थविरेकेन देवो मातरिश्वावदुर्वः किमेतेकाकाः शौं गेयकस्यमे
 निग्रहीतारः शांतं पापमित्यधावं। असावद्यमी भित्तमेवोन्मत्तयाऽनुन्मत्तइत्युन्मत्तमुक्तवतीकस्तमिद

नीकघ्रातीतिकदर्थिताहृदयेवमामिन्वगात् गत्वाचरागमजरीशृङ्गं विरहखेदविकलामिमां बहुविधमाश्र्वा
 स्यतन्निशाशेषमनैघं प्रसृषेचोद्गरेण समगच्छे अथ भगवंतं मरीचिवेशकृष्णदुत्याय पुनः प्रतितप्त
 तयः प्रभावात्प्रत्यायन्नदिद्यच्चक्षुषमुपसंगम्यते नास्म्येवं भूतत्वं दर्शनमवगमितः ॥ सिंहघोषश्च कांतका
 पचारं निर्भिद्यत तदे प्रसन्नेन चराज्ञा प्रतिष्ठापितस्तेनैव सुरंगायथेन कन्या पुरप्रवेशं भूयो धिमे समयादय
 त समगं सिवाहं शृंगालिका मुखनिःसृतवार्त्ता नुरक्तयाराजदुहित्रा ते घेव दिवसेषु चंडवर्मा सिंहवर्मा वथ
 तदुहित्वा प्रार्थनः कुपितो भियुज्य पुरमवारुणात् अमर्षराश्यां गराजो यावदरिः पारग्राभिकं क्षत्रदिधिमा वि
 कीर्षति तावत्त्वयमेव शालं निर्भिद्य प्रत्यासन्नानपि सहायान् प्रतीक्षमाणो निर्गत्याभ्यधिकबलेन विद्विषा
 महति संयरायेभिन्नवर्मा सिंहवर्मा वलाहकस्य ॥ अंवा लिका च बलवदभिगत्स्वचंडवर्मणा परितो तु मात्म
 भवनमनीयत कौतुकं च सकलक्षयावसाने विवाह इत्यवधात् ॥ अहं च धनमित्रगृहे तद्विवाहायैव धिनक्ष्मं

गलप्रतिसरस्तमवोचं॥सखेसमायतितमेवांगराजामिसंराजमंडलं:सुगूढमेवसंगत्यपौरवैस्तदुपा
 वर्तय उपावृत्तश्चकृतकृत्यः कृतशिरसमेवशत्रुंद्रश्यसीति:तथेतितेनाभ्युपगतेगतायुधो:सुप्रभव
 नमुत्सवसमाकुलमुपसमाधीयमानपरिरापोपकरणमितस्ततःप्रवेशनिर्गमनप्रवृत्तलोकसंवाधमल
 श्यशस्त्रिकःसहप्रविश्यमंगलपाटकैरंवालिकायाणियल्लवमग्नौसाक्षिराण्यवगोनविधिनाचार्यमा
 रामादित्समानस्यायामिनंवाहुदंडंवलवदाहृष्यक्षुरिकयोरसिप्राहार्षं स्फुरतश्चाभ्यानपिकतिप
 याम्यमविषयमगमयं॥हतविध्यस्तचतद्रुहंविचस्वेयमानमधुरगात्रीविशाललोचनामभिनिशम्प
 तदालिगनसुखमनुबुध्रुस्तामादायगर्भगृहमविशं अस्मिन्नेवचांतरेतवास्मिनवांबुवाहस्तनितगंभी
 रेणास्वरेणानुगृहीतइति श्रुत्वावसित्वाचराजवाहनःकथमसिकार्कश्येनकर्णीसुतमप्यतिक्रांतइत्य
 मिधायपुनरवेश्योपहारवर्माणमाचक्ष्वतवेदानीमवसरइत्यभाषत सोपिमस्मितंप्रणाम्याभ्यतामिधातुम्

२६

२६

॥ ॥ इति दंडिके दशकुमारे चरितेऽपहारवर्मचरितं नाम द्वितीय उच्छ्वासः ॥ ॥ ॥ ॥ एषोस्मि पर्यट
 त्रेकदागतो विदेहेषु मिथिला मप्रविश्यैव च बहिः क्वचिन्मठिकायां विप्रमितुमेत्यकया यिच्छता यस्याद
 तयाद्यः क्षणमलिदभ्रमाववास्त्रिषि ततस्तस्यास्तु मदर्शनादेव किमपि बद्धधारमश्रु प्रावर्तत किमेतदंबक
 थयकारणमिति पृष्टा सकरुणमाचष्ट जैवात्कननुश्रयते पतिरस्या मिथिलायाः प्रहारवर्मानामासीत् ॥
 तस्य खलु मगधराजो राजहंसः परं मित्रमासीत् तयोश्च वल्लभे बलशंकरयो रिव वसुमती प्रियंवदे सख्यमप्र
 तिममदधातां अथ प्रथमगर्भाभिर्नदितांतां च प्रियसखीदिदृक्षुः प्रियंवदा वसुमती सहभर्त्री पुष्पपुरमग
 मत् अस्मिन्नेव समये मालवेन मगधराजस्य महज्जन्म जनितत्रलेशतोपि दुर्लभ्या गतिमगमन्मगधराजः
 मैथिलस्तु मालवे द्रुप्रयत्नप्राणितः स्वविषयं प्रति निवृत्तो ज्येष्ठस्य सहारवमणः सुतैर्विकटवर्मप्रभृतिभि
 र्यामिं गङ्गाकर्मण्यस्वीयात्तु सपतेर्दशवयवमादित्सुरटवीयथमवगात्थलुब्धकलुप्तसर्वस्वोभूत् त

एम०

२६

त्स्तेनचकनीयसाहस्तवर्तिनासहैकाकिनीवनचरशरवर्षभयपलायितावनमगादिवि तत्र
 मेशार्हलनखावलीढनियतितायाः पातोभ्रष्टः सवालकः कस्यापिकपिलाशवस्यकोडेभ्यली
 यत तच्छवाकर्षिणोऽमर्षिणोऽध्यास्यसुनिषुरिष्टसनयंत्रमुक्तः क्षणादालिस्त भिल्लदारकैः
 सबालोऽपहारि सात्वहंमोहसुप्ताकेनापिव्यस्मिपालेनोपनीयस्वकुटीरमावेश्यरूपयापक्रांतव्रणा
 स्वस्तीभूयस्वभर्तुरंतिकमुपतिष्ठासुरसहायतयायावध्याकुलीभवामितावन्ममेवदुहितासहय
 नाकेनापितमेवोद्देशमगमत् साभ्रशंरुगेदः रुदितां तेचसासार्थधातेस्वहस्तगतस्परजपुत्रस्यकि
 रातभर्तृहस्तगमनमात्मनश्चकेनापिवनेचरेणाव्रणाविरोपणं स्वस्थायं च पुनस्तेनोपयंतुंचितिता
 यांनिष्कृष्टजातिसंसर्गवैक्रम्यात्प्रत्याख्यानधारुष्यं तदक्षमेणचासुनावियिनेस्वशिरःकर्तनोद्यम
 नमनेनयनायदृष्ट्यादृष्टेनतस्यदुरात्मनोदमनमात्मनश्चापयमनमित्यकथयत्सचष्टेमिथिले

इत्येवकोपिसेवकः कारणावितंबीतन्मार्गानुसारीजातः सहतेनचभर्तुरंतिकमुपसृत्यपुत्रवृ
 त्तातेनश्रोत्रमस्यदेव्याः प्रियंवदायाश्चादहाव सचराजादिष्टदोषैर्ज्यैष्ठ्यपुत्रैश्चिरंविगृह्यपुनर
 सहिष्णुतयातिमात्रं प्रयुध्यबद्धः देवीचबंधनंगमिता दग्धापुनरहमस्मिन्वार्धकेहतजीवितम
 पारयतीहातुंप्रव्रज्यां किलाग्रहीयं दुहिताममहतजीविकाविकटवर्ममहादेवीकल्पसुंदरीनामा
 शिश्रयत् तौचेद्राजपुत्रौनिरुपद्रवावेवावर्द्धिष्येतामियताकालेनतवेमावयोवस्थाभस्यश्यतांतयो
 अस्तोर्नदायादानरेद्रस्यप्रसस्यकारिणोभवेयुरितिप्रवृद्धमनुरभिरुद श्रुत्वाचतांतायसीगि
 रमहमपिप्रवृद्धवाष्पेतिगूढमभ्यधां यद्येवमंबसमाश्वसिहि नन्वस्तिकाश्चिन्मुनिस्त्वयातदव
 स्त्वयापुत्राभ्युपयादनाययाचितस्तेनसलब्धोवर्धितश्चवार्तेयमतिमहतीकिमनयासोहमस्मि
 शक्यश्चमयासोविकटवर्मीयथाकथंचिदुपश्लिष्यव्यापादयितुं अनुजाः पुनरतिबहवस्तैर

पिष्टं ते पौरजनपदाः ॥ मां तु न काश्चिदिह त्यईदृक् कृया जानाति ॥ पितरावपिता वन्मानप्रतिसंविदाते
 किमु ते तरे तमेन मर्थमुपायेन साधयिष्यामीत्यादिषु ॥ सा तु व्यश्नासहदितं परिष्वज्य मुहुर्मुहुः
 शिरस्युपाधाय प्रसृतस्तनीसगद्गदमगदत् वत्सचिरजीवभद्रतव प्रसन्नोद्यभावाविधिः अ
 धैवप्रहारवर्मणधिविदेहाजाताः यतः प्रलंबमानपीनवाद्भ्रमवानपारं किलशोकसागरमघोत्रा
 रयितुं स्थितः अहो महद्भागधेयदेव्याः प्रियंवदाया इति हर्षनिर्भरास्नानभोजनादिनामा मुपाचर
 त अशिष्टं यंच निशि मटे कदेशे कठशय्या अचितं यंच विनोपधिनानसाध्यो यमर्थः स्त्रियश्चो
 पधीना मुद्रवक्षेत्रे अतोऽस्या अंतःपुरवृत्तमवगम्य तद्द्वारेण किंचिज्जालमारुचयेयमिति चितयत्येव
 मयि महार्गावोदरोन्मग्नमार्त्तं उतुरंगमश्वासस्यावक्षते वय्मावर्त्ततत्रियामा समुद्रगर्भवासजडीकृत
 वमंदप्रतापो भगवान्दिवसकरः प्रादुर्गसीत् उत्थायावसापितदिनमुखनियमविधिस्तामेमातरमवा

दिष्टं अंबजाल्मस्यास्यविकटवर्मेणः कश्चिदंतः पुरवृत्तांतमभिजानासीत्यनवसितवसितवचनएव
 मयिकविदंगनाप्रत्यक्ष्यत तांचावेश्यसामेधात्रीहर्षाश्रुकुण्डितकंठमाचष्ट पुत्रिपुष्करिकेपश्य
 भर्तृहारकं अयमसावकृपयामयावनेपरित्यक्तः पुनरेवमप्यागतइति साचहर्षाश्रुनिर्भरनिपी
 डिताचिरंप्ररुद्यवदुप्रलथशांता पुनरसौराजानः पुरवृत्तांताख्यानेन्यपुज्यत उक्तंचतया कुमा
 रकामरूपेश्वरस्यकलिंदवर्मनाम्नः कन्यकाकल्पसुंदरीनामकलासुरूपेचाश्वरसोयतिक्ताताप
 तिमप्यभिभूयवर्ततेः तदेवत्वभः सतुवद्वरोधोपिविकटवर्मेति तामवोचं उपसर्पेतांमत्प्रयुक्तै
 र्गोधमाल्यैः उपजनयचासमानदोषनिंदादिनास्वभर्तृरिद्वेषं अनुरूपभर्तृगामिनीनावासवदत्ता
 दीनांवर्गानेनग्राह्यानुशयं अवरोधनांतरेषुचराजोविलसितानिसुगढान्यपिप्रयत्नेनान्विष्यप्रका
 शयंतीमानमस्यावर्धयेति पुनर्ममांबामवोचं इत्यमेवत्वयाथनन्ययान्नपांगनासावुपस्थातव्या

॥ प्रत्यहं च यद्यत्र तत्र जातं तदस्मिन्नेवावबोधव्यः मनुक्ता पुनरियमुदकं स्वादोरस्मात्कर्म
 राः प्रसाधनाय यथा येन यापिनी कल्पसुंदरी मनुवर्ततामिति ॥ ते च तमर्थं तथैवान्वतिष्ठेतां ॥ कति
 चिद्दिनेषु गतेष्वचष्टममांवासां वत्समाधवीवपिचुमंदाग्लैयिणी यथाशोच्यमात्मानं मन्येततथो
 पपाद्यस्त्रापिता किं भयः कृत्यमिति ॥ पुनरहमभिलिख्यात्मनः प्रतिवृत्तिमियममुष्येनेयाः नीतांचै
 नानिर्वर्णयसानियतमेवं वक्ष्यति ननु किंचित्तोदशाकारः पुनानिति प्रतिवृत्त्येनां यदि स्यात्ततः कि
 मिति तस्य यदुत्तरं सादास्वतितदहमस्मि प्रतिबोधनीय इति तथेति साराजकुलं संक्रम्य प्रतिनिवृत्ताम
 त्थमेकांते न्यवेदयत् वत्सदर्शितो सोचित्रपटस्तस्ये मन्त्रकाशिन्यै चित्रीयमाण्णाचासौ त्रिभुवनमिदं
 सनाथीकृतं देवैपिकुसुमधन्वनियदीदृशीवपुः श्रीर्न सन्निधत्ते चित्रमेतच्चित्तरं न च तमवैमियई
 दशमिहस्यो निर्मिमीते केनैतदालिखितमित्यादृतवती व्याहृतवती च मया च स्मेरयोदीरितं देविसदृश

माज्ञापयसिभागवान्मकरकेतुरेवंसुन्दर इति न शक्यमेवंसंभावयितुं अथ च विस्तीर्णो यमर्णवनेमिः
 क्वचिदीदृशमपिरूपं देवशक्त्या संभवेत् अथ तु यद्येवंरूपो रूपानुरूपशिल्पशीलविद्याज्ञानकौश
 लो युवामहाकुलीनश्च कश्चित्सन्निहितः स्यात्तत्किमस्माभिर्लक्ष्यत इति तयोक्तं अबकिं ब्रवीमि श
 रीरं दृश्यं जीवितमिति सर्वमिदमल्पमनर्हं च ततो न किंचित्प्रश्यते न चेदयं विप्रलम्भः स्यात् अमु
 ष्यदर्शनोत्सवानुभवेन यद्येदं चक्षुश्चरितार्थं भवेत्तथानुग्रहः कार्य इति भूयोपि मया दृष्टीकर्तुमुप
 न्यस्तं अस्तिकोपिराजस्तुर्निर्गटं चरन् अमुष्मासिव संतोत्सवे सहस्रवीभिर्निर्गरोपवनविहारिणि
 विग्रहिणी रतिरिव दृष्ट्या दर्शनयथे गता गतश्चासौ कामशरैः कलक्ष्यतां मामन्ववर्तिषु मया च
 वामन्योन्यरूपैरन्यदुर्लभैरकारादिभिर्निर्गुणातिशयैः प्रेर्यमाणायात इति चित्तैरेव शेषस्वगनुलेप
 नादिभिश्चिरमुपासितासि सादृश्यं च स्वमनेन स्वयमेवाभिलिख्य त्वत्समाधिगाढदर्शनाय प्रेषितं एष

चेदर्थो निश्चितः स्यादमुष्यातिमानुषप्राणासत्त्वप्रज्ञाप्रकर्षस्य न किंचिदुष्करं नाम तमघैव दर्शयेयं संके-
 तो देय इति तया तु किंचिदिवध्यात्वा पुनरभिहितं अंबनैतदिदानीं गोथतमं ततः कथयामि मम ता-
 तस्य राज्ञा प्रहारावर्मणा सह महती प्रीतिरासीत् मातुश्च मे मानवत्याः प्रियवयस्यो देवी प्रियंवदासी-
 त् ताभ्यां पुनरज्ञाता यस्याभ्यामेव समयः कृतो भूदावयोः पुत्रवत्याः पुत्राय दुहितुमस्या दुहिता देये-
 ति तातो मां ज्ञातामपि न शयत्या प्रियंवदेति प्रार्थयमानाय विकटवर्मिणो देवाद्भुतवान् अयं निष्ठुरः
 पितृद्रोही नात्युपपन्न संस्थानः कामोपचारे खलध्वै च क्षरायः कल्पासु काव्यनाटकादिषु मंदभिनि-
 वेशः शौर्योन्मदी दुर्विकल्पो न तवादी चास्थानवर्धनातिरोचते ममैष भर्ता विशेषतश्चैषु वासरेषु
 यदयमुद्याने मंदतरंगभृतां पुष्करिकामप्युपांतवर्त्तिनीमना हृत्य मप्यावध सायत्नमत्सरामनात्मज्ञा-
 मात्मनाटकीयारमयंतिका मयत्पनिर्विशेषात्संवर्द्धितायाश्च यकलतिकायाः स्वयमवचिताभिः सुमनो-

३०

३०

मिरलमकार्षीत् मधुयमुक्तमुक्तेचित्रकूटगर्भवेदिकागतिरत्नतल्पेतया सहव्यहारीत् अयोग्यश्चयु
 मानवज्ञातुं च प्रवृत्तस्ततः किमित्यपेक्ष्यते परलोकभयं चेद्विकेन दुःखेनानरितं अविषत्येहियोषिता
 मनंगशरनिघंणीकृतचेतसामनिष्टजनचिरसंवासयंत्रणा दुःखं अतो मुना पुरुषेणाघोघानमाधवीग
 हेमासमागमय तद्वर्त्ताश्रवणामात्रेणौवहिममातिमात्रं मनो नुरक्तं अस्तिचायमर्थराशिरनेनामुंस्वेप
 दप्रतिष्ठाप्यतमेवोपचर्य जीविष्यामीति मया पितृदम्भुपेत्य प्रत्यागतमतः परं भर्तृदारकः प्रमारा मिति॥
 ततस्तस्या एव सकाशादतः पुरसन्निवेशं र्मेतं वैशिकपुरुषस्थानानि प्रमदवनप्रदेशानपि विभागेनावगम्या
 स्तगिरिशिखरया तश्चुभितैशो गीत इव शोणी भवति भानुविंबेपश्चिमां बुधिययः पातनिर्वीयितयंतं गंगार
 धूमसंभार इव भरितनभसितमसिप्रविज्जं भित्ते परदारपरामर्शो मुखस्य ममाचार्यकमिव कर्तुं मुत्स्थिते॥ गु
 रूपरिग्रहणाश्लाघिनिग्रहाग्रेसरेक्षपाकरेकल्पसुंदरीवदनपुंडुरीके रोवमदर्शनातिरागप्रथमोयनते

राम०

३०

नचंद्रमंडलेनसंधुक्ष्यमारातेजसिन्नुवनविजिगीषोद्यतेदेवेकुस्तुमधन्वनियथोचितंशयनीयम
भजे व्यचीचरंच सिद्धप्रायएवायमर्थः किंतुयत्कलत्रलंघनाद्धर्मपीडा साध्यर्थकामयोरुपलभे
शास्त्रकारैरनुमतैव गुरुजनबंधमोक्षोपायाभिसंधिनामयाचैषव्यतिक्रमःकृतस्तदपिप्राप्यनिर्हृत्य
कियत्प्रापिधर्मकल्याणसमग्रयेदिति अपित्वेतदाकर्णितेदेवोराजवाहनःसुहृद्देवाकिंचुवक्ष्यंतीति
चिंतापराधीनएवनिद्रयापराभ्रशये अदृश्यतचस्वप्नेदस्तिवक्त्रोभगवानाहस्मचसौम्यापहारवर्मन्मा
स्मतेदुर्विकल्पाभ्रह्ममसिमदंशः शंकरजटाभारलालनोचितासुरसरिदसौवरवर्णिनी साकदाचिन्म
दिलोडनासहिष्णुर्मामशयदेहिमर्त्यत्वमिति अशप्यतमयायथेहवहुभोग्यातथाप्रायापिमानुष्य
कमनेकसाधारणीभवेति अभ्यर्थितश्चाहमनयाएकपुनस्तत्त्वमेवोपचर्ययावज्जीवंत्वयेवरमये
यमिति तद्यमर्थोभव्यएवभवतानिराशंक्यइतिप्रतिबुध्यचप्रीतियुक्तस्तदहरपिप्रियासंकेतव्यति

करादिस्मरणो नानैषं अन्येषु रूपान्तरव्यावृत्तिरनंगोमयेषु वर्षमवर्षत आशुष्यञ्ज्योतिष्मतः
 प्रभामयं सरः प्रासरच्चतिमिरमयः कर्दमः कर्दमिकनिवसनश्च दृढतरपरिकरः खड्गयागिरुप
 हतप्रकृतोयस्करः स्मरन्मातृदत्तान्यभिज्ञानानिराजमंदिरपरित्वा मुदंभसमुपातिष्ठं अथोपखातं मा
 तृदृष्टारे पुष्करिकया प्रथमसन्निधापितं वेणुयष्टिकामादाय तथा शायितया च परित्वा स्थापितया
 च प्राकारमत्यलंघयं अधिरुत्य च यक्षेष्टकचितेन गोपुरे परितलाधिरोहिणा सोपानयथेन भुवमवा
 तं अवतीर्णश्च वकुलवीथीमतिक्रम्य च पकावलिबर्त्मना मनागिवोपसृत्योत्तरादिकरुणं चक्रवा
 कमिथुनरवमशरणं पुनरुदीचापाटलायथेन स्पर्शलभ्यविसाभसौधकुल्पोदरे राशरक्षेयमिव गत्वा
 पुनः प्राचापिंडीभांडीरघडमंडितोभयपार्श्वे रासैकतयथेन किंचिदुत्तरमतिक्रम्य पुनरवाचीरुतवीथीमा
 हिषि ततश्च गहनतरमुदरापरचितरत्नैवेदिकं माधवीलतामंडपमीषद्विद्वतसमुद्गकोन्मिषितभासा

दीयवर्त्यान्मरुपयं प्रविश्यैकपार्श्वे फुल्लपुष्पनिरंतरकुरंतकपोतपङ्क्तिः भित्तिपरिगतंगर्भगृहमव
 नियतितारुणाशोकशाखामयमभिनवकुसुमकोरकपुलकलांछितं प्रत्यग्रप्रवालपटलकपाटमुद्घा
 ट्यप्राविश्यं तत्रचासीत्स्वास्तीर्णीकुसुमशयनंसुरतोपकरावस्तगर्भीश्रकमलिनीपलाशसंपुरादं
 तमयस्तालवृंतसुरभिसलिलभरितश्चभृङ्गारकः समुपविश्यचमुहूर्तविश्रांतःपरिमलमतिशयवं
 तमाद्यासिधं अश्रौषंचमंदमंदयदशब्दं श्रुत्वैवसंकेतगहान्निर्गत्यरक्ताशोकसंक्षयार्श्वव्यवहितो
 गःयष्टिस्थितोऽस्मि साचमुन्मःसुशीमकामाशनैरुपेत्यतत्रमामदृष्ट्वावलवदव्यथिष्य व्यसृजच्चम
 त्तराजहंसीवकंदरागवल्लुगद्गदंगिरं व्यक्तमस्मि विप्रलब्धानास्त्युपायः प्राणितुं अयिहृदयकिमिदं
 मकार्यंकार्यवदध्यस्यापितदसंभवेकिमेवमुताप्यसि भागवन्मंचबाणाकस्तवापराधः कृतोमयायदे
 वंदहसिनचभस्मीकरोषीति अथाहमाविर्भयविवृतदीपभाजनोभामिनिननुबद्धपराधंभवत्याचित्रज

मनोयदमुष्यजीवितभूतारतिमाकृत्याकदर्शितवतीधनुर्धृष्टिंश्चलताभ्यांभ्रमरमालामयीज्ज्वालीलाल
 कक्षतिभिरस्त्राणपयांगवीक्षितैर्महारजनध्वजपटांशुकंदंतच्छदमयखजालकैः प्रथमसुहृदंमलय
 मारुतंपरिमलयटीयसानिः श्वासपवनेनपरभृतबलमतिमंजुलैः प्रलायैः पुष्पमयीयताकांभुजयष्टि
 भ्यांदिग्विजयारंभपूर्णाकुंभमिथुनमुरोज्जकुंभयुगलेननेत्राभ्यामानौनाभिमुलेनक्रीडासरः श्राणीमं
 डलेनसन्नात्यरथमंडलंमरुदंडयुगेनभवनरत्नतोषास्तंभयुगलंचरणातलप्रभाभिलीलाकर्णकिस
 लयमतःस्थानएवत्वांडुनेतिमीनकेतुर्मेघुनखयराधमधिकमायासयतीत्येषतस्यदेवस्तत्प्रसीदसुंदरि
 जीवयमंजीवनौषधैरिवापांशोरत्नंगभुजंगदष्टमित्याग्लिष्टवान् अशीरममनंगरागयेशलांविशाललो
 चनं अवसितार्थचारुचिकुरितेश्शरणाभीषत्स्वेदरेखोद्भेदजर्जरितकपोलमल्लामनर्गलकलप्रलापि
 नीमकरुणादशनकरुहार्पणाव्यतिकरामत्यर्थपरिप्लव्यामीमात्रीमिवलक्षयित्वामानसीशारीरीचधार

रांशिशिलयन्नात्मानमपितया सहसमानार्थमापादयं तत्क्षराविमुक्तसंगतोरतावसानिकं विधिम्
 नुभवंतौ चिरय रिचिता विवातिरुद विभ्रं भौक्षरामवातिष्ठावहि पुनरहमुल्लमायतं च निःश्वस्य किं चि
 द्दीनदृष्टिः सचकितप्रसारिताभ्यां भुजलताभ्यामनतिपीडं य रिष्यनातिविशदमचुविषं अश्रुमुखी
 तुसायदिप्रयासिनाथप्रयातमेवमेजीवनंगगायनयमामपिनचेदसौदासजनोनतिप्रयोजनइत्यंजलि
 मवतंसतामनैधीर अवादिषं चतामयिमुग्धेकः सचेतनः स्त्रियमभिकामयमानांनाभिनेदति यदि
 मद्नुग्रहनिश्चलस्तवाभिसंधिरत्नविचारं मदुयदिष्ट आदर्शयराज्ञेरहसिमत्सादृश्यगर्भं चित्रपट
 आचक्ष्वचकिमियमाकृतिः पुरुषसौंदर्यस्य पारमारूढानवेति बाटमारूढेति नूनमसौ वक्ष्यति ब्रह्म
 योयद्येवमस्तिकायितापसीदेशांतरभ्रमरालम्बप्रागल्भ्यामममातृभृतातयेदमालेख्यरूपं पुरस्कृत्य
 हमुक्ता सोस्तितादृशोमंत्रोयेनत्वमुपोषितापर्वणिविविक्तायां भ्रमोपुरोहितादिभिर्हुतमुक्तेसमार्चि

३३

३३

धिनक्तमेकाकिनीशतंचंदनसमिधः शतमगुरुसमिधः कर्पूरमुष्टिः पट्टवस्त्राणि प्रभृतानि दुत्ताभविष्य
 स्येवमाकृतिरथचालयिष्यसि घंटा घंटापुटकृणिता हस्तश्च भर्ता भवत्ये सर्वरहस्यजातमाख्यायनिमी
 लिताक्षोयदित्वा मालिङ्गेदियमाकृतिरमुमुपसंक्रामेत् त्वंतु भविष्यसियथापुराकारैव यदि भवत्ये
 भवत्प्रियाय चैवं रोचेत् न चास्मिन्विधौ विसंवादः शक्य इति वपुश्चेदिदं तवाभिमतं सहद्विर्मे त्रिभिर्नु
 जैः पौरजानपदैश्च संमंज्यते घामप्यनुमते कर्मणस्मिन्नभिमुखेन स्थेयमिति सनियतं तमभ्युपेयति
 ॥ पुनरस्यामेव प्रमदवनवक्ष्यवीथीशं गाटिकाया माथर्वणि केन विधिना संज्ञपितयशुनाभिद्रुत्यमु
 क्ते हिरण्यरेतसितहमशमनेन संप्रविष्टेन च मया स्मिन्नेवलतामंडपे स्नातव्यं त्वंपुनः प्रगाढायां प्रदे
 षवेलाया मालयिष्यसि कर्तो त कनर्मस्मिता विकटवर्णां धृती सितमकृतजश्च मदनग्रहलब्धे
 नामुनारूपेण लोकलोचनोत्सवाय मानेन मत्सयत्नी रभिरमयिष्यसि नाहमात्मविनाशाय वेतालोत्था

राम०

३३

पनमाचरेयमिति श्रुत्वेदं त्वद्वचः स यदक्षयति तन्मरणा का किन्मुपागता निवेदयिष्यसि ततः परमहमेव ज्ञा
 स्पामिमस्य दचिन्हानि चोपवने युष्करिकया मार्जयेति शास्त्रोपदेशमिव मदुक्तमादत्त्यात्प्रसुरतरागै
 वकथं कथमथागादतः पुरं अहमपियथा प्रवेशं निर्गत्य स्वमेवावासमयासिधं अथ सामन्तकाशि
 नी तथा तमर्थमन्वतिष्ठत अतिष्ठच्च तन्मते सदुर्मतिः अभ्रञ्चयोरज्ञानपदे धियमद्भुता वार्ता राजा
 किल विकटवर्मा देवीमंत्रवलेन देवयोग्यं वपुः सादयिष्यति नूनमेषो न विप्रलंभोति कल्याणः
 कैवकथा प्रमादस्य स्वस्मिन्नेवातः पुरो यवने स्वाग्रमहिष्येव संयाध किलायमर्थः तथाहि बृहस्प
 तिप्रतिमबुद्धिभिर्मन्त्रिभिरनुमतो यद्येवं भाविनातः परमम्यदस्ति किंचिदद्भुतमर्चित्यो हि मणिमंत्रौष
 धीनां प्रभाव इति प्रसृततरेषु लोकप्रबोद्धेषु प्राप्तेष्वर्धदिवसे प्रगाढायां प्रौढतमसि प्रदोषवेलायां मंतः
 पुरो घानादुदैरयत धूर्जटिकं रधस्त्रोभ्योऽग्नमः क्षीराज्यदधितिलगौरसर्षपवसामां सरुधिराहुतीनां च

परिमलः पवनानुसारीदिशिदिशि प्रावाप्सीत् प्रशांते च सहसा तस्मिन् हस्ते त्रहस्रविंशतिं शान्तोद्यान
 भागमञ्जगजगामिनी आलिंग्य मांसस्मितमभ्यधत्त धूर्त्तसिद्धं ते समीहितमवसितः पशुरमुष्य
 च प्रलोभनाय त्वदादिष्टयादिशामयोक्तं कितवनसाधयिष्णामिते सौंदर्यमेवं सुन्दरो हित्व मश्वरसा
 मपि स्पृहणीयो भविष्यसि किमु तस्मानुषीणां मधुकर इव निसर्गचापलाघवत्रक्कचिदासज्जतिभवा
 दृशो नृशंस इति तेन तु मे पादयोर्निपत्याभिहितं रंभो हसहस्वमल्लतानि दुश्चरितानि मनसापि
 न चिंतयेयमितः परमितरनारीस्वरस्वप्रकृते कर्मणीति तदहमीदृशेनैव वैवाहिकेन नैपश्येन त्वा
 मभिसतवती प्रागपिरागाग्रिसाक्षिकमनरेन गुरुणा दत्तैव तुभ्यमेषा जाया पुनरपीमं जाते वेदं
 साक्षीकृत्य स्वहृदये न दत्तेति प्रपदेन च राष्ट्रे निपीयोऽस्मिन् पादपार्श्वे तरेतरयतिषक्तकोम
 लो गुलिदलेन भुजलताद्वयेन कंधरं ममावेक्ष्य सत्नीलमाननमानमप्यस्वयमुन्नमितमुखकम

लांगुलिविभ्रांतविशालदृष्टिः सावसकृदभ्यनुवत् अथैनामिहैवकुरंदकगुल्मगर्भेतिष्टयावदहंनि
 र्जत्यसाधयेयंसाध्यंसम्पगिति विस्तृत्यतामुपसृत्यहोमानलप्रदेशमशोकशाखावलंखिनीघंटामचा
 लयं अकूजञ्चसांतजनं कृतं तद्वृत्तीवाक्यंती आवर्तिषिचाहमगुरुचंदनमुखानिहोतुं अयासीच्च
 राजायथोक्तदेशं शंकापत्रद्वकिंचित्सविस्मयं विचार्यतिष्ठंतमब्रुव ब्रह्मसत्यं भूयोपि भावंतमेव वि
 त्रभानुं साश्नीकृत्य नचेदनेन रूपेण मत्सपत्नीरभिरमयिष्यसिततस्त्वयीदं रूपं संक्रामयेयमिति
 ॥ सतदेवदेव्येवेयं नोपधिरिति स्फुटोपजातसंप्रत्ययः प्रावर्ततशभिरमयिष्यसिततस्त्वयीदं रूपं
 संक्रामयेयमिति सतदेवदेव्येवेयं नोपधिरिति स्फुटोपजातसंप्रत्ययः प्रावर्ततशोपथाय स्मि
 त्वापुनर्मयोक्तिं किंवाशयथेन कैवलिमानुषीमां परिभविष्यति यद्यप्यरोभिः संगच्छसे संगच्छस्वका
 मे कथयकानितेरहस्यानितकथनां तेहित्वत्स्वरूपभ्रंश इति ॥ सोब्रवीदस्तिबद्धो मत्पितुः कनीयाभ्राता

प्रहारवर्मा तं विधानेन व्यापाद्या जीर्णदोषं प्रख्यापयेयमिति मंत्रिभिः सहाध्यवसितं अनुजाय विशाल
 वर्मणो दंडवक्रं पुंड्राभियोगाय दिल्मितं पौरवृद्धश्च पांचालिकः परित्वा तश्च सार्थं वाहः खनति नाम्नो
 यवनात् वज्रमेकं वसुंधरा नृलंघनीयसाऽर्धे गालभ्यमिति ममैकांतेऽमंत्रयेतां गृहपतिश्च ममांतरे
 गभ्रतो जनपदमहन्नरः शतहलिरलीकवा दशीलमवलेपवतं दुष्टग्रामण्यमनंतसीरं जनपदकोपेन
 घातेयेयमिति दंडधरानुदारकर्मणि मत्प्रयोगा त्रियोक्तुमुपागमत् इत्थमिदं रहस्यमचिरप्रसृतमित्या
 कार्षतमियत्र वायु रूपयद्यस्वकर्मचितां गतिमिति शुभ्रिकया दिवा कृत्य कृतगात्रं तस्मिन्नेव प्रपीतस्फीत
 सर्पिषि हिरण्यपरे तस्य जुहवं आसीच्च सौभस्मसात् अथ स्त्रीस्वभावादीषद्विकलां हृदयवत्त्वभांसमा
 श्वास्य हस्तकिसलये वलं व्यागतात् रुहमनुत्तयातस्याः सर्वा रापंतः पुराणा ह्यसद्य एव सेवां दत्तवान्
 सविस्मृतविलासिनी सार्थं मध्ये किंचिद्विदित्य कालं विस्मृष्टावरोधमंडलस्तामेव संहतो रूसरूपपीडं भुजो

पपीउंचोपगृह्यतल्येऽभिरमयन्नल्पाभिवांसं निशामनैषं॥ अलमेचतन्मुखात्तन्मुखाद्वाङ्मकुलस्य
 शीलमुषसिस्त्रात्वाकृतप्रतिमंगलोमंत्रिभिः समगद्ये तांश्चाब्रवं आर्यारूपेणैव सह परिहृतो मम स
 भवाय एष विधानेन हंतुं चिंतितः पिता मे समुक्ता तद्राजं भूय एव ग्राहयितव्यः॥ पितृवदमुष्मिन्
 यं शुश्रूषये ववर्त्तामहे न त्वस्ति पितृवधात्परं पातकमिति॥ भ्रातरं च विशालवर्माशामाहूयोक्त
 वान् वत्सनसुभिक्षाः सांप्रतं पुंशं स्तेदुस्तेदुर्भिश्चोपहतास्त्यक्तात्मानो गृह्णः समृद्धमभिद्रवेयुः
 : अतो मुष्टिवधः सस्यवधो वोपयद्यते तदाभियास्यसिनाघयात्रायुक्तेति नगरवृद्धावप्यप्लापिष्व
 अल्पीयसामूल्येन महार्घवज्रमल्लनामलभ्यं तदनुगुणो नैव मूल्येनादः क्रीयतामिति॥ शतह
 लिचराष्टमुख्यमाहूयाख्यातवान् योसावननत्तसौरः प्रहारवर्मणाः पक्षो निनाशयिषितः सोपियि
 तरिमेप्रकृतिस्थे किमिति नाशये तच्च यापितस्मिन् संभोजनकार्ये इति तद्मे सर्वमाभिज्ञानिकमुप

३६

36

लभ्यस एवायमिति निश्चयं कुर्वाण विस्मयमानाश्चेमां महादेवी च प्रशंसन्तौ मंत्रबलानि चोद्योषयन्तो बभूव
 नात्पितरौ निष्क्रामय्य स्वराज्यं प्रत्यपादयन् अहं च तयामेधाया सर्वमिदं ममाचेष्टितं रहसि विज्ञाय
 पित्रोरवगमय्य प्रहर्षकाष्ठा मधिरूढयोस्तयोः पादमूलमभजे अभजे च यौ वरा उपलक्ष्य तां दनुजां त
 या तया च प्रसाधिता त्मा देवपादमूलविरहदुःखदुर्भगाभोगा त्रिविशाभूयोऽप्यपि तस्यैव सिंहवर्मणो
 लेखाञ्च डवर्मणश्च पाभियोगमवगम्य शत्रुबधो मित्ररक्षा चोभयमपि करणीयमेवेत्यलघुना लघुसमु
 त्थानेन सैम्यचक्रेणाभ्यसरं अभूवं च भूमिस्तथा दलक्ष्मी साक्षात्त्रियामहोत्सवानंदराशेरिति श्रुत्वा
 ते देवो राजवाहनः सस्मितमवादीत् पश्यत पारतल्लिकमुपधियुक्तमपि गुरुजनबभूव नय्यसनमुक्तिं
 यादुषामित्रप्रमायणाभ्युपायतया राज्ञोपलब्धिं ललतया च पुष्पलावर्धका मावप्यरीरधत् किं हि बुद्धि
 मत्प्रयुक्तं नाभ्युपैति शोभा मित्यर्थं यालमुखे निधाय लिग्धदीर्घां दृष्टिमाचष्टां भवानात्मचरितमित्यादिदेश

राम०

३६

सोपिब्रह्मजलिरभिदधे ॥ ॥ इति दंडिनः कृतो दशकुमारचरिते उपहारवर्मचरितं नाम तृतीय उच्छ्वासः
 ॥ ॥ श्री ॥ ॥ देवसोहमयेभिरेवसुहृद्विरेककर्मेर्मिमालिनेमिहमिवलयं भ्रमन्नुपासरंकदाचित्काशि
 पुरीवाराणासी उपसृत्य च मणिभंगनिर्मलां भसिमणिकर्णिकायामविमुक्तेश्वरं भगवंतं मंधकमथन
 मभिप्रणाम्य प्रदक्षिणं यरिभ्रमन्पुरुषमेकमायामवंतमायसपरिघयीवराभ्यां भुजाभ्यामावध्यमानपरिक
 रमनवरतरुदितोच्छूनताम्रदृष्टिमद्राक्षमनर्कयंचकर्कशोयंपुरुषः कार्यरणमिववर्षतिक्षामतारंच
 क्षुरारं भ्रमसाहसानुवादीनूनमसौ प्राणानि स्पृहः किमपि ह्यच्छ्रियजनव्यसनमूलं प्रयित्सते तत्
 छेयमेनं अस्ति चेन्ममापि कोपिसाहाय्यावकाशस्तमेनमभ्युपयद्येत्स एच्छं भद्रसन्नाहोयं साहसमवा
 मयति न चेद्गोप्यमिच्छामि श्रोतुं शोकहेतुमिति समीवहुनिर्वर्णकोदोषः श्रयतामिति वचिक्वखीरतले
 मया सह निघराः कथामकार्षीत महाभाग सोहमस्मि पूर्वेषु कामचरः पूर्णभद्रो नाम गृहयति पुत्रः प्रय

३७

37

त्वसवर्द्धितोपिपित्रादेवच्छदानुवर्तैचौर्यद्वित्रिरासं अथास्यांकाशीपुर्ण्यमर्घ्यवर्घ्यस्यकस्यचिद्देवोरपि
 त्वाख्याभियादितोवध्येवध्येचामयिमन्नहस्तीमृत्युविजयोनामहिसाविहारीराजगोपुरोपरितलास्तस्यप
 श्यतः कामपालनाम्रउत्तमामात्यस्यशासनाज्जनकंदरवद्विगुणितघंटाखोमंडलितहस्तकांडः समभ्य
 धावत अभिपत्यचमयानिर्भयेननिर्भर्त्सितःपरिरामन्दारुखंडमुषिरानुप्रविष्टोभयभुजदंडचंडघट्टि
 तप्रतिमानोभीतवन्प्रवर्त्तिष्ट भृत्यश्चनेत्राजातसंरभेरानिकामदारुणोवागकुशयादपातैरभिमुखीकृतोम
 यापिद्विगुणाबद्धमत्युनानिर्भर्त्स्यभिहतोनिवृत्त्यापाद्वत अथमयानियत्यसरभसमाश्रुष्टोरुष्टश्चयंत
 हतमृतोसिकुंजरपसदेतिनिशितेनवारणोनवारणमुद्गुर्मुद्गुरभिघ्नत्रिर्याराभागेकथमपिमदभिमुखम
 करोत अथावोच अथसरतुदिपकीटशेषोऽन्यःकश्चिन्मातंगपतिरानीयतांयेनाहंसुहृन्नेविहत्याच्छामि
 गतव्यागतिमिति दृष्ट्वेमोरुष्टमुद्गुर्ज्जितमुक्तांतयंतनिष्ठुराजःपलायिष्ट मंत्रिणापुनराह्वयाम्यधायिषि

राम.

३७

मद्रुतुरैवैषमस्तुविजयोनामहिंसाविहारीसोयमपितावत्तयैवंकृतस्तद्विरम्यकर्मणोस्मान्मलोमसा
त्किमलमसिप्रयद्यास्मानार्यहृत्त्यावर्तितुमिति यथाज्ञापितोस्मीतिविज्ञापितोयंमयामित्रवन्मय्यवर्ति
ष्टष्टष्टैकदामयारदमिज्ञातविश्रंभेणाभाषतस्वचरितं आसीत्कुसुमपुरोराज्ञोरिपुंजयस्यमेत्री
धर्मपालोनामविश्रुतधीःश्रुतर्विरमुष्यपुत्रःसुमित्रोनामपित्रैवसमःप्रज्ञाशुशोषु तस्यास्मिदैमातुरः
कनीयान्म्राताहं वेशेषुविलसंतंमांविनयरुचिरसाववाशयत् पुनरवार्यदुर्नयश्चाहमुपसृत्यदिउभु
खेषुभ्रमन्पृच्छयास्यांवागणस्याप्रमदवनेमदनदमनाराधनायनिर्गत्यसहसखीभिःकंदुकेनपरिक्रीड
मानाकाशिभर्तुश्चंडसिंहस्यकन्याकांतिमतीनामचकमेकथमपिसमगच्छेच्च अथछत्रंविहरताकुमा
रीपुरेस्तामयासौदायन्नसत्त्वा कंचित्तुतंचसूतवती मृतजातइतिसोयविहोरहस्यनिर्भेदभयात्परिजनेन
क्रीडाशैले शवर्याचशमशानाभ्याशनीतः तथैवनिवर्तमानयानिशीथेराजवीथ्याभारसिकपुरुषैर्निगृत्यत

३८

३९

र्जितयादंडुमारुष्यभीतयानिर्मिन्नंरहस्यं राजातयानिशीथेहमाक्रीडगिरिदरीगदेविस्रध्वप्रसुप्तस्तयो
 पदर्शितः यथोपयत्नरज्जवरुः श्मशानमुपनीयमांतगोद्यतेनप्रतिजिहीर्ष्ये नियतिबलात्स्नतवंधस्तम
 सिमाच्छिद्यंत्यजंतमन्याश्चकांश्चित्प्रहत्यापासरं अशरणाश्चभ्रमन्नटव्यामेकदाश्रुमुख्याकयापिदिव्या
 कार्याकन्ययासपरिवारयोयास्त्यापिषि सामांमंजलिकिसलयोतंसितेनमुखविलोलकुंतलेनमूर्ध्नाप्र
 राग्यमयासहवनवटदुमस्यकस्यापिमहतः प्रच्छाद्यशीतलेतलेनिषसाकासिवासुकुतोस्यागताकस्यहेतो
 रस्यमेप्रसीदसीतिसाभिलाषमाभाषितावाअयंमधुवर्षमवर्षत आर्यनाथस्ययक्षारतांमारिभद्रस्यासि
 दुहितातारावलीनाम साहंकदाचिदगस्त्ययत्नीलोपामुद्रानमस्कृत्योपावर्त्तमानामलयगिरेः परेतावासे
 वाराणास्याः कमपिहारकरुदंतमद्राक्षं आदायचैनंतीव्रस्तेहाममपित्रोः सत्रिधिमनैषं अनैधीञ्चतातोमे
 मांदेवस्यालकेष्वरस्यास्तानी अथाहमाहयाज्ञप्राहरसखेन बालेबालेस्मिन्भावस्मेकीदृशइतिऔरस

राम०

३८

इवास्मिन्वत्सेवत्सलनेतिमयाविज्ञापितःसत्यमाहवराकीर्तितन्मलामतिमहतीकथामकरोत्तत्रैतावन्म
 यावगते त्वंकिलशोनवाःशरद्वकःकामपालश्चाभिन्नौवंधुमतीविनयवतीकांतिमतीचाभिन्नावेदवती
 येनदासीसोमदेवीदेवैकेवहंसावलीशरसेनासुलोचनाअर्यवानन्यानेदिनीरंगयताकेन्द्रसेनाचापथ
 गभूतायाकिलशोनकावस्थायामयत्नयाग्निसाक्षिकंमात्मसात्कृतागोपकन्यासैवकिलार्यदासीपुनश्चा
 धृतारावलीत्यभवेवाल्मश्चकिलशरद्वकावलेख्यपर्यदास्यवस्त्रायामप्युदभूत्तत्रवर्धतचविनयव
 त्यास्नेहवासनयातुतस्यांकांतिमत्यवस्थायामधोदभूत्तएवमनेकसत्सुमुखपरिभ्रष्टदैवान्मयोपलब्धं
 तमेकपिगादेशादनेतयस्यतोराजहंसस्यतयस्यतोदेव्यैवसुमत्येतत्सुतस्यभाविचक्रवर्तिनोराजवाहनस्य
 परिचर्यार्थमप्रथमगुरुभिरभ्यनुज्ञाताकृतान्तयोगात्कृतान्तमुखपरिभ्रष्टस्यतेपादशुश्रूषार्थमागतास्मीति
 तच्छ्रुत्वातामनेकजन्मरमणीमसकृदास्निष्यदर्षाशुमुखोमुहुर्मुहुःसांख्यित्वातत्प्रभावदर्शितेमहति

मंदिरेहर्निशभूमिदुर्लभाभोगानन्वभूतं धित्राणिदिनान्यतिक्रम्यमन्नकाशिनीतामवादिषं प्रियेप्रत्यप
 कृत्यमत्प्राणादौहिगाश्रुसिंहस्यवैरनिर्यातनसुखमनुबभूषामीति तथासस्मितमेहिकांतकांतिम
 तीदर्शनायनयामित्वामितिस्थितेऽर्धरात्रेराज्ञोवासगृहमतीये ततस्तस्यचंडसिंहस्यशिरोभागवर्तिनी
 मसियष्टिमादायप्रबोधेनप्रस्फुरंतमब्रवं अहमस्मिभवज्जातामभवदनुमत्याविनाकन्याभिमर्शति
 मपराधमनुब्रूयाप्रमाणमागतइति सातिभीतोमामभिप्रायमाह अहमेवभूदोपराधोयस्तवदुहित
 संसर्गानुग्राहिणोग्रहयस्तद्वोक्तांतसीमासमादिष्टवान्वधं तदास्तांकांतिमती राज्यमिदंममचजीवित
 मद्यप्रभृतितलदधीनमित्यवादीत अथापरेद्युःप्रकृतिमंडलंसन्निधायविधिवदात्मजायाःपाणिमग्राहय
 त अश्रावयच्चतनयवार्त्तातारावलीकांतिमत्येसोमदेवीसुलोचनेन्द्रसेनाभ्यश्चस्वपर्ववृत्तांत इत्यंमन्त्रि
 पदापदेशाद्योवराज्यमनुभवन्निहमिवित्तासिनीभिरिति सएवंमादृशेपिबंधौपरिचर्यानुबंधौबन्धुरेकः

सर्वभूतामलसकेन स्वर्गतेष्वशुरेभ्योऽप्यसिचश्यालेचंडघोषनाम्निस्त्रीयतिप्रसंगात्वागेवक्ष्यशीरा
 युविपंचवर्षदेशीयंसिंहघोषनामानंकुमारमभ्यषेचयत् अवर्ययच्चविधिनैनंससाधुः तस्याद्य
 यौवनोन्मादिनःपेशुन्यवादिनोदुर्मत्रिणःकदाचिदासन्नतरंगभूताः तैःकिलासावित्यमग्रात्यत प्रस
 त्यैवस्वभातेमुनाभुजंगेनसंगृहीता पुनःप्रसुप्तेराजनिप्रहर्तुमुद्यतासिरासीत् तेनैवदेवात्तत्सरा
 प्रबुद्धेनभीत्याऽनुनीयदत्ताकन्या तच्चदेवज्येष्ठचंडघोषविषेणहत्वाबालोयमसमर्थइतिलमघापि
 प्रकृतिविश्रंभणायोयेक्षितः क्षिरातिचपुगमकृतघ्नोभवंत तमेवांतकपुसभिगमयितुंयतस्वेतिसतथा
 धितोपियक्षिणीप्रभावात्तानुष्णिग्यापमाचरितुमशकत् एषुकिलदिवसेष्टायथाएव्यमाकृतौकांतिम
 त्याःसमुपलक्ष्यराजमहिषीमुलक्षणांनमसप्रणायमपृथक् देविनाहमयथातथ्येनविप्रलंभनीयाक
 थयतथ्यकेनेदमयथाएव्यमाननारविंदेतवैषुदिवसेधिति सात्ववादीत् भद्रस्मरसिकिमघाप्ययथा

तथेन किंचिदुक्तपूर्वसखीमेतावलीसयत्नीचकिमपिकलुषिताशयारहसिभर्त्रामज्ञोत्रापदिशप्रणयम
 युपेक्ष्यप्रणाममानाथस्माभिह्येदमत्सराप्रावसत अवसीदतिचनःपतिरतोमेदौर्मनस्यमिति तत्रायेगो
 कोतेसुलक्षणायाकातायकथितं अथासौनिर्भयोद्यत्प्रियतमाविरहपांडुभिरवयवैर्वैर्यस्तंभिताश्रुपयो
 कुलेनचक्षुषोष्मश्वासशोषिताभिरिवतातिपेशलाभिर्वाभिर्वियोगंदर्शयंतंकथमपिराजकुलेकार्योणीका
 रयंतं पूर्वसंकेतितैः पुरुषैरभिग्राह्याबंधयत् तस्य किल स्थानस्थानेषु दोषमुद्घोष्यतथोद्धरणीयेचक्षु
 षीयथातन्मूलमेवास्म्यमरणाभवेदिति अतोत्रैकोतेतस्यसाधोःपुरुःप्राणान्मोक्तुकामोवभ्रामिपरिकर
 मिति मयापिमत्पितृव्यसनमाकर्णयिर्यश्रुणासोभिहितः सौम्यकिंतवगोपयित्वायस्तस्यसुतोयक्ष
 कन्ययादेवस्यराजवाहनस्ययादशुश्रूषार्थं देव्यावसुमत्याहस्तन्यासःकृतःसोहमस्मि शश्यामिसहस्र
 मपिसुभटानामुदायुधानांहस्तापितरंमोचयितुमपितुसंकुलेकश्चित्प्रातयेतदंगेशस्त्रिकांसर्वएवमेव

लोभस्मनिद्रुतमिव भवेदित्यनवसितवचन एवमयिमहानाशीविषः प्राकारं ध्रेतो दैर्यधिरः तमहं मंत्रौ यधि
 बलेनाभिगृह्य एर्गभद्रमब्रवं भद्रसिद्धेनः समोदितं अनेन तात मत्नक्ष्यमाणाः संकुले यदृच्छया पतितेन
 नाम दंशयित्वा तथा विषं तं भये यं यथा मृत इत्युदस्यत त्वया तु मुक्तसाध्वसेन माता मे बोधयितव्या यः स य
 क्ष्यावने देव्या वसुमत्या हस्तार्थितो पुष्पत्सनुः सोऽनुप्राप्तः पितु रवस्थां मत्त उपलभ्य बुद्धिबलादित्यमाचरि
 ष्यति त्वया तु मुक्तजास्योक्ता राज्ञे प्रेषणीयं एष खलु क्षत्रधर्मो यद्वचुरवंधुर्वा दुष्टः स निरपेक्ष निग्राह्य
 इति स्त्रीधर्मश्चैष यदुष्टस्य वा भर्तुर्गतिर्गतयेति तदहममुनैव सह चिताग्रिमोक्ष्यामि अभिजनानु
 रूपः यश्चिमो विधिरनुज्ञातव्य इति स एवं निवेदितो नियतमनुज्ञास्यति ततः स्वमेवागारमानो यका उप
 टपरिक्षिप्ते विविक्ते देशे दर्भसंस्तरमधिशाप्य स्वयं कृतानुमरगामं डनया त्वया च तत्र सन्निधेयं अहं वा त्व
 कक्ष्यागतस्त्वया प्रवेशयिष्ये ततः पितरमुज्जीव्य तदभिरुचितेनोपायेन चेष्टिष्यामह इति स तथेति दृष्टर

स्तुतीमगमत् अहं तु घोषणास्थाने विंचा वृक्षं घनतरविपुलशाखमाहृत्य गूढतनुरतिष्ठं आरूढश्च लोको
 यथा यथा स्थानान्मुञ्चावच प्रलायाः प्रसूताः तावन्नेपितरं तस्करमिव पश्चाद्वदन्नुजमुदुरध्वनिमहाजनानु
 यातमानो यमदभ्याशयवृक्षाययित्वा मातंगस्त्रिघोषयत् एष मंत्री कामपालो राज्यलोभाद्गतीरं चंडसिंहं यु
 वराजं चंडघोषं च विषेणोपांशुहृत्वा पुनर्देवोपि सिंहघोषः पूर्णायौवन इत्यमुष्मिन्मापमाचरिष्यन्विष्वासा
 इह स भूमौ पुनरमात्यं शिवनागमाहूय स्थगामंगारवर्षचराजवधाये यज्ञाथ तैः स्वामिभक्त्या विवृत
 गुल्फो राजका मुकस्यास्य ब्राह्मणस्यां धतमस प्रवेशो न्याय्य इति प्राडुवाकवाक्यादक्ष्युद्धराय नीयते
 पुनरभ्योपियदिस्यादन्यायवृत्तिस्तमये वमेव यथा हेरादंडेन योजयिष्यति देव इति श्रुत्वेतद्वदकल
 कले महाजनेपितुरंगे प्रदीप्तशिरसमाशी विषं व्याप्सि यं अहं च भीतो न मा वस्तु त्यतत्रैव जनानुलीनः
 कुक्ष्यालदष्टस्य तातस्य विहितजीवरक्षो विषं क्षणादस्तं भयं अपतच्च स भूमौ मृतकल्पः प्रालय

चसत्यमिदं राजावमानिनं दैवोदं ड एव स्पृशतीति यद्यमस्मिभ्यां विनावनिपतिनाचिकीर्षितः प्रारौ
 रेव वियोजितो विधिनेति मंडुक्तं च केचिदन्वमन्यत अपरे पुनर्निनिंदुः दूर्वाकरस्तुतमपि चंडालं
 दष्टात्रासद्रुतलोकदत्तमार्गः प्राद्वत अथमदं वापराभद्रवोधितार्थातादृशेपि व्यसनेनातिविक
 लाकुलपरिजनानुयातापन्ध्यामेवधीरमागत्यमत्यितुरुत्तमंगमुत्संगेनधारयंती स्थितारज्ञेसमा
 दिशत एषमेयतिस्तवापकर्तानवेति दैवमेव जानाति न मेऽनयास्ति चिंतयाफलं अस्म्यपाणिग्राह
 कस्य गतिमनुप्रपद्यमाना भवत्कुलं न कलंकयेयं अतो नुमतुमर्हसि भर्त्रा सह चिताधिरोहणाय मामि
 ति श्रुत्वा चैतस्त्रीति युक्तः प्रतिसमादिक्षतक्षितीश्वरः क्रियतां कुलोचितः संस्कारे उत्सवोत्तरं च पश्चिमं
 विधिमनुभवतु मे भतिर्नोपतिरिति चंडाले तु मत्प्रतिवद् सकलमंत्रवादिप्रयासे संस्थिते कामपालोऽपि
 कालदृष्ट एवेति स्वभवोपनयनमनुष्यस्वमाहात्म्यप्रकाशनाय महीपतिरन्वमंस्त आनीतश्च पिता

मेविविक्तायां भूमौ दर्भशय्यामधिशाय्यस्थापितो भूत् अथमदं वामरसामंडनमनुष्ठाय सकरुणां
 सखिरामं त्रमुद्गरभिप्रणाम्य भवनदेवतायत्ननिवारितपरिगतपरिजनाक्रंदितापितुर्मेशयनस्थान
 मेकाकिनीप्राविक्षत् तत्र पूर्वमेव परां भद्रोयस्थापितेन च मया वै न ते यतांगतेन निर्विघ्नं कृतं भर्तार
 मैक्षत दृष्टतमाभर्तुः पादयोः पर्यश्रुमुखीप्रणयत्यमां च मुहुर्मुहुः प्रस्तुतस्तनी परिधज्यसहर्ष
 बाष्पगद्गदं भगेदत् पुत्रयो मया सिजातमात्रः पापयापरित्यक्तः सकिमर्थमेवं मामनिर्घृणामनु
 गृह्णासि अथ वै घतिरपराधरावते जनयिता युक्तमस्य प्रत्यानयनं तं काननात् कूराखलु तारा
 वलीयात्वा सुपलभ्यापितत्वं तः कुवेरादसमर्प्य मत्प्रमर्षितवती देव्यै वसुमत्यै सैव वा सदशकारिणी
 नहि तादृशा द्वाग्यराशेर्विना मादृशो जनेत्यपुण्यस्तवार्हतिकलप्रलापामृतानिकर्माभ्यापातुं एहि
 परिधजस्वेति भूयो भूयः शिरसि जिघ्रंत्य कमारो ययंती तारावली गर्हयं स्याल्लिङ्गं त्यश्रुभिरभिषिचं

सुत्वं पितांगयष्टिरन्यादृशीवक्षरामजनिष्ट जनयितापि मे नरकादिव स्वर्गता दृशा घसना त्रयाभूतमसु
 दयमारूढः सर्गाभदेराविस्तरेरायथावृत्तमावेदितो भगवतो मघवतो पिभाग्यवत्तमात्मानमजीगरात्
 मनागिव चमत्संवन्धमाख्यायदुर्घविस्मितात्मनोः पित्रोरकथयं आजापयतकाद्यनः प्रतिपन्निरिति पिता
 मे प्राव्रवीत् वत्सग्रहमेवेदमस्मदीयमतिविशालशालवलयमक्षय्यायुधशामं अलंघ्यतमाचभुक्तिरु
 पकृताश्चमयातीव बहः सामंताः प्रकृतयश्च भूयस्यो न मे व्यसनमनुरुध्यते सुभदानां चानेकसहस्रमस्ते
 वससुहृत्सुत्रदारं अतोत्रैव कतिपयान्पहानि स्थिता बाह्याभ्यन्तरान्कोपानुत्पादयिष्यामः कुपितांश्चोप
 संगृह्य प्राकृतामित्रानुत्थाप्य सहजाश्च द्विषो दुर्दानमेनमुद्येत्याम इति कोदोषस्तथास्त्विति तातस्य म
 तमन्वमंसि तथास्मासु प्रतिविधाय तिष्ठत्सुराजापिविज्ञापितो दंतः जातानुतापः पारश्रामिकान्प्रयोगान्प्रा
 यः प्रायुक्तैवास्माभिः प्रत्यहमहमंत अस्मिन्नेवावसरे सर्गाभद्रमुखाच्चराजः शय्यास्थानमवगम्य तदैव स्वोद

वसितभिन्निकोणादारभ्योरगास्येनसुरुंगामकार्धं गताचसाभ्रमिः स्वर्गकल्पमनल्पकल्पकाजनंकमष्पुद्देशं
 अव्यथिष्टचट्टैवसमानारीजनः तत्रकाचिद्दिदुलेखेवखलावणेनरसांधकारंनिन्दुवानाभ्रमिरिवविग्र
 हिणीरतिरिवभगवतःकुसुमधन्वेनराजलक्ष्मीरिवानेककुन्त्यतिदर्शनपरिहारायमहीविवरंप्रविष्टानि
 ष्टप्रकनकपुत्रिकेवावदातकांतिःकाचित्कन्यकाचंदनलतेवमलयमारुतेनमद्दर्शनेनोदकंपत तथाभ्रते
 चतस्मिन्नंगनासमाजेकुसुमितेवकाशयष्टिःपांडुशिरसिजास्रविराकाचिच्चरणायोर्मनियत्यत्रासदीनमत्र
 त दीयतामभयदानमस्माअनन्यशरणायस्त्रीजनाय किमसिदेवकुमारोदनुजयुद्धतल्लयारसातलं
 निर्विविश्युः आज्ञापयकोसिकस्यहेतोरागतोसीति सातुमयाप्रत्यवादि मास्मभवत्योभेषुः अहमस्मि
 द्विजातिवधभाक्तामपालादेव्यांकांतिमस्यामुत्पन्नोर्थयालोनाम सत्यर्थेनिजगहात्रपग्रहंसुरुंगयोयसर
 त्रिहांतरेवोदृष्टवान् कथयतकाःस्वययंकथमिहनिवसथेति सोदंजलिरुदीरितवती भर्तृदारकभाग्यवत्यो

वयं यास्त्वमेभिरेवचक्षुर्भिरनवघमद्राक्ष्म श्रूयतां यस्तवमातामहश्चंडसिंहस्तेनास्योदेव्यालीलाव
 त्पांचंडघोषः कांतिमतीत्ययत्पद्यमुद्यादि चंडघोषस्तुयुवराजोत्यासंगादंगनासुराजयक्ष्मणासुर
 क्षयमगादंतर्वत्पां देव्यामाचारवत्पां अमुयाचेयं मणिकर्णिकानामकन्याप्रसूता अथप्रसववेदन
 यामुक्तजीविताचारवतीयत्पुरंतिकमगमत अथदेवश्चंडसिंहोमामाहूयोयद्वरेसमाज्ञाययत् सदि
 मतीकन्यकेयंकल्पारालक्षणा तामिमामालवेंद्रनंदनायदर्यसागयवर्धयित्वादित्सामि विभेमिच
 कांतिमतीवृतांतादाभ्यकन्यकानांप्रकाशावस्थापनात् अतश्चमरातिव्यसनायकारिते महतिभूमिगहे
 कृत्रिमशैलगर्भोत्कीर्णानानामंडपप्रेक्षागहेप्रचुरपरिवर्हयाभवत्पासंवर्धतां अस्त्यत्रभोग्यवस्तुवर्ध
 शतेनाथक्षय्यमिति सतथोक्ता निजवासगहस्यंगराभिन्नावर्धपादंकिष्कुविष्कभमुद्धृत्यतेनैवद्वारेगात्
 नमिदमस्मानवेशयत् इहचनोवसंतीनां द्वादशसमाः समत्ययुः इयंचवत्सातरुणीभूतानचाद्यापिस्मर

तिराजा काममियं पितामहेन द्येसा रायसं कल्पिता त्वदवया कीतिमत्या चेपंगर्भस्ते वधूतजितया स्वमात्रात
 वैवजाया लेन समकल्पत तदत्र प्राप्तरूपं चित्यतां कुमारैर्गौवेति तां पुनरवोचं अथैव राजगृहे कार्यसाधयि
 त्वा प्रतिनिवृत्तौ पुष्पा सुयथा हर्षप्रतियत्स्ये इति तेनैव दीयदर्शितविलययेन गत्वा स्थितेऽर्धरात्रे तदर्धयादं प्र
 तुष्टस्य वासगृहं प्रविष्टो विश्रब्ध सुप्तं सिंहघोषं जीवग्राहमग्राहियं आकृष्य च तमहिमिवाहि शत्रुः स्यु
 रंतममुनैव भित्तिरंध्रयथेन त्वैरासत्रिधिमनेधं आनीतश्च स्वभवनं आयसनिगलसंदानितचरणयुगलम
 वनमितमलिनवदनमश्रुबहलरक्तचक्षुषमेकात्तेजनयित्रोर्ममादर्शयं अकथयंच बिलकथां अथ
 पितरौ प्रहृष्टतरौ तं निरुष्टाशयं निशाप्य बंधनेन नियम्य तस्यादारिकाया यथा हर्षा कर्मणा मां याति मग्रा
 हयतां अनायकं च तद्वाज्यमस्मदाय तमेव जातं प्रकृतिकोपभयाश्च मन्मात्रा मुमुक्षितौ पितृमुक्त एव सिं
 हघोषः तथा स्थिताश्च वयमंगराजः सिंहवर्मा देवपादानां भक्तिमान् कृतकर्मचेत्यभिप्रायि युक्तमेनमभ्यस

रामे अभवचभवत्यादपकजरजोनुयात्यः सचेदानीभवच्चरणाप्रणामप्रायश्चित्तमनुतिष्ठतु सर्वदुश्चरित्र
 क्षालनमनार्यः सिंहघोषद्वयार्थपालः प्राजलिः प्रणानाम देवोपि राजवाहनो बहु परक्रांतं बहुपयुक्ता
 च बुद्धिर्मुक्तबंधनश्च तव श्वशुरः पश्यतु मामित्यभिधाय भूयः प्रमतिमेव श्यन्तीति स्मेरः प्रकृत्यतां तावदा
 त्मीयं चरितमित्याज्ञापयत सोपिविज्ञापयामास ॥ ॥ ॥ इति दंडिनः कृतौ दशकुमाराचरितेः अर्थपा
 लचरितं नाम चतुर्थ उच्छ्वासः ॥ श्री ॥ ॥ देवदेवस्यान्वेष्टराय दिक्षु भ्रमन्नभ्रं कषस्पकस्यापि विंध
 पार्श्वरूढवनस्य ते रश्मिः परिरातपतंगबालपल्लवावतंसिते पश्चिमदिगंगनामुखे पल्लवलांभस्युपस्य श्यो
 पास्यसंख्यातमः समीकृतेषु निम्नोन्नतेषु गंतुमक्षमः क्षमातले किसलयैरुपरचय्य शय्यां शिशयिषमाणाः
 शिरसि कुर्वन्नंजलियास्मिन्नवनस्य तौ वसति देवतासामेशरणामस्तु शरारुचक्रचारभीषणायां शर्वगलश्याम
 शर्वराधकारपूराध्यातगभीराक्षरायामस्यामहादव्यामेकाकिनः प्रसुप्तस्य तु पथाय वामभुजमशयिषि त

तः क्षणादवनिर्दुर्लभेन स्पर्शेनासुखायिषत किमपि गात्राणां क्वादयिषतेन्द्रियाण्यभ्यमनायिष्वन्तरात्मा-
 विशेषतश्चादृश्यततनुरुहाः पर्यस्फुरन्मेदक्षिराभुजः कथं न्निदमिति मंदं मंदमुन्मिषन्नुपर्येच्छन् चंद्रातप-
 च्छेदकत्वं शुक्लांबरवितानमैक्षिषि वामतोवलितदृष्टिः समयासौधमिति चित्रास्तराशायिनमतिविश्रब्ध-
 प्रसुप्तमंगलाजनमलक्षयं दक्षिरातोदन्नचक्षुरागलितस्तनां शुक्लामृतफेनपटलपांडुरशयनशायि-
 नीमादिवराहदंष्ट्रांशुजालमग्रामं सत्त्वस्तदुग्धसागरदुकूलोत्तरीयां भयसाध्वसमर्चितामिव धरणीमरुणा-
 धरमणीकिरणाजालकिसलयलास्यहेतुभिरननारविंदपरिमलोद्यहिभिर्निःश्वासमातरिष्वभिरीश्वरेक्ष-
 रादहनदग्धं स्फुलिगशेषमनामिव संवुक्षयंतीमंतः सुप्तपट्टपदं बुजमिव जातनिद्रां सरसीमामीलितलो-
 चनेन दीवरमाननं दधानामेरावतमदावलेपलूनायविश्वमिव नंदनवनकल्पवक्षरत्नमंजरीकामपितरुणीमा-
 लोकयं अतर्कयंच क्वातासामहादवीकुत इदमूर्ध्वोदकपालसंपुटोत्प्लेखिशक्तिध्वजशिखरशूलोत्से

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

नयुगले अस्ति चानतिक्रान्तिराष्टमयदिचेतसोपिममास्यामासक्तिः आसक्त्यनुरूपं पुनरास्तिष्टास्यष्टमा
 तैरेवैरौवनिद्रां मोक्षयति अथाहं न शक्यामि चानुयाजिल्यप्यशयितुं अतो यद्वा वितद्भवतु भाग्यमत्र परीक्षि
 ष्य इति स्पष्टास्यष्टमा विद्वद्गणसाध्वसंलक्ष्य सुप्तः स्थितोऽस्मि सायिकिमप्युत्कं पिनारो मोक्षे दवता वामयाज्ये
 रा सुखायमानेन मंदं मंदं विजं भि कारं भमं यरां गीतं गदग्रयक्ष्मरो श्रुषुषोरत्नसतां ततारके राणातिपक्
 निद्रा कषायितो पांगपरभागेन युगले नेषु दुन्मिषतीत्रासविस्मयहर्षरागशंका विभ्रमव्यवहितानि व्रीडांतराणि
 कानिकान्यपिकामेनाद्भुतानुभावेनावस्थांतराणि कार्यमाणापरिजनप्रबोधनोद्यतांगिरंकामावेशपरवशं ह
 दयमंगानि च साध्वसायाससंबध्यमानस्वेदपुलकानिकथं कथमपि निगृह्य सस्य हेरा मधुरकृणितत्रिभागे
 नमंदं मंदं प्रचारितेन च श्लुषामंदं गानि निर्वर्ण्य हरोत्सर्पितपूर्वकाया तस्मिन्नेव शयनतले सच कितमशयिष्ठ अ
 जनिष्टमेरागा विष्टचेतसोपिकिमपि निद्रा पुनरननुकूलस्पर्शदुःखायमानगात्रः प्राबुद्धो प्रबुद्धस्य च सैव

मेमहाटवीतेदेवतरुतलंसएवयत्रास्तरोभूत विभावरीचव्यभासीत अभूच्चमेमनसिकिमयंस्वप्नःकिंविप्रलं
 भोवाकिमियमासुरीदैवीकापिभाया यद्भावितद्रवतुनाहमिदंतत्त्वतोऽनवबुध्यमोक्ष्यामिभूमिशय्यायांवदा
 युरत्रत्यायैदेवतायैप्रतिशयिष्यामीतिनिश्चितमतिरतिष्ठे अथाविर्भूयकाऽपिरविकराभितप्रकुवल्यदा
 मतांतगात्रयष्टिःक्षिष्टनिवसनोत्तरीयानिरलङ्गकरूक्षपाटलेननिःश्वासेषाजर्जरितत्विषादंतच्छदेनवमं
 तीवकपिलध्वंस्त्रिविरहानलमनवरत्नसलिलधाराविसर्जनादुधिगवशेषमिवलोहिततरंदितयमक्षगोरु
 दहंतीकुलचारित्रबंधनयाशविभ्रमेरौकवेणीभूतेनकेशयात्रेननीलांशुकरचितचलिकापरिवृतापतिव्रता
 केवसंचरंतीक्षामक्षामापिदेवतानुभावादनतिक्षीणावरोवकाशासीमंतिनीप्रणिपतंतमांप्रहर्षोत्कंपिते
 नभुजलताद्वयेनोत्थायपुत्रवत्परिध्वजशिरस्सुपाद्यायवात्सल्यमिवस्तनयुगलेनस्तन्यच्छलात्प्रक्षरंतीशि
 शिरेणाश्रुणानिरुद्धकंठीस्नेहगद्गदं व्याहर्षीत वत्सयदिवःकथितवतीमगधराजमहिषीवसुमतीममहस्ते

बालमर्त्यपालं निधाय कथां काचिदात्मभर्तृपुत्रसखीजनानुविद्धाराजराजप्रवर्तिताकृत्वा तर्धो नम
 गादात्मजामाणिभद्रस्येति साहमस्मिन्नोजननी पितुर्वोधर्मपालस्तनोः सुमित्रानुजस्य कामपालस्य
 पादमूलान्निष्कारणकोपकलुषिताशयाप्रोष्यानुशयविधुरास्वप्नेकेनापिरक्षोरूपेणोपेत्य शप्तास्मि
 चंडिकायां त्वयि वर्षमात्रं वसामि प्रवासदुःखायेति ब्रुवतैवाहमाविष्टा प्राबुध्यो गतं चतुर्ध्वं वर्षसहस्र
 दीर्घं अतीतायां तु यामिन्यां देवदेवस्य त्रैलोक्यकस्य श्वावस्थामुत्सवसमाजमनुभृत्यवंधुजनंचक्ष्णान् स्त्रा
 नेभ्यः समापतितमभिसमीक्ष्य मुक्तशाययत्पुः पार्श्वमभिसरिष्यामीति प्रस्थिताया मेव मयित्वमत्राभ्येत्य
 प्रतिपन्नोऽस्मि शरणाभिहत्यां देवतामिति प्रसुप्तोऽसि एवं शायदुःखाविष्टया तु मया तदानतत्त्वतः परिच्छिन्नो
 भवानपितुशरणागतमचिरप्रमादायामस्यां महादृष्ट्या मयुक्तं परित्यज्य गंतुमिति त्वमपि स्वप्ने वासिनीतः
 प्रत्यासन्ने च तस्मिन् देवगृहेषु न रचितं यं कथमिहतकृतो नानेन सह समाजं गमिष्यामीति अथ राज्ञः साव

स्तीश्वरस्य यथार्थनाम्नो धर्मवर्धनस्य कन्या नवमालिकां धर्मकालसु भगे कन्यापुरविमानहर्म्य
 तले विशालकोमलतलेशया तलमधिशयानाय दृश्योपलभ्य दिश्येयं सुप्ताय रिजनश्रगा
 दनिद्रः शेषतामयमत्र मुहूर्तमात्रं ब्राह्मणकुमारो यावत्कृतकृत्या निवर्त्तयेति त्वां तत्र शाययित्वा त
 मुद्देशमगमं दृष्ट्वा चोत्सवश्रियं निर्विशयं स्वजनसुखमभिवाद्य च त्रिभुवनेश्वरमात्मा लीकप्र
 त्याकलनोपाकृतसाधुसंचनमस्कृत्य भक्तिप्रणतमदयं भगवतीमविकांतया गिरिदुहित्रा देव्या
 सस्मितमयि भद्रे मा भैषीर्भवेदानीमर्त्तपार्श्वगामिनी गतस्तेशा यद्वत्पुनर्गृहीता सद्य एव प्रत्यायत्र
 महिमा प्रतिनिवृत्य दृष्ट्वैतत्वां यथा वदभ्यजानं कथमस्तु त एवायं वत्सस्यार्थपालस्य प्राणभूतः
 सखा प्रमतिरिति पापयामयास्मिन्नज्ञानादौ दासीन्यमाचरितं अपि चायमस्यामासक्तभावः कन्या
 चैनं कामयते युवानं उभौ चेन्मौ लक्ष्यमुभौ त्रययासाध्वसेन चान्योऽप्यमात्मानं न विवरावाते गंतव्यं च म

या कामाघातयाथनयाकन्ययारहस्यरक्षणायनसमाभावितः सखीजनः परिजनो वा नयामिताव
 लुमारपुनरपीममर्थलब्धलक्षोयथोपपन्नैरुपायैः साधयिष्यतीति मत्प्रभावप्रस्थापितं भवंतमेतदे
 वपत्रशयनप्रत्यनेषम् एवमिदं वृत्तं एवावाहयितुं स्तेयादमूलं प्रत्युपसर्ग्येयमिति प्राजलिमांभयः
 परिघ्न्यज्जिरस्फुयाघ्रायकपोल्यौ श्चुवित्वा स्नेहविक्षवागतासीत् अहंचयंचवागावश्यसावसी
 मभ्यवर्त्तिषि॥ मार्गे च महति निगमेनैगमानां ताम्रचूडयुद्धकोलाहलो महानासीत् अहंचतत्र स
 त्रिहितः किंचिदस्मैषि सन्निधिनिषसास्तमेव हविटः कोपित्रास्मराः शनकैः स्मितहेतुमपृच्छत् अ
 ब्रुवंच कथमिव नालिकेरजातेः प्रायवाटकुक्कुटस्य प्रतीच्यवाटपुरुषैरसमीक्ष्य बलाकाजातिस्तम
 च्छेदो बलप्रमाणाधिकस्यैवं प्रतिविस्मृष्ट इति सोपितज्ज्ञः किमन्येरेभिर्व्युत्पादितैस्त्रस्त्रीमास्वेत्युपह
 स्तिकायाः कर्षूरसहितं तां बलमुद्धृत्य मत्स्यं दत्वा वित्राः कथाः कथयन्क्षरामतिष्ठत्॥ प्रायुष्यतचातिसं

रथमनुप्रहारप्रवृत्तस्वपक्षमुक्तकंठोरवरवंविहंगमद्वयं जितश्वासौप्रतीच्यवाटकुक्कुटः सोषिविटः
 स्वकुक्कुटविजयप्रदृष्टोमयिवयोविरुद्धं सख्यमुपेत्य तदहरेव स्वगृहे स्नानभोजनादिकारयित्वा तत्र
 द्यः सावस्तीं प्रतिपातं मामनुगम्य स्मर्त्तव्योस्मि सत्यर्थे इति मित्रवद्विस्तृज्यप्रत्ययासीत् अहंचगत्वा
 श्रावस्तीमध्वश्रातोवात्स्योद्यानलतामंडपे शयितोस्मि हंसरवप्रबोधितश्चोत्थाय कामपि कुर्यात्
 नृपुंसुखराभ्यां चरणाभ्यां मंदंति कमुपसर्ज्यंती युवतिमद्राक्षं सात्वागत्य स्वहस्तवर्त्तिनिचित्रपटे
 लिखितं मत्सदृशं किमपि रूपं मां च पर्यायेणानिर्वर्णयंती सविस्मयं सवितर्कं सदृश्यं चक्षुरामवा
 तिष्ठत मया पितृचित्रपटे मत्सादृश्यं पश्यता तस्याश्च दृष्टिविचेष्टितमना कस्मिन् मन्यमानेन न
 नु सर्वसाधारणोऽयं रमणीयः पुराणारण्यभागः किमिति चिरस्थितिक्लेशो नु भूयते न नृपवेष्टव्यमित्य
 भिहितसासस्मितमनुगृहीतास्मीति न्यधीदत् संकथाचदेशयार्त्तानुविद्धाकाचनावयोरभूत् कथास्त

श्रिताचसादेशातिथिरसिदृश्यतेचाध्वश्रान्तानीवगात्राणि यद्दिनदोषोममग्रहेघविश्रमितुमनुयहः
 क्रियतामित्यंशसत् अहं चायिमुग्धेनैषदोषोगुणारवेतितदनुमार्गगामीतरुहगतोराजाहेरास्त्रानभो
 जनादिनाचोपचरितः सुखनियसमो रहसिपर्ययच्छे महाभागदिगंतराणिभ्रमताकच्चिदस्ति किंचिद
 द्रुतंभवतोपलब्धमिति ममाभवन्मनसिमहदिदमाशास्यदं रघवाखलुनिखिलपरिजनसंवाधसंलक्षि
 तायाः सखीराजदारिकायाश्चित्रपटेचास्मिन्नस्ति तदुपरिरचितसितवितानं हर्म्यतलं तद्रुतंचप्रकामवि
 स्तीर्णशरदभ्रपटलपांडुरंशयनं तदधिशायिनीचनिद्रालीढलोचनामेमेवैयप्रतिहृतिः अतो नून
 मनंगेनसाधिराजकन्यातावतीभूमिमारोयिता यस्यामसत्त्वमदनज्वरव्यथितोन्मादितासतीसखीनि
 र्वधपृष्ठाविक्रियानिमित्तानिचातुर्यैरौतद्रपनिर्माणो न समर्थमुत्तरंदत्तवती सरूपसंवादाच्च संशयादन
 यापृष्ठेभिंदाम्यस्याः संशयं यथानुभवकथनेनेति जातनिश्चयो ब्रवं भद्रे देहि चित्रपटमिति सात्वयितव

तीमक्षस्ते पुनस्तमादायतामयिव्याजसुभासुल्लसन्नदन्तगविक्कलावत्त्वमांतत्रैवाभिलिख्यकाचिदे
 वंभृतायुवतिरीदृशस्यरूनःपार्श्वशायिन्यरायान्याप्रसुप्तेनमयोयलब्धानकिलैषस्तप्रश्रुत्यालप
 च हृष्टयातुतयाविस्तरतःपृष्टःसर्वमेवहन्तांतमकथयं असौचसख्यामन्निमित्तान्यवस्थान्तराण
 वर्णयत् तदाकार्पचयदितवसख्यामदनुग्रहोन्मुखंमानसंगमयकानिचिदहानिःकमपिकन्यापु
 रेनिराशंकनिवासकारणमुपायमारचय्यागमिष्यामीतिकथंचिदेनामभ्युपगमय्यगत्वातदेवखर्वदं
 वरुविटेनसमागतोस्मि ससंभ्रममसौविश्रमय्यतथैवस्नानभोजनादिकारयित्वाहस्यपृष्ठत आ
 र्यकस्पहेतोरविशत्प्रत्यागतोसि प्रत्यवादिषमेनं स्थानएवाहमार्येणास्मिपृष्टः श्रूयतामस्तिहिश्रा
 वस्तीनामनगरीतस्याःपतिरपरद्वधर्मपुत्रोधर्मवर्द्धनोनामराजा तस्यदुहिताप्रत्यादेशद्वश्रियः
 प्राणाद्वकुसुमधन्वनःसौकुमार्यविडंबितनवमालिकानवमालिकानामकन्यका सामयासमाप

त्रिदृष्टाकामनाशचपङ्क्तिमिव कटाक्षमालां मम मर्मणि व्यकिरत् तच्छ्रुत्वा क्षममश्नन् च तस्मिन् स दृष्ट
 स्त्वद्वृत्तेनेतरोस्ति वैद्य इति प्रत्यागतोस्मि तत्प्रसीदं किंचिदुपायमाचरितुं अयमहं परितर्कितस्त्रीवेष
 स्तेकन्याभवेयं अनुगतश्च मया त्वमुपगम्य धर्मासनगतं धर्मवर्धनं वक्ष्यसि ममेयमेकैव दुहिता जा
 तमात्रायां त्वस्यां संस्थिता माता माता च पिता च भर्त्ताऽहमेव व्यवर्धयं एतदर्थमेव विद्यामयं शुल्क
 मर्जितुं गतो भूद्वंति नगरी मुज्जयिनी मस्मद्देवाहिककुलजः कोपि विप्रदारकः तस्मै वेथ मनुमतादा
 तुमि तरस्मै न योग्या तस्मै भूता चेयं सच विलंबते तेन तमानीय याणि मस्याग्राहयित्वा तस्मिन् व्यस्तभा
 रः सग्यसिष्ये दुरतिरक्षतया तु दुहितरां मुक्तशौशवानां विशेषतश्चास्मात्कारणमिह देवमातृपितृस्था
 नीयं प्रजानामायन्नशरणा मागतोस्मि यदि वरं ब्राह्मणमधीति नम गतिमतिथिं च मामनुग्राह्य पक्षे गरा
 यस्यादि राजरचितधुर्योदेवः सैवामवदुजतस्तथाया मेखंडितचरित्रा तावदास्तां यावदस्याः पारिताग्राह

मानयेयमिति सखमुक्तोनियतमभिप्रायमानः स्वदुहितृसन्निधौ मां वासयिष्यति गतस्तु भवानाग
 मिनिमासे फाल्गुनी पृथ्वराजराजः पुरस्यतीर्थयात्रोत्सवो भविष्यति तीर्थस्नानाद्या च्यादिशि गो
 रुतांतरमतिक्रम्य वानीरवल्लयमध्यवर्तिनिकर्तिकेयगृहे करतलगतेन शुक्लांबरयुगलेन स्यास्यति
 सखल्लहमनमिशंक्य एवैतावंतं कालं सह विदुष्य राजकन्याभयस्तस्मिन्नुत्सवे गंगाभसि विहाय
 कुलेकन्यका समाजे मग्नो यस्तत्त्वदग्नाश एवोन्मंक्ष्यामि पुनस्त्वदुयस्ते वाससी परिधायायनीतदा
 रिकावेष्टाजामातानामभूत्वात्मा मेवानुगच्छेयं नृपात्मजा तु मामितस्ततोन्विष्टानासादयंतीतया विनानमो
 क्ष्यति रुदत्येव स्यास्यति तन्मलेचमहति कौलाहले कंदत्तुपरिजनेषु रुदत्स्ववरोधजनेषु शोचत्तु यो
 रजानयदेषु किंकर्तव्यताष्टदेसामात्येयार्थिवे स्वमास्थानी मेत्यमां स्थापयित्वा वक्ष्यसि देवसखमेजामा
 तातवार्हति श्रीभुजाराधनमधीती चतुर्धाम्रायेष्टधिगतघटंगश्चान्वीक्षिकी विचक्षराश्चतुःषष्टिकलाग

मप्रयोगचतुरोविशेषेरागजतुरगंतत्रविदिष्यसनास्त्रकर्मणिगदायुद्धेचनिरुपमःपुरागोतिहासकुशलःक
 र्त्तिकाव्यनाटकाख्यायिकानांवेदितासोयनिर्घोरोर्यशास्त्रस्यनिर्मत्सरोगुगोषुविस्त्रंभीसुहृत्सुशक्तःसंवि
 भागशीलःश्रुतधरोगतस्मयश्च नास्यदोषमणीयांसमप्युपलभे नचगुरोर्घविद्यमानं तन्मादृशस्य
 ब्राह्मणमात्रस्यनलभ्यस्वसंबन्धी दुहितरमस्मिन्समर्थवार्द्धकोचितमंत्यमाश्रमंसंक्रमयेयंयदिदेवः
 साधुमन्यतइति सइदमाकर्ण्यवैवर्ण्यक्रांतःपरमुपेतौवैलक्ष्यमारभ्यतेऽनुनेतुमनित्यतादिसंकी
 र्त्तनेनात्रभवंतंमंत्रिभिःसह त्वंतुतेषामदत्तश्रोत्रोमुक्तकंठंरुदित्वाचिरस्यबाष्पकुंडकंठःकाष्ठान्यादृत्या
 ग्रिमंसुक्ष्मराजमंदिरद्वारेचिताधिरोहणायोपक्रम्यसे सतावदेवत्वत्पादयोर्निषत्यसाम्राट्योनश्यतिरभि
 मतैरर्थैस्त्वामुपध्मदुहितरंमत्तंदत्त्वामद्योग्यतासमाराधितःसमस्तमेवराज्यभारंसमर्थयिष्यति सोय
 मप्युपायोनुष्ठेयोयदिरोचतइति सोतिदुर्दुस्तथा मणीरसकृदभ्यस्तकपटप्रपंचःपांचालशर्मायथोक्तम्

म्पधिकंचनिपुणामुपकांतवान् आसीच्चममसमीहितानामचिरकालमिच्छिः अन्वभवंचमधुकरश्चनवमा
 लिकामार्द्रसुमनसं अस्म्यराजः सिंहवर्मणः साहाय्यदानं सुहृत्संकेतमुपेक्ष्य सर्ववलसंदोहेन च यामुपग
 तो देवादेव दर्शनमनुभवामीति श्रुत्वा तत्प्रमतिचरितस्मितमुकुलितनयनो विलासप्रायमूर्जितं मृदुप्रायच
 ह्मितमिष्टरूपमार्गः प्रज्ञावतामथेदानीमत्रभवान्प्रविशत्विति मित्रगुप्तमैक्षतक्षितीशपुत्रः सोपिसविनय
 मकथयत् ॥ इति दंडिकेते दशकुमारचरिते प्रमतिचरितं नाम नवमोऽध्यायः ॥ श्रीरस्तु ॥ ॥ ॐ ॥
 देवसोहमपि सुहृत्साधारणभ्रमराकारणः सुस्त्रेषु दामलिमाकस्य नगरस्य वात्योद्याने महीतमुत्सवसमा
 जमालोकयं तत्र क्वचिदतिमुक्कलतामंडपे कमपि वीराणां वादनेनात्मानं विनोदयंतं युवानमद्रक्षं अप्रा
 क्षं च भद्रकोनाभायमुत्सवः किमर्थं वा समाख्यः केन वानिमित्तेनोत्सवमनादृत्यैकांते भवानुत्कंठितश्च प
 रिवादिनी द्वितीयस्तिष्ठतीति सोम्यधत्त सौम्यमुत्सवतिस्त्वं गधन्वातामानयत्यः प्रार्थितवानमुष्मिन्नाय

तनेविस्तरविध्यवासरागवसंस्थाविध्यवासिन्धाःयादमृत्नादयत्यद्वयंमनयाचकिलास्मैप्रतिशायिताय
 स्वप्नेसमादिष्टं उत्पत्स्यतेतवैकःपुत्रोजनिष्यतेचैकादुहिता सतुतस्याःयागोग्राहकमुयजीविष्यति
 ॥सातुसप्तमाद्वर्षादारभ्यापरिणायनात्यतिमासंकृत्तिकासुकंदुकनृत्येनगणावद्भ्रंलाभायमांसमाराध
 यतु यंचामिलयेत्सामुष्मेदेया मचोत्सवःकंदुकोत्सवनामास्त्विति ततोत्पीयसाकालेनराज्ञःप्रियमहि
 र्षीमहिनीनामैकंपुत्रमसत समुत्पन्नाचैकादुहिता साधनामकंन्याकंदुकावतीसोमापीडांदेवीकंदु
 कविहारेणाराधयिष्यति तस्यास्तुसखिचंद्रसेनानामधात्रेयिकामप्रियासीत् साचैषुदिवसेषुराजपु
 त्रेणभीमधन्वनावलवद्वरुडा॥तदहमुत्कंडितोमन्मथशरशल्पदुःखोदियचित्रःकलेनवीणारवेणा
 त्मानंकिंचिदाश्वासयन्निविक्रममध्यासइति अस्मिन्नेवक्षणेकिमपिमणिनूपुरकणितमुपातिष्ठत आ
 गताचकाचिदंगना दृष्ट्वैवसरनामुत्फुल्लदृष्टिरुत्थायोयगूत्थागाटमुपगूढश्चतयातत्रैवोपाविशत्॥अंश

सच्चसैषामेप्राणसमायद्विहोदहनइवदहतिमामिदंचजीवितमंपहरता राजपुत्रेणानृत्युरेवनिह
ष्यतां नीतः नचशक्ष्यामिराजस्तुनुरित्यमुष्मिन्मायमाचरितु अतो नयात्मानं सुदृष्टं कारयित्वात्य
क्ष्यामिनिष्प्रतिक्रियान्प्राणानिति सातुययं शुमुखो समभ्यधात मास्मनाथमत्कृते ध्रुवस्यः साह
सं यस्त्वमुन्नयात्सार्थवाहादर्थदासादुत्पद्यकांशदास इति गुरुभिरभिहितनामधेयः पुनर्मदत्यासां
देशदास इति द्विषद्भिः प्रख्यापितोसि तस्मिंस्त्वप्युपरतेयद्यहं जीवेयन्तं शसौवेश इति समर्थयेयं लो
कवाटं अतोद्यैवनयमासीमितं देशमिति सतुमाभ्यधत्त भद्रभवदृष्टेषु राष्ट्रेषु कृतमत्समृद्धं संयत्र
सस्यं सत्पुरुषभूयिष्ठं चेति तमहमीषद्विहस्याब्रुवं भद्रविस्तीर्णाय मर्गावां वरानययं तोस्तिष्ठानस्थाने
पुरम्प्राणां जनपदानामपितु नचेदिह युवयोः सुखनिवासकाराणां कमप्युपायमुत्पादयितुं शक्यं ता
तोहमेव भवेयमव्यदर्शति तावतोदैरंतरा गीतानि मणिनूपुराणां अथासौ जातसंभ्रमा प्राप्तेवैयं भर्तृदा

43

53

रिकाकंदुकावतीकंदुकक्रीडितेनदेवीविंध्यवासिनीमारुधयितु अनिषिद्धदर्शनावेयमस्मिन्कंदुकोत्स
 वे सफलमस्तयुष्मच्चक्षुरागच्छतंद्रष्टु अहमस्याः सकाशवर्त्रिनीभवेयमित्ययासीत् तामन्वया
 वावां अतिमहतिरत्नरंगपीठेस्थिताप्रथमंताम्रोष्टीमपश्ये अतिष्ठच्चसासघएवममहदये नमया
 न्येनवांतरालेदृष्टा चित्रीयाविष्टचित्रश्चाचितयं किमियंलक्ष्मीर्नोहि१ किलहस्तैकमलं अस्यास्त
 हस्तएवकमलं भुक्तपूर्वाचामौयुगतनेनपुंसाएवजैश्च अस्याः पुनरनवद्यमयातयामयौवन
 मितिचिंतयत्येवमयिसानवद्यसर्वगात्रीव्यत्यस्तहस्तपल्लवायस्पृष्टभूमिगलोलनीलकुटिलालका
 ससंभ्रमंभगवतीमभिवंद्यकंदुकममन्दरागरूषिताक्षमनंगमेवालंवत लीलाशिथिलंचरन्मौमुक्त
 वतीमंदोत्थितंचकिंचित्कुंचितांशुष्टेनप्रसृतकोमलांगुलिनापाणिपल्लवेनसमाहृत्यहस्तएष्टेनचोन्नी
 यचटुत्तदृष्टिलांछितंस्तवकमिवभ्रमरमालानुविद्धमवयतंतमाकाशएवाग्रहीत् अमुचच्चमध्यविलं

राम०

43

वितेलये पुतलये च मृदु मृदु प्रहरती तत्क्षरोत्तरीयदमदर्शयत् प्रशांतं च तं निर्दयप्रहारैरुदयातयत् वियर्व
 येगाच प्राशमयत् पक्षमज्जागतं च वामदक्षिणाभ्यां कराभ्यां पर्यायेणाभिघ्नती शकुंतमिवोदस्त्राययत्
 हरोत्थितं तु पतंतमभिहत्य गीतमार्गमाचरत् प्रतिदिशं च गमयित्वा प्रत्यागमयत् एवमनेककरा मधु
 रं विहरती रंगगतस्य रक्तचेतसो जनस्य प्रतिक्षरामुच्चावचाः प्रशसावाचः प्रतिगृह्णीतीत तत्क्षरारारुदवि
 स्मभं कोशदासमं सेवलं व्यंकटकितगंडमुत्फुल्लेक्षणां च मय्यभिमुखीभूयतिष्ठति तत्प्रथमावती रीकंद
 र्यकारितकटाक्षवृष्टिस्तदनुमार्गविलसितलीलां चितभ्रलताश्वासानिलवेगां देहलितैर्दंतच्छदरश्मिजा
 लैर्लीलापल्लवैरिव मुखकमलपरिमलयग्रहणलोत्तानलिनस्ताडयंती मंडलभ्रमणेषु कडुकस्याति
 शीघ्रप्रचारतया विशंती वमदर्शनलज्जया युष्मद्यं यं जरं यंच विंदुप्रसृतेषु यंचापियं च वारावाता न्युग
 पदिवाभिपततस्त्रासेनावद्यदयंती गोमूत्रिकाप्रचारेषु घनदर्शितरागविभ्रमाविघ्नलतामिव विडंबयंती भू

षण्मासि रणितदन्नलयसंवाद्यादप्रचारमयदेशस्मितप्रभाभिषिक्तविंवाधरमवस्त्रंसितप्रतिसमाहित
 शिखंडभारसमाघटितकृणितरत्नमेखलागुणमंचितोत्थितपृथुनितबविवविलवितविचलदंशुकोज्ज्व
 लमाकुंचितप्रस्तवेस्त्रितभुजलताभिहतललितकंदुकमावर्ततवाहुपाशमुपरिपरिवर्तितत्रिकवि
 लग्नलोलकुतलमवगलितकर्णपूरकनकपत्रप्रतिसमाधानशीघ्रतानतिक्रमितप्रकृतक्रीडमसकृदु
 त्क्षिप्यमाराहस्तयादवात्स्याभ्यंतरेभ्रांतकंदुकमवनमनोत्रमननैरंतर्यनष्टदृष्टमध्ययष्टिकमवयतनो
 त्तननिर्यवहृमुक्ताहारमकुरितधर्मसलिलदूषितकपोलपत्रभंगशोषणाधिकृतश्रवणायस्त्रवा
 निलमागलितस्तनतंशुकनियतव्यापृतैकपाणिपल्लवंचनिषघोत्थायनिमील्योन्मील्यस्थित्वागत्वा
 चैवातिचित्रं पर्यक्रीडतराजकन्या अभिहत्यभूतलाकाशयोरपिक्रीडांतराणि दर्शनीयान्यकेनैवानेकेन
 कंदुकेनादर्शयत् चंद्रसेनादिभिश्च प्रियसखीभिः सह विहृत्य विहृतांते चाभिवंद्य देवीं मनसाममानुरागे

गोदपरिजनेनानुगम्यमानाकुवलयशरमिवकुसुमशरस्यमध्यपांगसेमर्पयंतीसापदेशमसकृदावर्त्यमा
 नवदनचंद्रमंडलतयास्वहृदयमिवमत्समीपप्रेषितंप्रतिनिवृत्तनवेत्यालोकयतीसहसखीभिःकुमारी
 पुरमगमत अहंचानंगविफलःस्ववेश्मगत्वाकोशदासेनयत्नवदत्पुदारस्नानभोजनादिकमनुभावितो
 स्मि सायंचोपसृत्यचंद्रसेनारहसिमांप्रणिपत्ययत्पुरंसमंसेनप्रणयपेशलमाघट्टयत्पुषाविशत आ
 चष्टदृष्टःकोशदासः भ्रयासमेवंयावदायुरायताश्चित्तप्रसादस्यपाप्रमिति मयातुसस्मितमभिहितं
 सखेकिमेतदाशास्य अतिकिचिदंजनमनयातदंजनेत्रयाराजस्रनुरुपस्थितोवानरीमिवैनाद्रक्ष्यति
 विरक्तश्चैनांपुनःत्यक्ष्यतीति तयातुस्मरयास्मिकथितःसोयमार्यराजाकरोजनोत्तर्यमनुग्रहीतः यद
 स्मिन्नेवजन्मनिमानुषंवपुरयनीयवानरीकरिष्यते तदास्तामिदमन्यापिसिद्धनःसमीहितं अद्यखलु
 कंदुकोत्सवेभवतमवहसितमनोभवाकारमभिलषंतीरोषादिवशवरधिषातिमात्रमायास्यतेराजपुत्री॥

सोयमर्थो रिदितभावयामया स्वमात्रे तथा च तन्मात्रे म हिष्मा च मनुजैर्द्राय निवेदयिष्यते विदितार्थस्त्वा
 र्थिवस्त्वपादुहितुः पाणिग्राहयिष्यतीति ॥ ततश्च त्वदनुजीविनाराजपुत्रेण भवितव्यं एष हि देवता समा
 दिष्टो विधिः त्वदाय तत्रैव राष्ट्रे नालने वत्सामति क्रम्य मा मेव रोक्षुभी मधन्वा तत्सहता मयं त्रिचतुराणि दिना
 नीति मा मंत्रप्रियं चोपगृह्य प्रत्ययासीत् मम च कोशदा सस्य च तदुक्तानुसारेण बहु विकल्पयतोः कथं चि
 दक्षीय तक्षया क्षयांते च कृतपथोचित नियमस्तमेव प्रिया दर्शनं सुभग सुधानो देशं मुपागतोऽस्मि तत्रै
 व चोपसृत्य राजपुत्रो निरभिमान मनुकूलानिः संकथाभिर्मा मनुवर्तमानो मुहूर्तमास्त नीत्वा चोपकार्या
 मात्मसमेन स्नानभोजनशयनादिभ्यतिकरेणोपाचरत् तत्पगतं च मां स्वप्नाभ्युदयमान प्रिया दर्शनालि
 गनसुखमायसेन निगडेनातिबलवद्गुह्यैः पीवरभुजदंडोपरुद्धमबंधयत् मां प्रतिबुद्धं च सहसा सम
 पधात् अयि दुर्मते श्रुतमालयितं हतायाश्च द्रसेनायाजालरश्मिः स्रतं तच्चैषावबोधप्रयुक्तयानयाकु

लयात्किलामिलयितोवराक्याकंडकावत्या तवकिलानुजीविनामयास्थेयं त्वद्वचःकिलानतिक्रमताम
 यानंद्रसेनाकोशदासायदास्यतद्वत्पुष्पायार्थचरंपुरुषमेकमालोक्याकथयत प्रक्षिप्यैनंसागरइति सतु
 लब्धराज्यइवातिदृष्टोदेवयदाज्ञापयसीतियथादिष्टमकरोत् अहंतुनिरालंबनोभुजाभ्यामितस्ततःसंद
 मानःकिमयिकाष्ठं देवदत्तमुरसोपांलिष्यतावदस्त्रोषियावदयासरदासंरःशर्वरीचसर्वा प्रत्पुषस्यक्ष्य
 तकिमपिवहित्रं अमुत्रासन्वनास्तेमामुरुत्यरासेषुनाम्नेनाविकायकथितवंतः कोप्ययमायसनिग
 लवद्वरजलेलब्धःपुरुषः सोयमभिषिचैत्सहस्रद्राक्षाणांक्षरोनैकेनेति अस्मिन्नेवक्षरोनेकनौकापरि
 चतःकोपिममुरभ्यधावत् अविमयुर्यवनास्तावदतिजवनानौकाःश्वानइववराहमस्मत्प्रांतपर्यरुगान्प्रा
 वर्त्ततसंप्रहारःपराजयिष्यतयवनास्तानहमगतीनवसौदतः समाश्वस्यालपिषं अपनयतममनिगलंबंध
 नमयमहमवसादयामिवःसपत्नानिति अमीतथाऽकुर्वन् सर्वाश्रताअतिभराभल्लवर्षिणाभीमटकेनशा

ईं णलवलवीकृतांगानकांघे अवलुत्यहतविध्वस्तयोधमस्मृत्योतसंसक्तपोतममुत्रनाविकनायकम
 नभिसरमभियत्यजीवयाहमग्रहीषं असौचासीत्सएवभीमधन्वा तंचाहमवबुध्यजातव्रीडमव्रवं तात
 किं दृष्टानि कृतांतविलसितानेति तेनुसायात्रिकामदीयेनैवशंखलेनतमतिगाढवेध्वाहर्षकिलकिलार
 वमकुर्वन्मांचापूजयन् दुर्वागतुसानौरननुकूलवातनुत्राहरमभियत्यकमपिदीपंनिविडमाज्जिष्टवती
 तत्रचखादुपानीयमेधांसिकंदमूलफलानिसेजिघृक्षुवोगाढपातितशिलादलयमवतराम तत्रचासीन्म
 हाशैलः सोहमहोरमणीयोयंयवर्तनित्तवभागः कांततरेयंगंधपाषाणावत्पुपत्यकाशिशिरमिदमिदवरा
 रविंदमकारन्दविपुचंद्रकोत्तरंगोत्रवारिरम्योयमनेकवर्षाकुसुममंजरीमंजुलतरस्तहवनाभोगइत्यतम
 यादशावहुश्प्रशंसन्नलक्षिताध्याहृतक्षोणीधरशिखरःशोणीभूतमुत्प्रभाभिःपद्मरागसोपानशिलाभिःकि
 मपिनालीकपरागधसरंसरःसमध्यगमतांतश्चकंश्चिदमृतस्वादूचिसमंगानास्वाद्यांसलग्नकल्हारस्तीरव

त्रिनाकेनापिभीमरूपेणाब्रह्मराक्षसेनाऽभियत्यकोसिकुतस्तोसीतिनिर्भर्त्सयताभ्यधीये निर्भयेनचम
 यासोभ्यधीयत सौम्यसोहमस्मिद्विजन्माशत्रुहस्तादर्गावमर्गावाद्यवननावयवननावश्चित्रावारामे
 तंपर्वतप्रदेशंगतोयदृच्छ्यास्मिन्नरसिविश्रांतोभइंतवेति सोब्रतनचेद्वीषिप्रश्नान्प्रामित्तामिति मयोक्तं
 पृच्छतावद्ववत्विति अथावयोरेकयाऽर्थया किंकूरस्त्रीदूदयंकिंगहिगाःप्रियहितायदारगुगाः कःकामः
 संकल्पःकिदुष्करसाधनंप्रज्ञा इतीयदुष्का धूमिनीगोमिनीनिंबवतीनितववत्यःप्रमारामित्युपदिष्टमयासो
 ब्रतकथयकीदृशपस्ताइति अथोदाहरं अस्तित्रिगर्त्तानामजनपदस्तत्रासनरह्यतयस्त्रयःस्कीतसार
 धनाःसोदर्याधनकधान्यकधन्यकाख्यास्तैषुजीवत्सुनववर्षवर्षाशीघ्रादृशदृशशताक्षः क्षीरासारंस
 स्पमोषथोवंध्यानफलवंतौवनस्पतयः क्लीवामेघाष्ठिस्त्रोतसःस्ववंस्यःवंकशेषाणिपल्वलानिनिर्णि
 संदासुत्समंडलान्यन्योन्यमभक्षयन्त्रजाःपर्यलुटन्निस्ततोबलाकापांडराणिनरशिरःकपालानिपर्यदि

उत्तशुक्लाः काकमंडल्यः शूलभूतानि नगरग्रामखर्वटपुटभेदनादीनि तदा गृह्यते यः सर्वधान्यनिचय
 मुपयुज्याविकंगवलगरांगवायूथंदासीदासजनमयत्यानि ज्येष्ठमथ्यमभार्येचक्रमेण भक्षयित्वा क
 निष्ठभार्याधूमिनीश्वोभक्षणीयेतिसमकल्ययन् अथ कनीयाभ्वन्यकः प्रियां स्वामनुमक्षुमस्तया सह तस्या
 मेव निश्रया सरतः मार्गं क्रांतां चोद्धहन् न जगाहे स्वमांसास्त गयतीत्युत्पियासांतां नयन् तैरेकमप्यपरिहृ
 त्तपारिणायादकार्णानासिकमवनिष्टे चैष्टमानं पुरुषमद्रक्षीत् तमथार्जुनायः स्वं वेनोद्धहन्कंदमूलमृग
 बहुले गहनोद्देशे यत्नरचितपर्णाशालश्चिरमवसत् अमुंचरो धितव्रणमिगुदीतैलादिभिरभिषेगाणाकेना
 त्मनिर्विशेषपुषोषपुष्टचतमुद्रिक्तधातुमेकदा मृगान्वेषणाय प्रयाते साधूमिनीरिहं सयोयातिष्ठत भर्त्सिता
 पितेन बलात्कारमभ्यचीचरत् निवृत्तं पतिमुदकाभ्यर्थिनमुद्धत्य कूपात्पिबरुजतिमोशिरः शिरोरोगइसु
 दंचनं सरज्जुपुरश्चिक्षेपे उदंचतंचतंकपादयः पृष्टतो गत्वा प्रणुनोदत्तंच विकलं स्बंधेनोद्धृत्य देशादेशांतरै

परिभ्रमती पतिव्रता प्रतीतिं लेभे बहुविधां पूजाः पुनरुतिष्ठंति राजानुग्रहादतिमहत्साभ्युत्थान्यवस-
त् अथ यानी धार्थि सार्थ जनसमापत्तिदृष्टे दत्तमवतिष्ठु भ्रमंतमाहारार्थिनं भर्तारमुपलेभ्यसाधुमिनी
येन मे पतिर्विकलीकृतः सदुरात्मायमिति तस्य साधोश्चिद्वधमज्ञेन राज्ञा समादेशपांचकारधन्यकस्त-
दत्तपश्चाद्वयोवध्यभूमिनीयमानः सशेषत्वादापुषो यो मयापि विकलीकृतो भिमतो भिक्षुः स चेन्मेया-
पमाचक्षीत युक्तो मे दंड इत्यधिकृतं जगाद् को दोष इत्युपनीय दर्शिते स्मिन्स विकलः पर्यश्रुः पाद-
पतितस्तस्य साधोः सुकृतमसत्याश्रयस्यास्तथाभूतं दुश्चरितमार्यबुद्धिश्चक्षे कृपितेन राज्ञा विरू-
पितमुखी सा दुष्टतकारिणी कृताश्रयः पाचिकाकृतश्च धन्यकः प्रसादभूमिः तद्वीमिस्त्री हृदयं कूर-
मिति पुनरनुयुक्तो गोमिनीहन्ता माख्यातवान् अस्ति इविरेषु कांचीनामनगरी तस्यामनेककोटि-
सारः श्रेष्ठिपुत्रो शक्तिकुमारो नामासीत् सोष्टादशवर्षदेशीयश्चितामायेदेनास्त्यदारणामननुगुणाद

राणां वा सुखं नाम तत्कथं गुणावधिदेवं कलत्रमिति अथ परप्रत्ययास्तेषु हरेषु यादृच्छिकी संयन्निमनमिस
 मीक्ष्य कार्त्ताति को नाम भूत्वा वस्त्रातपिनश्च शालिप्रसोभुवं बभ्राम तक्षराजो यमित्यमुषैकन्याः कन्यां
 तः प्रदर्शयाम्भवः याम्कांचिल्लक्षणावती सवर्गा कन्या दृष्ट्वा सकलस्मब्रवीति भद्रेशक्रोषिकिमनेन शा
 लिप्रसोभनगुणावदन्नमस्मान्भवद्वारयितुमिति सहसितावधूतो गृह्णहं प्रविश्याम्रमत् एकदा तु शि
 विषुकावेरीयत्नेने सहपितृभ्यामवसितर्द्धिमवशीर्णावसनसारांधात्राप्रदर्शयाम्नां कांचनकांचनविरलभ
 यशांकुमांरीददर्श संसक्तचक्षुश्चातर्क्यत अस्याः खलुकन्यकायाः सर्वएवावयवान् कृशान् स्फूलाना
 तिह्रस्वातातिदीर्घानविकटाम् जावंतश्च रक्ततलंगुलीयवमत्स्यकमलकलशाद्यनेकपुण्यलेखालंछितौ
 करौ मग्नगुल्फसंधीमांसलावणिशिलौ बांही जंप्रेचालुपर्ववृत्तेपीवरोरुग्रस्ते इव दुरुपलक्ष्ये जानुनी स्फुटि
 भक्तचतुरस्रः ककुदरविभागो भीरथागाकारसंस्थितश्च नितंबाभोगः तनुतस्मीषन्निमग्नभीरनाभिमुल्लं

वलित्रयेराचालंकृतमुदरं उरोविभागव्यापिनावुन्मुखमग्रचबुकोविशालारंभशोभिनीययोधरो धनधान्य
 पुत्रभूयस्त्वचिन्दलेखालांछिततलोस्तिग्धोदयकोमलनखमरीक्षज्जनुपूर्वहतताम्रांगलीसन्नतांस
 देशेसौकुर्मावस्यौनिमग्रपर्वसंधाचबाहुलते तन्वीकंबुहत्तवंधुराचकंधरा हत्तमध्यविभक्तुरागाधरम
 संक्षिप्तवारुचुवुकमापूरार्कटिनगंडमंडलमसंगतानुवक्त्रनीलस्त्रिगुह्यभूलतमनतिप्रौढतिलकुसु
 मसदृशनासिकमत्यसितधवलरक्तत्रिभागभासुरमधुरधीरप्रचारमंथरायतेक्षगामिंदुशकलसुंदरल
 लाटमिंदूनीलशिलाकारम्यालकपंक्तिद्विगुराकुंडलितम्लाननालीकनालललितलंबश्रवणापाशयु
 गलमाननकमलमनतिभंगुरोबहुलः पर्यंतेय्यकपिलच्छविरायामवानेकैकनिसर्गसमस्तिग्धनीलो
 गंधग्राहीचमूर्द्धजकलापः सेयमाकृतिर्नव्यभिचरतिशीलमासजतिचमेहृदयमस्यामेवतत्परीक्ष्येन
 मुहृदेयमविमृश्यकारिणां हि नियतमनेकाः पतंत्यनुशयपरंपराइतिस्तिग्धदृष्टिराचष्टभद्रैकविदस्ति कौ

शलंशालिप्रस्थेनानेनसंयन्नमाहारमस्मानभ्यवहारयितुमिति ततस्तथावृद्धासीसाकजमालोकितातस्यह
 स्तात्प्रस्थमात्रधान्यमादायकचिदलिदोद्देशेसुसिक्तसंमष्टेदत्तयादशौचमुपावेशयत् सायकन्यातानांध
 शालीन्मात्रयाविशोष्यातपेमुद्गुर्मुद्गुःपरिवर्त्यस्थिरसमायाभ्रमौनालीएष्टेनमृदुश्घट्टयंतीतुषैस्तंदुला
 नृथक्कारजगादचर्धात्रीमातरेभिस्तुषैरर्थिनोभूषणामृजाक्रियाक्षमैःस्वर्णकारास्तेभ्यश्मान्दत्त्वालब्धा
 मिःकाकिणीभिःस्थिरतराण्यनत्यार्द्रशुष्कानिकाष्ठानिमित्तपंचास्थालीमुभेशरावेचाहरेति तथाकृतेतयातां
 स्तंदुलाननतिनिम्नोत्तानविस्तीर्णाकुक्षौककुभोल्लखलेलोहयत्रवेष्टितमुखेनसमशरीरेणविभाव्यमान
 मध्यतानवेनव्यायतेनगुरुगारखादिरेणामुसलेनललितोत्क्षेपणायक्षेपायासितभुजमसकृद्गुलीभिरुव
 र्त्त्योदर्यावहत्यशर्यशोधितकराकिंशारुकादींस्तंदुलानसकृदद्भिःप्रक्षाल्यकथितपंचगुणजलेदत्तचुस्त्री
 पूजाप्राक्षियत् प्रप्लुथ्यावयवेषुप्रस्फुरत्तुतंदुलेषुमुकुलावस्थामतिवर्तमानेषुसंक्षिप्तानलमुपहित

मुखविधानयास्त्राल्पान्नमंडमगालयतर्द्व्यावावद्यद्यमात्रयापरिवर्त्तसमपाकेषुसिकेषुतांस्थालीमधो
 मुखमवातिष्ठियतर्द्धनान्यतःसारणंप्रसाममभ्युक्ष्येप्रशमिताग्नीत्रिरुह्मागारीकृत्यतर्दर्थिभ्यःप्राहिणो
 च एभिर्लेध्वाःकाकिरीर्द्विवाशाकंघृतं दधितैलमामलकंचिंचाफलंचयद्यालाभमातयेति तथानुष्ठितेच
 तथादित्रानुयदंशानुययाघतदन्नमंडमाईवानुकोयहितनवशरावगतमतिमृदुनातालहंतानित्तेनशीतला
 कृत्यसलवरासंभारंदत्वांगारक्षयवासंचसंयाघतदयामलकंश्लक्ष्णापिष्टमुत्पलंगधिकृत्वाधात्रीमुखेन
 स्वानायतमचोदयत तथावस्त्रानशुद्धयादत्ततैलामलकःक्रमेणसस्रौःस्नातःसिक्तमृष्टेकुट्टिमफलकमा
 रुत्सयांडुहरितस्यत्रिभागशेषत्वनस्यागराकदलीयलाशस्योपरिशरावधयंदत्तमाईमभिर्मशत्रितिष्ठत्
 सातुतांयेयामयेसमुपाहरत् पीत्वाचापनीतधर्मकूमःप्रदष्टःप्रक्षिन्नसकलगान्नःस्त्रितोभूतततस्तस्यश
 ल्योदनस्यर्द्वीद्वयंदत्त्वासर्पिर्मित्रास्तयदंशंचोपजहार इमंचदध्नाचत्रिजातावचरितेनसुरभिशीतला

हं

60

भ्यां च कालशेषकांजिकाभ्यां शेषमन्नमोजयत सशेष एवांधस्य सावत्थत अयाचत च यानीयं अथ
नवभृगारसंभृतमगुरुधूपधूपितमभिनवपाटलाकुसुमवासितमुत्फुल्लोत्पलप्रथितसौरभं वारिधारात्मना
पातयां बभूव सोऽपि मुखो यहितशरो वेशाहिमशिशिरकराकरालिता रुणायमानाक्षिपक्ष्माधारवाभिनंदि
तप्रवरास्यशीमुखोऽद्रिन्नरोमांचकैर्केशकपोलः परिमलवाहोत्पीडफुल्लघ्राणारंभोमाधुर्यप्रकर्षावर्जि
तरसं नेंद्रियस्तदच्छपानीयमाकंठं ययौ शिरःकंपसंज्ञावारितावपुनरयरेणाकरकेणाचमनमदन्नकन्या
वक्ष्यातुतदुच्छिष्टमयोत्सहरितगोमयोयलिप्तेकुट्टिमेस्वमेवोत्तरीयकर्षटं व्यवधाय क्षणामशेत परि
नुष्टश्च विधिवदुपयम्य कन्यानिन्ये नीलैतदनयेक्षः कामपिगणिकामवरोधमकरोत् तामप्यसौ प्रियसखि
मिवोपाचरत् यत्तिचैव तमिव मुक्तं द्रायर्थं चरत् गृहकार्याणि चाहीनमन्वतिष्ठत् यस्मिन्नंदाक्षिण्यनिधि
रात्माधीनमकरोत् तदुगावशीकृतश्च भर्ता सर्वमेव कुटुंबं तदायत्तमेव हृत्वा तदेकाधीनजीवितशरीरस्त्रिव

राम०

हं

र्गनिर्विवेश तद्भवीमिगृहिणाः प्रियहितायदारगुणा इति ततस्तेनानुयुक्तो निववती वृत्तांतमाख्यातवा
 न् अस्तिसौराष्ट्रेषु बलभीनाममगरी तस्यांगदगुप्तनाम्ना गुह्यकेन्द्रं तुल्यविभवस्य नाविकपतेर्दुहि
 तारत्नवतीनाम तां किल मधुमत्याः समुयागम्य बलभद्रो नाम सार्थवाहपुत्रः पर्यरांसीत् तथापि न व
 वधारद्दसिरभसविधितसुरतसुखोद्गादिति द्वेषमल्पेतरं बंधनतां पुनर्दृष्टुमिष्टवान् तद्गृहगमनम
 पिसुहृदक्यशतातिवर्ती तज्जयापरिजहार तां च दुर्भगां तदा प्रभृत्येवं नयं रत्नवतीं निववती चेयमिति स्म
 जनः परिजनश्च यद्विभ्रवगते च कस्मिंश्चित्कालांतरे सानुतथ्यमाना कामे गतिरिति विमृशंती कामपि
 वद्वप्रजाजिकां मातरं स्थानीयां देवशेषकुसुमैरुपस्थितामपश्यत् तस्याः पुरोरहसि सकरुणं रुरोद तथा
 प्यश्रुमुखा बह्वप्रकारमनुनीय रुदितकारणाष्टष्टपमाणापि कार्यगौरवात्कथं विदुर्वीत् अबकिं व
 वीमिदौर्भाग्यं नाम जीवन्मरणमंगनानां विशेषतश्च कुलवधूनां तस्याहमप्युदाहरणाभस्ता मातृप्रसु

६१

61

खोपिज्ञातिवर्गोमायवज्ञयेवपश्यतिःतेनसुदृष्टंमांकुरुनवेत्तजेयमद्यैवनिप्रयोजनान्प्राणानाविरमा
 चमेरहस्यंनश्राव्यमितिपादयोःपपातसेनामुत्थाथोदाध्याप्रोवाचवत्सेमाध्यवस्यःसाहसमियमस्मितत्रि
 देशवर्तिनीयावतिमयोययोगस्तावतिभवाप्यनन्याधीनायद्येवासिनिर्विस्मातयश्चरत्वंमदधिष्ठितायाग्लौ
 किकायकल्पाणायनन्ययमुदर्कःप्राक्तनस्यदुष्कृतस्ययदनेनाकारेणोद्देशेनशीलेनजात्याचैवंभूतया
 समनुगतयासत्यकस्मादेवभर्तृदेव्यतांगतासि यद्विकश्चिदस्युपायःयतिद्रोहप्रतिक्रियायैदर्शयासुंमतिर्हि
 तेपरीयसीति अथसौक्यंचित्स्रगामधोमुखीयात्वादीर्घोस्त्वसपूर्वमवोचत् भावतिपतिरेकंदै
 वतवनितानाविशेषतःकुलजानां अतस्तच्छुश्रूषणाभ्युपायहेतुभूतंकिंचिदाचरणीयं अस्त्यस्मत्प्रति
 वेश्योवशिगभिजनेनविभवेनराजांतरंगभावेनचसर्वयोरानतीत्यवर्त्ततेतस्यकन्याकनकवतीनाममत्स
 रानवयोरुपावयवाममाःतिस्त्रिधासखी तथासहतदिमानहर्म्यतलेततोपिदिगुणामेडिताविहरिष्मि

राम०

६१

लयातुतन्मात्प्रार्थनं नाम सकरुणामभिधाय मत्पतिरेतद्गुरुं कथंचनानेयः समीपगतेषु युष्मासु क्रीडा
 मत्तनामकंदुकं भ्रंशयेयं अथ तमादाय तस्य हस्ते दत्त्वा वक्ष्यसि पुत्रतवेयभार्यासखीनिधियति
 दत्तस्य सर्वश्रेष्ठिमुख्यस्य कन्या कनकवती नाम त्वामियमनवस्थो निष्करुणाश्चेति रत्नवती निमित्तमत्य
 र्थनिंदितितदेयकंदुको विपक्षधनं न प्रत्यर्पणीय इति स तथोक्तो नियतमुन्मुखीभूयतामेव प्रियासखी
 मन्यमानो मां वक्षं जलिया च मानयै मत्संभूयस्त्वत्प्रार्थितः साभिलाषमर्थयिष्यति तेन रं ध्रेणोपप्लि
 ष्यतामुन्मुखीकृत्य यथासौकृतसंकेतो देशांतरमादाय मांगमिष्यति तथोपपादनीयमिति हर्षीभ्युपे
 तयावानयातथैवोपपादितं अथ ता कनकवतीति हृदतापसी विप्रलब्धो बलभद्रः सरत्नसारभरणा मा
 राय निशि नीरं ध्रतमसि प्रावसतमातापसीवार्त्तामायादयत् मदेन मद्यानिर्निमित्तमुपेक्षितारत्नवतीश्च शु
 रौ च परिभूतो सुहृदश्चातिवर्त्तितास्तद्वैवसंस्पृष्टे जीवितुं जिह्वेमीति बलभद्रः सर्वगुणामकथयत् नूनम

६२

६२

सौतेन नीता व्यतिश्रितिराद्विष्यति तच्छ्रुत्वा तदांघ्रिवास्तदन्वेषणं प्रतिशियिलयत्नाः तत्सुःखं रत्नवती तु मा-
 र्गकांचित्परापदासी संगृह्यत योत्समानयाथैयाद्युपस्कराखेटकपुरमगमत अमुत्र च व्यवहारकुशलो बल-
 भद्रः स्वल्पेनैव मृत्पेन महानमुपार्जयत् पौराग्रगण्यश्चासीत् परिजनश्रमभ्या नर्थवशात् समाजगाम-
 ततस्तां प्रथमदासी न कर्म करोषि दृष्टं मुष्मास्य प्रियं ब्रवीषीति परुषमुक्त्वा बहूना उच्यते चेदीतु प्रसा-
 दकालोपाख्यातरहस्यास्या वृत्तांतैकदेशमात्रेणानिर्विभेद तच्छ्रुत्वा लुब्धेन तु दंडुवाहिना पौरवृद्धसन्नि-
 धौ निविशति दत्तस्य कन्याकां कनकवती मोक्षेणापहृत्वा स्मृतुरे निवसत्येष दुर्मतिर्षलभद्रस्तस्य सर्वस्वहरां-
 न भवद्भिः प्रतिबंधनीयमिति नितरा मतर्जयत नीतं च बलभद्रमभिजगाद रत्नवती नभेतव्यमेवं ब्रूहि नेयं नि-
 शिपति दत्तकन्या कनकवती बलभ्यामेव गृह्णतु दुहितारत्नवती नामेयं दत्तापितृभ्यां प्रयाचना योदानचेत्प्र-
 तीक्ष्य प्रसिद्धिं प्रहिणुतस्या वंशुपार्श्वमिति बलभद्रस्ततः योत्साश्रेणीं प्रतिभागेन तावदवतिष्ठत यावत्तसुर-

 राम०
 ६२

वरुलेख्यलघ्वृत्तांतो गृहगुप्तः खेडकपुरमागत्य सहजामात्रादुदितरमतिप्रीतः प्रत्यनैषीत् तथा ह
 हारत्नवती कनकवतीति भावयतस्तस्यैव वलभद्रस्यातिवल्लभा जाता तद्वीमिकस्मोनाम सकल्प
 इति तदनंतरमसौ नितंबवती वृत्ता तमप्राक्षीत् सोऽहमब्रवं अस्ति शहरसेनेषु मथुरा नानगरी तत्र
 काश्चित्कुलपुत्रः कलासुगाणिकासुचाति सक्तो मित्रार्थं कनकार्थं च स्वभुजमात्रनिर्वृत्तानेककल
 हः कलहकंटक इति कर्कशैरभिख्यापिताख्यः प्रत्यवात्सीत् स वै कदा कस्यचिदागतोऽप्यित्रकरस्य
 हस्ते चित्रपटं ददर्श तत्र कदाचिदलेख्यगता युवतिरालोकमात्रेणैव कलहकंटकस्य कामातुरं चे
 तश्चकार संचतमब्रवीत् भद्रविरुद्धमिवैतत्प्रतिभातियतः कुलजा दुर्लभं वपुः अभिजात्यं शंसिनी च न
 म्रताः पांडुराचमुखच्छविर्नीतिपरिभुक्तसुलभाचनुः प्रौढतालुविधा च दृष्टिः न चैषा प्रोषितमर्तका प्रवा
 सचिह्नस्यैवैषा देरदर्शनात् लक्ष्मचैतद्दक्षिणार्धवर्त्तितदियं वृद्धस्य कस्यचिद्वरिणो जनातिपुंस्त्व

६३
६३

स्य यथा हे भोगालाभपीडिता गृहिणी त्वयातिकौशला यथा दृष्टमालिखिता भवितुमर्हेति सतमतिप्रति
 शस्याशंसत सत्यमिदमवतिष्ठुया मुज्जयिन्वामनंतकीर्तिनाम्नः सार्थवाहस्य भार्या यथार्थनामानितव
 वतीनामैषा सौंदर्यविस्मिन्नेन मयेवमालिखितेति सतदैवोन्मना यमानस्तदृशनाय प्रवव्राजो ज्जयिनी
 भार्गवो नाम भूत्वा भिक्षा निभेन तद्गृहं प्रविश्येनांददृश दृष्ट्वा चत्वारुदमन्मथो निर्गत्य पौरमुख्येभ्यः श्रमशा
 नरक्षामयाचता लभत च तत्र लब्धैश्चावगुं टन पटादिभिः कामथर्हेति कानामश्रमशिका मुपासां चक्रे
 तन्मुखेन च नितववती मुपासं त्रया मास सा चैनं निभेत्संयती प्रत्याचक्षे अश्रमशिका मुखे च दुष्करणी
 तन्मंत्रशांकुलस्त्रियमुपलभ्य रत्नसिद्धतिकाम शिष्यत भूयोऽप्युपतिष्ठ सार्थवाह भार्या ब्रह्मिवो यद्वरे सं
 सारदोषदर्शनात्समाधिमास्थाय मुमुक्षुप्राणो मादृशो जनः कुलवधूनां शीलपातने घटत इति दृष्ट्वा
 एतदपित्वामत्पुद्गारया समृद्धास्त्येरातिमानुषेण प्रथमेन वयसो पयत्रा विमितरनारी सुलभं चापलस्य

राम.
६३

ष्टनेवेतिपरीक्षाकृताःतुष्टास्मितथैवमदुष्टस्वभावतयात्वामिदानीमुत्पन्नापत्यांद्रष्टुमिच्छामिभक्तोतु
 भवत्याःकेनचिद्ग्रेहेणाधिष्ठितःपांडुरोगदुर्बलोभोगेचासर्मःस्थितोभूतनचशक्यतस्यविघ्नमप्रतिकृत्या
 पत्यमस्माल्लघु अतःप्रसीदवक्ष्वाटिकामेकाकिनीप्रविश्यमदुपनीतस्यकस्यचिन्मंत्रवादिनश्च
 त्रमेवहस्तेचरणमर्यायित्वातदभिप्रव्रितेनप्रणयकुपितानामभूत्वाभन्नरिसुरसिप्रहर्तुमर्हसिउप
 र्यसावुन्नमधातुपुष्टिर्जितायस्योत्सादनक्षमासादयिष्यति अनुवर्तिष्यतेदेवीमिवात्रभ
 वंतीनात्रशंकाकार्येतिसातथोक्ताव्यक्तमभ्युपेय्यति नक्तंमावक्ष्वाटिकांप्रवेश्यतामपिप्रवेशयिष्य
 सि तावतैवत्वयाहमनुग्रहीतोभवेयमिति सातथैवोपपादितवती सोतिप्रीतस्तस्यामेवक्षयायांव
 क्ष्वाटिकायांगतोनितंबवंतीनिर्ग्रथिकाप्रयत्नेनोपनीतांपादेपराम्परात्रिवहेमनूपुरमेकमाकृष्यष्टुरिक
 योरुमूलेकिंचिदालिख्यदुततरमुपासरत्सातुसोंद्रवासास्वमेवदुर्नयंगर्हमाणजिघांसतीवश्रमणिकां

तद्वृणोमवनदीर्घिकायां प्रक्षाल्य दद्यात् पटवंधनं सामयाय देशादयं रचनीयं नूपुरं शयनपरत्रिचतुर
 गिदिनान्येकांते निमेषसु धूर्त्तैर्विक्रेष्य इति तेन नूपुरेण तमनेतकीर्त्तिमुपाससाद सतु दृष्ट्वा मम गृहि
 राणा एवेष नूपुरः कथमयमुपलब्धस्त्वयेति तमब्रुवाणां निर्वंधेन यप्रच्छ सतु वणिग्ग्रामस्यायेव क्ष्या
 मीति स्थितो भूत् पुनरसौ स्वगृहिणौ पेष नूपुरयुगले प्रेषयेति संदिदेश सा च सत्तज्जं ससाध्वसचाद्यरात्रौ
 विश्रामप्रविष्टायां वक्षवाटिकायां प्रभ्रष्टो ममैकः प्रशिथिले बंधो नूपुरः सोद्याथ निषेधेन दृष्टः स पुन
 रयद्वितीय इत्यपरं प्राहिणोत् अनया च वार्त्तयाऽमुं पुरस्कृत्य स वणिग्जनसमाजमाजगाम सचानुयु
 क्तो धूर्त्तः स विनयमावेदयत् विदितमेव खलु बोधयथा हं युष्मदाज्ञया पितृवनमभिरक्ष्य तदुपजीवी प्रति
 वसामि लुब्धाश्च कदाचिन्मदर्शनभीरवो निशि दहेयुरपिशवानीति निशास्वपिशमशानमधिशये अप
 रघर्दग्धादग्धमृतकं रितायाः प्रसभमाकर्त्तुं तीक्ष्णामां नारीमपश्यं अर्थलोभात्तु निगृत्य साध्वसंसाग

हीताः शक्तिरयोः हस्तलेयदृष्ट्या किंचित्स्थितिं एषवत्पुण्यश्ररणादादिमस्तावत्येव दुतगतिः सापलापि
 एषोऽयमस्यागमः परभवतः प्रमाणमिति विमर्शे च तस्याः शाकिनीत्वमैकमत्येन पौराण्यमभिमतमासीत्
 भवविपरित्यक्ता तस्मिन्नेव शमशाने बहुविलथ्याशेनोद्धमर्तुं कामातेन धूर्तैर्न नक्तमगत्स्यत अनुनी
 ता च सुंदरित्वदाकारोन्मादितेन मया त्वदावर्जने बहूनुपाया अभिशुकीमुखेनोपन्यस्यते अस्मिन्नेषु
 पुनर्यमुपायो यावज्जीवमसाधारणीकृत्य रतुमाचरितस्तत्प्रसीदानन्यशरणायास्मै दासजनायेति मुहु
 र्मुहुश्चरणायोर्निषत्प्रयुज्यसांत्वशतानि तामगत्यंतरा मात्मवश्यामकरोत् तदिदमुक्तं दुष्करसाधनं प्रहे
 ति इदमाकर्ण्य ब्रह्मराक्षसो मामपूजयत् अस्मिन्नेव क्षरोनातिप्रौढपुत्रागमुकुलस्थलानि मुक्ताफला
 नि सहस्रलिलविंदुभिरंवरतलादयतन् अहंतु किं निदमितुञ्चक्षुरालोक्य कमपिराक्षसं कांचिद्विषेष्टमा
 नगात्रीमंगनामाकर्षतमपश्यं कथमयं परिहरत्य कामा मपि स्त्रियमनाचारो नैर्ऋत इति गगनगमन

मंदशक्तिर्निःशस्त्रश्चातये सतु मत्संबंधी त्रसराक्षसस्तिष्ठति षयापक्वाय हरसीति भर्त्सयन्नुत्थाय राक्षसेन
 समसज्यत तां तुरोषादनपेक्ष्यापविष्टाममखक्षमंजरीमिवांतरिक्षादाय ततो मुन्मुखप्रसारितो भयक
 रः सदृशमग्रहीय उपरत्य च वेपमानां संमीलिताक्षीमदंगस्पर्शसुरेवेनोद्विन्नो मांवांता दृशीमेवानव
 तारयन्नतिष्ठं तावता लुभावयि शैलशृंगभंगैः पादपैश्चरभसोन्मूलितैर्मुष्टिपादप्रहारैश्च परस्परमक्षपय
 तां पुनरहमतिष्ठदु निषुलिनवतिकुसुमलवलांछिते सरस्तीरे वरोपसस्य हं निर्वर्गायं स्तामत्पारौकव
 ल्भाराजकन्यकां कंदुकावतीमलक्षयसायिप्रयासमाश्रयास्पमानातिर्यङ्गामभिनिरूप्य जातप्रत्यभिज्ञास
 करुणामरोदीद्वारी च नाथत्वदर्शनादुपोदशमातस्मिन् कंदुकोत्सवे पुनः सख्याचंद्रसेनया लत्कयाभिरेव स
 माश्रयासितास्मि त्वेकिलसमुद्रमध्ये मज्जितः पापेन मद्भात्राभीमधन्वनेति श्रुत्वा सखीजनं परिजनं च वंचयि
 त्वा जीवितं जिहासुरेकाकिनीक्रीडावनमुपागमं तत्र च मामचकमतकामरूप एष राक्षसाधमः सोयं मया भीत

यावद्वत्तप्रायेणः स्फुरंतीमांनिगत्याभ्यधावत् अत्रैवमवसितोभूतअहंचदेवात्रैवजीवितेशस्यहस्तेप
 तिताभद्रतेवेति श्रुत्वाचतयासहावरुत्थनावमभ्यारोह सुक्ताचनैः प्रतिवातेप्रेरितातामेवहामलिमांप्रत्यु
 पातिष्ठतअवरुदाश्रवयमश्रमेगातनयस्यचनयायाश्वनाशादनयत्यस्तुगधन्वास्तुप्रतिर्विकलः स्वप
 मेकत्रसकलत्रएवनिष्कलंकेगागारेधस्यनशनेनोपरंतुं प्रतिष्ठतेसहतेनमर्तुमिच्छत्यनमनाथोनुरक्तः यो
 रवृक्षलोकइत्यश्रुमुखीनांप्रजानामाक्रंदमश्रुगुम अथाहमस्मैराज्ञेयथावृत्तमाख्यायतदयत्यद्वयंप्र
 र्पितवाच प्रीतेनतेनजामाताकृतोस्मिहामलिमेश्वरेणा तत्पुत्रामदनुजीवीजातः भद्राज्ञमेनचासुनाप्रा
 गावदुज्जिताचंद्रसेनाकोशदासमेवाभजत ततश्चसिंहवर्मसाहाचार्यमत्रागत्यभर्तुस्तवदर्शनात्सवसु
 खमनुभवामीति श्रुत्वाचित्रेयंदेवगतिरवसरेषुपुष्कलः पुरुषकारइत्यभिधायभूयः स्मितामिषिक्तदंतछदो
 मंत्रगुमेहर्षोत्फुल्लंचक्षुःपातयामासदेवाराजवाहनः सकिलकरकुमलेनकिंचित्संहताननोललितवस्त्रभार

भसदन्नदंतश्चतव्यसनविह्वलाधरमणिनिरोष्णवर्गमात्मचरितमाचक्षे ॥ ॥ इतिदंडिनःकृतौद
 शकुमारचरितेमित्रगुप्तचरितं नामषष्ठमुच्छासः ॥ ॥ श्रीः ॥ ॥ राजाधिराजनंदननगरंभ्रगतस्यतेगतिं
 जास्यन्नहंगतः कदाचिक्कलिंगान् कलिंगनरस्यचनात्पासन्नसंस्थितजनदाहस्थानसंसक्तस्यकस्य
 चित्कांतारधराजस्यास्तीर्णसरसकिसलयसंस्तरेतलेनिषद्यनिद्रालीढदृष्टिरशयिषिजगतिचका
 लत्रिशिखंदुजालकालाधकारेचरितरक्षसिश्चरितनीहारेनिजरनिलयनिलीननिःशेषजनेनितांत
 शीतेनिशीथेघनतरशाखिशारखांतरालनिद्रादिनिमैनेत्रनिशिनीनिद्रांनिगृह्णत्कर्णदेशंगतंकथरव
 लेनानेनदग्धसिद्धेनरिरसाकालेनिदेशदित्सद्वाजनरघरागेणानर्गलेनानेनार्दितदृष्टंखिलीकृतःक्रि
 येतास्याण्कनरेद्रस्यकेनविदन्तशक्तिनासिद्धंतण्डयइतिकंकरस्यकिकर्याश्चातिकातरंरदितंतदाकर्ष
 कण्ठसिद्धःकाचसिद्धिःकिंचानेनकिंकरेणकरिष्यतइतिदिदक्षाक्रांतहृदयःकिंकरगतयादिशाकिंचिदं

तरंगतस्तस्मिन्तरनरास्थिशकलरचितलंकारकांतकायंदहनदग्धकाष्ठनिष्ठांगाररजःकृतांगरागंतरलतडि
 स्त्रताकारजराधरंहरिणपरेतस्यरण्यचक्रांधकारराक्षसेक्षणागृहीतननेधनग्रासचंचदर्विविदस्मिगोतेरे
 राकरेणातिलसिद्धार्थकारीत्रिरंतरंचरचरायितानाकिरंतंकंचिदद्राक्षंतस्यायेसकृतांजलिःकिंकरःकिंक
 रीचकरणीयंदीयतानिदेशइत्यतिष्ठत आदिष्टश्चायंतेननिकृष्टाशयेन गच्छकलिंगराजस्यकर्दनस्य
 कन्याकनकलेखांकन्यागृहादिहानयेतिसतथाकार्षीत ततश्चैनांत्रासेनालघीयसासजर्जरेराचकं
 ठेनराराणिकांगृहीतेनचहृदयेनहातातहाजननीतिकंदतीकीर्णग्लानशेखरस्त्रजिशीर्णनहनेशिरसि
 जानांसंचयेनिगृह्यासिनाशिलाशितेनशिरश्चिकर्त्तिषयाऽचेष्टतक्षरितिचाष्टिद्यतस्यहस्तांशस्त्रिकंत
 यानिकृष्टतच्छिरःसजराजालनिकटस्थस्यकस्यचित्जीर्णमालस्यसंधरंध्रेन्यदधिवितत्रिभ्यायरूपतरःस
 राक्षसःक्षीणाधिरकथयत आर्यकदर्यस्यास्यकदर्यनान्नकराचित्रिद्रायातिनेत्रेतरजयतित्रासयतिचाकृत्ये

६७

67

चाज्ञाददातितद्वक्त्वा राशिनासाधीयः कृतं यदेष नरकाकः कारणा नाना रकीणां रसज्ञानाय नीतः शेतेशी
 तेतरदीधिति देहजस्य नगरे तदित्थं दयानिधेरनंतदेजसस्तेयं जनः कांचिदाज्ञाचिकीर्षया दिशालं कालहर
 रोगेनेत्यनंसीत् आदिशंचतंसखेसैषासज्जनाचरितासरणिः यदगीयसिकारो नगीयानादरः संदृश्यते
 नचेदिदं नेष्टुसिसेयंसत्रतांगयष्टिरक्लेशार्हासत्यनेनाहृत्यकारिणात्यर्थक्लेशितानयैतां निजनिलयना
 न्यदितः किंचिदस्ति चित्ता राधनेन इति अथ तदाकर्षकरीशेखरनीलनीरजायिताधीरतरतारकादृशंतिर्यक्
 किंचिदंचितं संचारयती सलिलचरकेतनशरासनानतांचिल्लिकालताललाटं गतलल्लुलनर्तकीं लीलाल
 संलासयंती कंठकितगंडरेखारागलज्जातरालसंचारिणी चरणाग्रे गतिरश्चीननखार्चिश्चंद्रिके राधरणीतले
 साचीकृताननसुरसिजालिखंती दंतछद्विसलयलंघिनाहर्षास्वसलिलधारासीकरकराजालसंक्लेशितस्यस्त
 नतटचंदनस्याद्रुतां निरस्यतास्यांतरालनिःसृतेन तनीयसानिलेन हृदयलक्षदलनदक्षरतिसहचरसायकस्य

राम०

६७

दयितेनतरंगितदशनचंद्रिकाणिकानिचिदेतान्यक्षराणिकलकंदोकलान्यस्रजत् आर्यकेनकारणोनैनदास
 जनकालहस्तादाच्छिद्यानेतरंगानिलचलितरगारणिकातरंगिरपनगसागरकिरसियथातेचरणासर
 सिजरजःकारीकातथाहचिंतनीया यद्यस्तिदयातेत्रजनेनन्यदासजनसाधारणाःकरणीयःस एषचरणारा
 धनक्रियायां यदिचकन्यागाराध्यासनेरहस्यक्षरणादनर्थआशंक्येतनैतदस्तिनृत्ततराहिनस्सत्रसख्य
 श्रेयश्चयथानकाश्चिदेतज्ज्ञास्यतिष्पतेइति सचाहंदेहजेनाकर्णाह्यसायकेनचेतस्यतिनिर्दयताडितस्त
 लकाक्षकालायसनिगलगाटसंयतःकिंकरानननिहितदृष्टिरगादिष्वयथेयंरथचरणाजघनाकथयतितथा
 चेत्राचरेयंनयेतनक्रकेतनःक्षरणैकेनाकीर्तनीयां दशां जनंचैमंसहानयानयकन्याग्रहंहरिणानयनये
 ति नीतश्चाहंनिशाचरेगाशारदजलधरजालकांतिकन्यकानिकेतनं तत्रचकांचित्कालकलंचंद्राननानिदे
 शाञ्चंद्रशालैकदेशेतद्दर्शनचलितधृतिरतिष्ठसाचछंदतःशयानाःकरतलालसंघट्टनानीतनिद्राकाश्चिद

धिगतार्थाः सखरिकाधीत अथागत्यताश्चरगानिहितशिरसः स्वरदस्वकरालितेश्चगानिजशेखरकेसराग्रसंल
 ग्रथद्वरागगारागितसंशयितकलगिरः शूनैरकथयन् आर्ययदत्यादित्यतेजसस्तएधानयनलक्षतांग
 ताततः कृतांतेननगदीता इत्ताचेयंचित्रजेनगरीयसासाक्षीकृत्यगगानले तदनेनाश्रयरेत्वेननलिनाक्ष
 स्यतेरत्नशैलशिलातलास्थिरगागतरलेनालंक्रियतां हृदयं तदस्याश्रितार्धस्तनतटंगारालिंगनैः सदृशतरस
 सहचरस्येति ततः सखीजनेनातिदसिरोनदृढतरीकृतस्त्रिहनिगलस्तथासन्नतांग्यासंगत्यारसिखि अथक
 दचिदायासितजायारहितचेतसिलालसालिलंघनम्लानसारकेसरेराजदरापस्थलीललाटलीलायितति
 लकेललितानंगराजांगीकृतनिर्गोदुर्कारिकारकांचनघञ्जदसिरादहनसारधिरयाहतसहकारंगलयचं
 चलकलिकेकालांडजकंदरागरक्तरेत्ताधरायतिरगाग्रसन्नाहृष्टालिनिघालीनकन्यकांतः करणसंक्रांतराग
 लंघितलज्जदुर्गिरितटचंदनम्लेघशीतलानिलाचार्यदत्तनाललतानृत्तलीलेकालेकलिगराजः सह

गनाजनेन सह चतनयया सकलेन च नगरजनेन दशत्रीणि दिनानि दिनकरकिरगाजालालंघनीयेरगादलिंम
घलंघितनतलेताग्रकिसलयालीटसैकततलेतरलतरंगसीकरासारसंगशीतलेसागरतीरकाननेक्रीडारस
जातासक्तिरासीत् अथसेततगीतसंगतंगतासहस्रशृंगारहेलानिर्गलानंगसंघर्षहर्षितश्रवणगतस्त्रैक
तंत्रस्तत्ररंध्रेन नाथेन जयसिंहेन सलिलतरंगासाधनानीतेनानेकसंख्येनानीकेन द्वागागत्यागृह्यतसक
लेत्रः सावानीयतत्रासचंचलाक्षौदयितानः सहस्रखिजनेन कनकलेखा तदाहंदाहेनांगजजनितेनातरि
ताहारचिंतश्चितयन्दयितांगलितगात्रकातिरित्यतर्कयंगतासाकलिंगराजतनयाजनयित्रजनन्याचसहा
रिहस्तं निरस्तधैर्यस्तासराजानियतंसंजिघृक्षत तदसहचसासतीगरवसादिनासद्यः संतिष्ठेत तस्यां
चतादृशीदशांगतायां जनस्यास्यानन्यजेन हमेतशरीरधारणाशाकास्याकृतिरिति अत्रांतरंध्रनगराद्याग
च्छत्रप्रतः काश्चिदैक्ष्यत तेन चेयंकथाकथिता यथा किल जयसिंहेनानेकनिकारदत्तसंघर्षेणालिघांसि

तः सकर्देनः कनकलेखादर्शनैधितेन रोगेणारक्ष्यत साचदरिकायक्षेगाकेनचिद्विदधिष्ठितानतिष्ठत्यत्रेने
 द्रस्यनरांतरस्यचायस्यतिचनेरेद्रसार्थसंग्रहशोतत्रिराकरिष्यन्नेद्रोनवास्तिसिद्धिरितितेनचाहंदर्शिता
 शःशकरन्तत्रंगजातस्यजरत्सालस्यस्कंधरंध्रात्तज्जटाजालंनिहृष्यतेनजटिलतांगतःकंध्याचीरसंचयोत
 रितगात्रःकांश्चिच्छिष्यानग्रहीष्यतांश्चनानाश्चर्यक्रियातिसंधिताज्जनादाहृष्टान्नचैलादित्यागात्रित्यह
 ष्टानकार्यम् अयासिष्यंचदिनैःकैश्चिदंधनगरं तस्यनात्यासन्नेसलिलराशिसदृशस्यकलहंसगगाद
 लितनलिनदलसंहतिगलितकिंजल्कशकलशारस्यसारसप्रेरीणेशेखरस्यसरसस्तोरकाननेकृतनि
 केतनस्थितःशिष्यजनकथितचित्रचेषाहृष्टसकलनागरजनातिसंधानदक्षःसन्दिशिदिशीत्यकीर्त्यज
 नेन ययुषजरदरापस्थलीसरस्तीरेसुंदिलशायीयतिस्तस्यकिलसकलानिसरहस्यानिषडंगानिघंरां
 मिरसनोयसन्निहितानिअन्यानिचशास्त्राण्येनयानिनज्ञायंतेसतेषांतत्सकाशादर्थनिर्णायंकरिष्यति अस

त्येनास्यास्यसंसृजते सशरीरश्चैव दयाराशिः एतत्संयहेणाद्यचिरंचरितार्थादीक्षा तच्चरत्तारजःक
 रौः कैश्चन शिरसि कीर्णैरनेकस्यानेक आतंकश्चिरंचिकित्सकैरसंहार्यः संहतः तदंघ्रिश्चालनस
 लिलसेकैर्निधलंकशिरसां नश्यति क्षणानैकेनाखिलनेरेंद्रयत्नलंघिनश्च उतराय हाः न तस्य शक्यं
 शक्तेरियज्ञां ज्ञानं न चास्याहंकारकणिकेति साचेयं कथानेकजनास्य संचारिणी तस्य कनकलेखा
 धिष्ठानधनदाज्ञाकरनिराक्रियति सक्तचेतसः क्षुचियस्याकर्षणाया शकत् सचाहरहरागत्यादेरा
 तिगरीयसाऽर्चयन्नर्थेष्वशिष्या संगृह्णन् विगतक्षराः कदाचित्कांसितार्थसार्थसाधनाय शनैरया
 विष्टभ्यानधीरस्थानदर्शितज्ञानसन्निधिश्चैन्न निचाप्याकथयं तातस्थान एषयत्नः तस्य हि कथारत्नस्य
 सकलकल्पारालक्षरौकराशेरधिगतिः क्षीरसागरसनालं कृताया गंगादिनदी सहस्रहारयष्टिराजि
 ताया धरांगनाया आसादनाय साधनं न च समयक्षस्तदधिष्ठीयी केन चित्रे रेंद्रातस्यालीलां चितनील

७.
70

नीरजदर्शनायादर्शनं सहते तद्वत्सत्यं तं त्रीरापहानियैरहं यतिष्येऽर्थस्यासाधनायेति तथादिष्टे च ह
 ष्टाक्षितीशो गते निशि निर्णिशाकरार्चिषिनी रंध्रांधकारनिकरनिगीर्णादशदिशि निद्रानिगलितनिखिलज
 नदृशि निर्गसजलतलनिलीनगाहनीग्रं नी रंध्रं कृच्छ्राच्छिद्रा कृतांतगलंतदेकतः सरस्तं तीर्थसत्रिकृष्टं
 केनचित्बननसाधनेनाकार्यं घनशिलेष्टकाष्ठत्रयिद्राननंततीरदेशं जलैरशंकनीयं निश्चित्य दिनदि
 स्नाननिर्णिक्तगात्रं नक्षत्रसंतानहारयक्ष्यग्रयितरत्नक्षरादांधकारगंधहस्तिदारलोककेसरि
 रांकनकशैलशंकरगंगलास्यलीलानटंगगनसागरघनतरंगगजिलघनैकचक्रं कार्यकार्यसाक्षिगं
 सहस्रार्चिषसहस्राक्षदिगंगनारक्तचंदनांगगायितकिराजालं रक्तनीरजां जलिनाराध्यनिजनि
 तनम्यशिष्यं याते च दिनत्रयेऽस्तगिरिशिखरौ रिकतटसाधारणायते जस्य चलराजकन्याकदर्य
 नयाऽतरिक्षाख्येन शंकरशरीरेणा संसृष्टायाः संयोगनायारक्तचंदनचर्चितैकस्तनकलशदर्शनीयेदिनाधि

राम.
७०

नाथः स आगत्य जनस्यास्य चरणानखकिरगाद्यादितकिरीटः कृतोजलिरतिष्ठत आदिष्टश्च दिष्ट्य
दृष्टेष्टसिद्धिः इह जगति न निरोह देहि न श्रियः संश्रयं ते श्रेयांसि च सकलाम्पनलसानो हस्ते नित्य
सान्निध्यानि यतस्ते साधीयसा सञ्चरिते नाना कलित कलं केनां चिते नात्यादर चरिते नाकृष्टचेतसाने
न जनेन सरस्तथा संस्कृतं यथे हते घसिद्धिः स्यात् तदेतस्यादिशि गलदर्श्यां गाहनीयं गाहनानंतरं
चमलिलतले सततगतीनंतः संचारिणाः सत्रिगल्यथा शक्तिशय्या कार्या ततश्च तटस्वलितजल
जंघंडचलितदंडुकं टकाग्रदलितदेहराजहंसत्रासजर्जरसितसंदत्तकर्णस्य जनस्य क्षणादक
र्णनीयं जनिष्यते जलसंधातस्य किंचिदारटितं शांते च तत्र जलरटिते क्लृप्तगात्रः किंचिदारक्तदृष्टिर्येना
रेगानि रीस्यसि निचाप्यंतं निखिलजननेत्रानंदकारिणां न स यक्षः शक्ष्यत्यग्रतः स्थितये स्थिरतरनिहि
तस्नेहशखलानि गलितंचकम्पकाददयं क्षरो नैकेना सहनीयदर्शनांतरायं स्यात् अप्याश्च धरंगनायाना

त्याद्वतनिराकृता रिचक्रं चक्रं करतलगतं चितनीयं नतत्र संशयः तच्चेदिच्छस्यनेकशास्त्रज्ञानधीरविषणेर
 धिक्कृतैरितैश्च हि तैषिगौराकलप्यजालिकशतं चानायां तं रंगनरशतैर्यथेष्टदृष्टांतरालं सरः क्रियेत
 रक्षाचतीरात्रिशदंडांतराले सैनिकजनेन सादरं रचनीया कस्तत्र जानाति यच्छिंदे गारयश्चिकीर्षेति त
 तस्य हृदयहारिजातं तदधिक्कृतैश्च तत्र कृत्ये रधुदर्शनासहैरिच्छाचराजः कन्यकातिरागजनितं नितं
 तनिश्चलां निश्चित्यार्थं एव न निषिद्धः तथा स्थितश्च तदा सादनस्थिराशयश्च स आख्यायत राजत्रतेज
 नांते चिरं स्थितं न चैकत्र चिरस्थानं नः शस्तं कृतकृत्यश्चेदनद्रष्टासि यस्य तेराष्ट्रे यासाद्यासादितं तस्य ते
 किंचिदनाचर्य कार्यगतिर्यगर्थेति अत्रैतच्चिरस्थानस्य कारणां तच्चाद्यसिद्धगच्छगृहान्यथाहं जलेन
 हृद्यगंधेन स्नानः सितस्वंगं रागः शक्तिसदृशेन दानेनाराधितधरणीतलतैतिलगणास्तिलस्नेहसिक्तयस्य प्र
 ग्रथितकांति काग्रिशिखासहस्रग्रस्तनैशांधकारराशिगताप्यर्थसिद्धये यतेथादिति सकिलकृतसतां दर्श

यत्र सिद्धिरेषा सिद्धिर्येदं स सिद्धिरिहाचार्योणां कष्टाचेयं निःसंगता यानिरागसंदासजनन्याजयति न
 च निषधनीपागरीयसांगिर इति स्नानाय गृहानयासीत् अहंच निर्गत्य निशीये सरस्तीरं धनिलीनः स
 नीषष्टिद्वन्द्वकर्माः स्थितः स्थिते वार्द्धरात्रे कृतयथादिष्ट क्रियः स्थानस्थानरचितरक्षः सराजाजालि
 कजनानीकजिराकृतांतः शल्पः शंकाहीनः सरः सलिलं सलीलगातिरगाहतगतश्च कीर्णकेशं
 हतकर्णानासिकं सरसस्तले हास्तिनं नक्रलीलयानीरनिलीनयातं तथा शयानं कंथया कंधरायां
 न्यग्रहीषं करतलकालदंडुघटनातिचडैश्च करचरगाघातैर्निर्दयदन्ननिग्रहः क्षणैकेनाजहात्स
 चेशं ततश्चाकृष्य तच्छरीरं तीरस्थिते निधाय नीरात्रिभ्यासिधे सद्यः संगतानां च सैनिकानां तदस्य चित्रीयताका
 रंतरग्रहरां गजस्वंधगतः सितच्छत्रादिसकलगजचिह्नराजितश्च उतरदंडिता उन्नतस्तजनदन्तांतरया
 राजरथ्ययायातस्तानि शानय रसनिरस्तनिद्रातिरत्यनैधं नीते च जनस्याक्षिलक्ष्यतां लाक्षारसदि

गद्यदिगाजशिरस्सदृशेशक्रदिगंगनारत्नादर्शः कंचकेकृतकरणीयः किरणजालकरालरत्नराजिराजि
 तराजार्हासनाध्यासीयथासदृशाचारदर्शिनः शंकायंत्रितांगानंत्रिधिनिषादिनः सहायानगादियं
 दृश्यतां शक्तिगर्भीयत्रस्ययतेरजेयस्येंद्रियाणां संस्कारेणानीरजसानीरजसात्रिध्यशालिनि सह
 धालिनि सरसि सरसि जदल सत्रिकाशच्छायस्याधिकतरदर्शनीयस्याकारांतरस्य सिद्धिरासीत् अ
 धसकलनास्तिकानां जायेत लज्जानतं शिरः तदिदानीं चंद्रशिखरनरकशासनसरसिजासनादीनां त्रि
 दशानां स्थानान्पादरचितं नृत्तगीताराधनानि क्रियंतां द्वियंतां च गृहादितः क्लेशनिरसनसहान्यर्थि
 साधैर्धनानीति आम्न्यर्थ्यसातिरेकदृष्टदृष्टयस्ते जयजयजगदीशदशदिशः सुखयन्त्रिजेन तेजसादिश
 जयशांसीत्यसकृदाशास्याचरन्मथादिष्टाः क्रियाः सचाहं दयितायाः सर्वोद्दयस्थानीयां शशां कसे
 नो कम्पको कदाचित् कार्योतरागतो रहस्याचसिषिकच्चिदयं जनः कदाचिदासीदृष्ट इति अथ साहस्य

काष्ठांगतेन हृदयेनेष दालक्ष्य दर्शनं दीधितिलतां लीलालसंलासधती हसंती ललितं चितकरशाखां
 तरितदंतच्छदकिसलया हर्षजलक्लेदजर्जरनिरेजने क्षणारचितं जलिर्नितराजाने यदि न स्यादैद्र
 जालिकस्य जासं किंचिदेता दृशंकथं चैतत्कथयेति स्नेहनिर्घृणं शनैरगादीत् अहं चास्यैकार्त्स्येना
 ख्यायतदाननसंक्रांतेन संदेशेन सजनप्यसहचर्या निरतिशया ह्लादंतया निरर्गलीकृता तिसत्कृतक
 लिंगनाथन्यायदत्तया संगत्या ध्रुवकलिंगराज्यशसीतस्या स्या रिरालिलं घयिषितस्यां गराजस्य साहा
 य्यकाया लघीयसा साधनेनाऽत्यात्र ते सखिजनसंगतस्य यादृच्छिकदर्शनानंदराशिलं धितचेता जातः
 इति तस्य तत्कोशलं स्मितज्योत्स्नाभिषिक्तदंतच्छदः सहसुहृद्भिरभिनंद्य वित्रमिदं महासुनेर्हृत्तमत्रै
 व खलु फलितमतिकष्टं तपस्तिष्ठतु भवान्नर्महर्षस्य शोः प्रज्ञासत्त्वयोर्दृष्टमिह स्वरूपमित्यभिधाय
 पुनरवतरतु भवानिति बहुश्रुते विकचराजीवसदृशं दृशं चिक्षेप देवो राजवाहनः सोऽप्यावचक्षे

७३

73

ग ॥ इति दंडिकृते दशकुमारचरिते मंत्रगुप्तचरितं नाम सप्तमोऽध्यायः ॥ श्री ॥ देवमयापि प
 रिभ्रमता विध्यादव्यं कोपिकुमारः क्षुधात्प्याचक्षिपन्नलेशार्हः क्वचिक्लृपाभ्याशेषवर्षदेशीयो ह
 रः सचत्रासगाद्दमगादत्तं लिष्टस्य मे क्रियतामार्थसाहाय्यकं अस्य मे प्राणपरिहारिणीं पिपासां
 प्रतिकर्तुमुदकमुदं च त्रिहकूपे कोपिनिष्ठलो ममैकशरणाभ्युत्पत्तिस्तमलमस्मिन्नाहमुदं त्रि
 ति अथाहमभ्येत्य कयापि व्रतत्यावदमुत्तार्य तं च बालं वंशनालीमुखोद्धताभिरद्भिः फलैश्च पंचयैः
 शरक्षेयोच्छ्रितस्य निकुचवक्षस्य शिखरात्याघाणापातितैः प्रत्यानीतप्राणवृत्तिमायाघतरुतलनि
 षसास्तं जरेत्तमव्रवं तात करणवालः कोवाभवान्कथं चेयमापदापत्रेति सोऽश्रुगद्गदमगादत्त
 यतां महाभागविदर्भो नाम जनपदस्तस्मिन्भोजवंशभूषणमंशावतारइव धर्मस्यातिसह्यः सत्सवा
 दौवदान्यो विनीतो विनताप्रजानां रजितभूत्यः कीर्तिमानुदयोषुद्धिमूर्तिभ्यामुत्थानशीलः शास्त्रप्रमाराः

राम०

७३

कदाचिदथवितस्नेहगुणोद्यतिनदीस्रः कलासुनेदिष्टो धर्मार्थसंहितासु स्वल्पेपिसु कृते सुतरं प्रत्युपक
 र्त्ता प्रत्यवेक्षिता कोषवाहनयोर्यत्नेन परीक्षिता सर्वाध्यक्षाणामुत्साहयिता कृतकर्मणामनुरूपैर्दीन
 मानैः सद्यः प्रतिकर्त्ता दैवमानुषीणामापदांषाङ्गणोपयोगनिष्ठुणो मनुमार्गेण प्ररोता चातुर्वर्ण्य
 स्यपुण्यप्लोकः पुण्यवर्मानामासीत् सपुण्यैः कर्मभिः प्राण्यपुरुषायुषं पुनरपुण्येन प्रजानामगण्य
 तामरेषु तदनंतरमनंतवर्मानामतदायतिरवनिमध्यतिष्ठत् स सर्वगणैः समृद्धोपि देवादेन्दुनीत्यामा
 त्यादतोभूत् तमेकदारहसिवसुरक्षितो नाममंत्रिहृद्ः पितुरस्य बहुमतः प्रगल्भवागभाषत तात सर्व
 वात्मसंयदभिजनात्प्रभृत्यनूने वात्रभवतिलक्ष्यते बुद्धिश्च निसर्गयद्दी कलासु नृत्तगीतादिषु चित्रेषु च का
 व्यविस्तरेषु प्राप्तविस्तारतेवेतरेभ्यः प्रतिविशिष्यते तथाप्यसावप्रतिपद्यात्मसंस्कारमर्थशास्त्रे च न ग्रिप्तं
 शोधितेव हेमजातिनातिभातिबुद्धिः बुद्धिहीनो हि भूद्दत्तुच्छित्तोपि परैरध्यास्त्यमात्मानं न चेतयते न

चशक्तः साध्यं साधनं वा विभज्य वर्तितुं अयथावद्वतश्च कर्म सुप्रतिहन्यमानः स्वेः परैश्च परिभूयते न चाव-
 ज्ञातस्याज्ञाप्रभवति प्रजानां योगक्षेमार्थं धनाय अतिक्रान्तशासनाश्च प्रजायत्किंचन वादिन्यो यथा कथं
 विद्वर्तिन्यः सर्वाः स्थितिः संकिरेयुः निर्भर्यादश्च लोको लोकादिनोऽमुतश्च स्वामिनामात्मानं भ्रंशयेत्
 आगमदीपदृष्टे नखल्वधनासु खेन वर्तते लोकयात्रा दिव्यं च क्षुब्धं तमवद्भविष्यत्सुखं वहितवि-
 प्रकृष्टादिषु विषयेषु शास्त्रनामा प्रतिहतवर्तिते न हीनः स तोरप्यायत विशालयोर्लोचनयोर्धर एव
 जंतुरर्थदर्शनेनैव सामर्थ्यात् अतो विहाय बाह्यविद्या स्वभिषगमागमयस्वदंडनीतिं कुलविद्यां तद-
 र्थं लुष्टानेन चावर्जितशक्तिसिद्धिरसखलितशासनः शाधिचिरमुदधिमेखला मुर्वीमिति एतदाकर्ण्य स्था-
 न एव गुरुनिर्नुशिष्टं तथा क्रियत इत्यंतः पुरमविशत् तां च वार्त्तां पार्थिवेन प्रमदासन्निधौ प्रसंगेनोदीरिता
 मुपनिशम्य समीपेपविष्टश्चित्तानुवृत्तिकुशलः प्रसादचित्तो गीतनृत्तवादित्रादिष्ववात्स्यात्वात् नारीयरायणः

पटुरयंत्रितमुखो बहुभंगिविशारदः परममन्यवेषणपरः परिहासयिता परित्वा हरुचिः पेशुन्यपंडितः
 सचिवमंडलादप्युक्तो चहारी सकलदुर्नयोयाध्यायः कामतंत्रकर्तृधारः कुमारसेवको विहारभट्टो
 नामस्मितपूर्वमजाययत् देवदेवानुग्रहेण यदिकश्चिद्भाजनं भवति विभ्रते स्तमकस्मादुच्चावचैरुप
 प्रलोभनैः कदर्थयंतः स्वार्थसाधयंति धूर्ताः तथा हि केचित्तेत्यकिललभ्यै रभ्युदयातिशयै राशामुत्पा
 द्यमुंडयित्वा शिरो बध्वा दर्भरज्जुभि रजिनेनाच्छाद्य नवनीतेनोपलिप्पानशनं च ज्ञाययित्वा सर्वस्वं
 स्वीकरीष्यति तेभ्योपि घोरतराः पाषंडिनः पुत्रदारशरीरजीवितान्यपिमोचयंति यदिकश्चित्पटुजा
 तीयो नास्ये मृगतस्त्रिकायै हस्तगतं तत्कुमिच्छेन्न मन्येपरिवार्याहः एकामपिकाकिं गीकार्थी यरा
 लक्षमापादयेम शस्त्रादृते सर्वशत्रून् घातयेमैकशरीरमात्रमपिमर्त्यं चक्रवर्तिनं विदधीमहि यद्यस्मदृष्टे
 न मार्गे गच्छेत्त इति सपुनरिमान्प्रत्याह कोसौ मार्ग इति पुनरिमेब्रुवते ननु च तस्मै राजविद्यास्त्रयीवार्ता

न्वीक्षिकीदंडनीतिरिति तासुतिस्त्रयीवार्त्तान्वीक्षिको महत्त्वो मंदफलाश्च तास्तावदासतां अधीष्ट
 तावदंडनीतियेयनिदानीमाचायविष्णुगप्तेनमौर्योर्येषडि श्लोकसहस्रैः संक्षिप्तासैवेयमधीत्य
 सम्पगनुष्ठीयमानायथोक्तकर्मक्षमेति सतथेत्यधीते शरणातिचतत्रैवजरागच्छतितनुकिलशाखंशा
 खांतरानुबंधिसर्वमेववाअयमविदित्वानतत्वतोधिगंस्यते भवतुकालेनवहनाल्पेनवातदर्थधिगतिः
 अधिगतशास्त्रेणाचादावेवपुत्रदारमपिनविश्वास्यमात्मकुक्षेरपिकृतेतंडुलैरियद्विरियानौदनःसंप
 द्यतद्वयतओदनस्यपाकायैतावदिधनपर्याप्तमितिमानोन्मानपूर्वकंदेयं उल्लिखितेनचराज्ञाक्षालि
 ताक्षालितेमुखेमुष्टिमर्द्धमुष्टिवाभ्यंतरीकृत्यकृत्समायव्ययजातमहः प्रथमेष्टमेभागेष्टोतव्यंश
 रावतएवास्यदिगुशामपहरंतितेव्यक्षभर्त्ताः चत्वारिशतंचाराकोपदिष्टानाहरणोपायान्सहस्रधा
 बुद्धेवतेविकल्पयितारः द्वितीयेन्योन्यविवदमानानांप्रज्ञानामाक्रोशैर्दत्तमानकर्ताः कष्टंजीवति त

त्रापि प्राद्विवाकादयः स्वेष्टयाजयपराजयौ विद्वान्नापायेनाकीर्त्या च भर्तारमात्मानं चार्थैर्व्योजयन्ति त
 तीये स्तातुं भोक्तुं चलभते भुक्तस्य च यावदधः परिणामस्तावदस्य विषयभयं न शाम्यत्येव भुक्ता चतु
 र्थं हिरण्यप्रतिग्रहाय हस्तं प्रसारयन्नेवोत्तिष्ठति यंच मे मंत्रं चिंतायां महान्तमाया समनुभवति तत्रा
 यि मंत्रिणो मध्यस्था इवान्योन्यमिथः संभ्रयदोषगुरोर्हृतचारवाक्यानि शक्याशक्यतादेशकालका
 र्यावस्थाः स्वेष्टया विपरिवर्तयन्तः स्वपरमित्रमंडलान्युपजीवन्ति वात्याभ्यन्तरं श्रुत्वा कोपान् रटमुत्पाद्य प्र
 काशं प्रशमयन्त इव स्वामि नमवशमवगच्छन्ति षष्ठे स्वैरविहारो मंत्रोवासेव्यः सदस्यतामयं स्वैरवि
 हारकालो यस्य तिस्रस्त्रिपादोत्तरानाडिकाः सप्तमे चतुरगवलप्रत्यवेक्षेणा प्रयासः अष्टमस्य सेनापति
 सखस्य विक्रमचिंतकेशः पुनरुपास्यैव संभ्यां प्रथमे रात्रि विभागे गूढपुरुषा इष्टव्यास्तन्मुखेन चाति नृ
 शंसाः शस्त्राग्निविषयसंप्रतिधयो नुष्ठेयाः द्वितीये भोजनानंतरं श्रोत्रिय इव स्वाध्यायमारभते तृतीये

卷

76

तस्य घोषे रासं विष्टुश्चतुर्थे यंचमैश्वर्योत्तमि किल कथमिवास्याजस्रचितयासविद्वलमनसो वराकस्य निद्रा
सुखमुपनमेत पुनः षष्ठे शास्त्रचिंता कार्यचिंतारंभः सप्तमे मंत्रग्रहोद्घाताभिप्रेषणानि च द्वात्रिंशत्तानामो
भयत्र प्रियाख्यानलब्धानर्थान्धीतशुल्काबाधंवर्त्मनि वणिज्ज्यावर्धयंतः कार्यमविद्यमानमपिलेशे
नोत्पाद्यानवरतं भ्रमंति अष्टमे पुरोहितादयो भ्येत्येन माहुः अघदष्टे दुःस्वप्नो दुःस्थिता ग्रहाः श
कुनानि च तान्यशुभानि शांतयः क्रियतां सर्वमस्तसौ वर्तमेव होमसाधनमेवं सति कर्मगुणावप्रवति
ब्रह्मकल्याणमेव ब्राह्मणाः कृतप्रेमिः स्वस्वयनकल्याणतरं भवति ते चामी कष्टदारिद्र्यावहूय त्याज्या
नोवीर्यवंतश्चाद्याय प्रतियहादं तत्रैभ्यः स्वर्गमायुष्यमरिष्टनाशनं च भवतीति बहुदापयित्वा तन्मुखे
न स्वयमुपांशुभक्षयंति तदेव महर्षिः शमसुखलेशमायासबहुलमविरलकदर्थनंचयतो तो नयत्त
स्यास्यास्तं च न वर्तिता स्वमंडलमपि दुरारक्ष भवेत् शास्त्रज्ञसमाज्ञातो हि यद्दत्तं तियन्मानयति यत्प्रियं

शम०

三

11
 ब्रवीति तत्सर्वमति संधातुमित्यविश्वासः अविश्वास्यता हि जन्मभूमिरलक्ष्म्याः यावता च नयेन लोकयात्रा
 सलोकतएव सिद्धः न तत्र शास्त्रेणार्थः स्तनंधयोपि हि तैस्तैरुपायैः स्तनपातं जनन्यालि सते तदयास्या
 तियं त्रणामनुभूयंतां यथेष्टमिद्रियसुखानि येषु पदिशति स्वमिद्रियाणि जेतव्यानेव मरिषडुर्गस्या
 ज्ञः सामादिरूपायवर्गः स्वेषु परेषु वा जस्वप्रयो ज्ञः संधिविग्रहं चिंतयैवनेयः कालः स्वल्पोपि सुख
 स्यावकाशो न देय इति तैरयेभिर्मित्रिभिर्युष्मत्तत्रैवोर्वाजितं धनं दासी गृहेष्वेव दृश्यते केवैते वराकाः
 येपि मतिकर्कशास्तत्र काराः शुक्रांगिरसविशालाश्च बाहुदंतिपुत्रपराशरप्रभृतयस्तैः किमरिषडुर्ग
 जितः कृतवातेः शास्त्रानुष्ठानं तैरपि हि प्रारब्धेषु कार्येषु दृष्टे सिध्यसिद्धिं परंतश्चापटद्विरतिसंधीय
 माना बहवः नन्विदमुपयन्त्रदेवस्य यदुत सर्वव्याजातिरयातया मंवयो दर्शनीयं वपुरपरिमाणवि
 भूतिः तत्सर्वं सर्वाविश्वासहेतुमासुखोपभोगप्रतिबंधिनावहुमार्गविकल्पनात्सर्वकार्येष्वमुक्तसंशये

७७

७७

नतंत्रावापेनतंत्रावायेनमाह्वयथा संतिहितेद्विनां दशसहस्राणि हयानां लक्षत्रयं अनंतं च पादांतं
 अयिचपूर्णायेवहेमरत्नैः कोषग्रहाणि सर्वैश्चैव जीवलोकः समग्रमयिपुगसहस्रं मुंजानो नते कोष्ठा
 गाराणि रेचयिष्यति किमिदमयया मयदमार्जनायासः प्रस्तूयते जीवितहिजन्मवतांचतुःपंचान्महानि
 तवापिभोगयोग्यमल्पाल्पवयः खंडमपंडिताः पुनरर्जयंत एवध्वंसंते नार्जितस्य वसुनो लवमप्यास्वा
 दयितुमीहंते किंवदुना राज्यभारं भारश्चमेघंतरंगेषु भक्तिमत्सु समर्थो सरः प्रतिरूपाभिरंतः पुरिकाभीर
 ममारोगीत संगितपानगोष्ठीश्च ययर्तुवद्वन्मथाहं कुक्षरीरलाभमिति पंचांगस्य एभिरंजलिचुं
 वितच्छुद्धिश्चिरमशोत प्राह सीव प्रीतिफलचचनोतः पुरश्चमदाजनः जननाथश्च सस्मितमुत्तिष्ठन्ननुहि
 तोपदेशादुरवो भवंतः किमिति गुरुत्वविधरीतमनुष्ठितमिति तमुत्थाप्य क्रीडानिर्भश्मतिष्ठत अथै
 तेषु दिनेषु भूयो भूयः प्रस्तूतेऽर्थे प्रर्थमारोगो मंत्रिवृद्धेन वचसाभ्युपेत्य मनसैवाचित्तत इत्यवशातवान्

राम.

७७

अथैवंमंत्रिणोमनस्यभूत् अहोमेमोहादालिश्वमनुचितैर्येचोदयत्रसिगतोहमस्यहास्योजातः
 स्पष्टमस्यचेष्टानामायथास्वर्ग्यं तथाहि नमांस्तिग्धं यश्यति नस्मितं एवं भाषते नरहस्यानिविद्यगोति
 नहस्तेनस्यशतिनव्यसनेननुकयतेनोत्सवेद्यनुगृह्णातिनविलोभनवस्तुनिप्रेषयतिनमत्सुहृ
 तानिप्रगणायतिनमेगृहवातीं पृथ्वातिनमत्पश्यान्प्रत्यवेक्षतेनमामासन्नकार्येद्यभ्यंतरीकरोतिन
 मामंतःपुरप्रवेशयति अपिच मामनर्हेषुकर्मसुनियुक्तेमदासनमन्यैरवष्टभ्यमानमनुजानाति
 मदैरिषुविश्वंभंदर्शयतिमदुक्तस्योत्तरंनददातिमत्समानदोषान्विगर्हयतिमर्मणीमामुपहसति
 स्वमतमपिमयावर्ण्यमानंप्रत्यवक्षिपतिमहार्हाणिवस्तुनिमत्प्रहितानिनाभिनेदतिनयज्ञानंवेलि
 तानिमत्सभक्षंभूखैरुद्घोषयतिसत्यमाहचाराक्यः चित्रज्ञानानुवर्तिनोनर्थाअपिप्रियाःस्युःदक्षिणाश्च
 पितृजाववहिष्कृतादेव्याभवेयुरिति तथापिकागतिरविनीतोपिनपरित्याज्यःपितृपैतामहैरस्मादशौर्यम

७८

78

धिपतिः अपरित्यजंतोपिकमुपकारमश्रयमारावाचः कुर्मः सर्वथानयत्तस्यवसंतभानोरश्मकेन्द्रस्य
 हस्तेराज्यमिदं यतितं अपिनामायदोभाविन्यः प्रकृतिस्त्रमेनमायादयेषुः अनर्थेषु सुलभमवलीके
 पुष्कविदुष्यत्रोपिदोषः सहजमस्मैरोचयेत भवतुभावीतावदनर्थः संभितपिशुनजिह्वो यथा कथंचि
 द्भ्राष्ट्रयदस्तिष्ठेयमित्येवं गते मंत्रिणि राजनियकामवृत्ते चंद्रपालितो नामाश्मकेन्द्रमात्मस्येंद्रयालित
 स्पस्तुरसहजः पितृनिर्वासितो नाम भूत्वा बहुभिश्चारणोर्बद्धो भिरनल्पकौशलाभिः शिल्पकारिणीभिर
 नेकछत्रकिंकरैश्च गृहपुरुषैः यरिष्ठतोभ्येत्यविविधाभिः कीडाभिर्विहारभद्रमात्मसादकरोत् अमुना
 चैव संक्रमेण राजन्यास्यदमलमतलध्वरंध्रतोभ्येत्यविविधाभिः श्वसयद्यद्यसनमारभते तत्तदित्यवपि
 त् देवयथास्तगयात्थोपकारिकीनतथान्यत् अत्र हित्यायानोत्कर्षी रापत्सपकर्त्री दीर्घा ध्वलंघनक्ष
 मौजं घाजवः ककापचयादारोग्यैकमलमाश्रयाग्निदीप्तिर्महोपकर्षी दंगानां स्तेर्यकर्कश्यातिलाघ

राम०

७८

वा निशीतोऽस्य वातवर्षश्चुल्लियासासहत्वं सञ्ज्ञानामवस्थां तेषु चित्तचेष्टितज्ञानहरिणा गवलनगवया-
 दिवधेन सस्यलोपप्रतिक्रियाः च कव्याद्यादिधातेन स्थूलयथ्यशोधनं शैलादवीप्रदेशानां विविध
 कर्मक्षमाराणामालोचनमाटविकवर्गविस्मरणं उत्साहशक्तिसंधुक्षणेन प्रत्यनीकवित्रासनमिति
 बहुतमागुणाः छतेऽपि द्रव्यराशेस्तरावत्यागादनुपमानमाशयोदायजयराजधानवस्थानादर्थ
 विधादयोरविधेयत्वं यौरुधैकनिमित्तस्यामर्थस्य बहिरक्षहस्ताभ्यस्पादिगोचराणामत्यंतदुस्तपल
 क्षाराणां कूटकर्मणामुपलक्षणादत्यंतबुद्धिनैपुण्यमेकविषयोयसंहाराच्चित्तस्यैकाग्र्यमध्यवसा
 यसहचरेषु साहसेष्वभिरतिरतिकर्कशपुरुषप्रतिसंसर्गादनन्यधर्म्यशीयतामानावधीरामकृ
 पणांचशरीरयापनमिति उत्तमागनाभोगेऽप्यर्थधर्मयोः सफलीकरणा पुष्कलः पुरुषाभिमानोभावज्ञान
 कौशलमलोभक्तिष्टमाचेष्टितमखिलासुकलासुवैचक्षरापमलब्धोपलब्धिलब्धानुरक्षरारसितोपमो

७९

७९

गभुक्तानुसंधानरुष्टानुनयादिष्वजस्रमभ्युपायरचनयाबुद्धिवाचोः पाटवमुत्कृष्टशरीरसंस्कार
 त्तुभगवेष्टतपालोकसंभावनीयता परं सुहृत्प्रियत्वं गरीयसी परिजनव्यपेक्षा स्मितपुष्पमि
 भाषितमुद्रितसत्त्वता दक्षिणपानुवर्त्तनमपत्योत्पादनेनोभयलोकश्रेयस्करत्वमिति पानेपि
 नानाविधयोगभगपदीयसामासवानामासेवनामासेवनामासेवनात्स्यदृष्टीयवयोव्यवस्थापनम
 हकारप्रकर्षादशेषदुःखतिरस्करासंगजगदीयनादंगनोपभोगशक्तिं संवृक्षरामपराधप्र
 मार्जनात्मानशक्त्योन्मार्जनमशाश्वशंसिभिरनर्गलप्रत्नापैर्विश्वासोपहंहरामत्सराननुबंधा
 दानंदैकतानताशब्दादीनामिंद्रियार्थानां सातत्येनानुभवः सविभागशीलतया सुहृद्वर्गसंवर्गसाम
 नुयमानर्मगत्नावरणमनुत्तराणि विलसितानि भयनिराकराणाञ्च सांश्रामिकत्वमिति वाक्यारूपं
 दृढोदाहरणोद्घरणनिवाधानामेव यथावकाशमौपकारिकाणि नहि मुनिरिव नरपतिरुपशमर

 राम.
 ७९

तिरभिभवितुमरिकुलमवलंबितुंचलोकतंत्रमिति असावपिगुरुपदेशमिवात्यादरेणातस्यमतमन्व
वर्ततेतथीलानुसारिणश्चप्रकृतयोविशखलमसेवतयसनानि सर्वसमानदोषतयानकस्यचिच्छिद्रा
नैवर्त्तते तथीलानुसारिणश्चप्रकृतयोवगायायतिष्ठ समादृत्यप्रकृतयस्तत्राध्यक्षाःस्वानिकर्मफ
लान्यभक्षयन् ततःक्रमादायद्वाराणिव्यशीर्यंत अयमुखानिविदविधेयतयोविभोरहरहर्व्यवर्द्धतसा
मतपौरजनियदमुख्याश्चसमानशीलतयोपारूढविश्रमेशाराजासजातयःपानगोष्टीद्यभ्यतरीकृताःस्व
माचारमत्तचारिषुः तदंगनासुचानेकायदेशपूर्वमपाचरन्त्ररेडुःतदंतःपुरेषुचामीभिन्नवृत्तेषुमंदत्रासाव
हुसुखैरवर्त्तंत सर्वश्चकुलांगनाजनःपांसुलभंगीभाषणारतोभयचारित्रयंत्रास्तरागायायिनगरायि
त्वाभर्तन्जारगरामंत्राणपशुरात तन्मूलाश्चकलहाःसामघीरांसुदभवन अहम्यतदुर्वलावलिभिः
अपहृतानिधनवतांधनानितस्करादिभिरुपहतपरभृतयःप्रहृताःपातकपथाःहृतबोधवारुतविज्ञावधव

८०
४०

धातुराश्वमुक्तकंठमाक्रोशन्नक्रकवः प्रजाः दृश्यायथाप्रहितोभयक्रोधावजनयत कृशकुटुंबेषु
लोभः पदमधत्त विमानिताश्वजेजस्विनोमानेनादह्यंते तेषुतेपुनाकृत्येषुप्रासरन्परोपजापाः तदाचमग
युवेघेणामगवाहृत्यवर्गानेनाद्रिद्वेगीरनयसारमार्गाः शुष्कतरावंगुल्माः प्रवेशपदारनोप्रिविस
मैव्याद्यादिवधंप्रोत्साद्यतन्मुखपातनैरिष्टकूपतस्मात्पादनेनातिहरहारितानां प्राणाहारिभिः क्षु
त्पिपासाभिवर्द्धनैर्गुल्मतरागदृष्टन्नतरप्रदर्यातदेतुभिर्विषममार्गप्रधायनैर्विषमुखीभिश्छुस्का
भिश्चरणाकंटकोद्धरणैर्विषमिसरविच्छिन्नानुयाततयेकीकृतानां यथेष्टघातनैर्मृगदेहापराधेनाम
षुमोक्षरौः सपराबंधमधिरुत्वाद्रिशगारिदुरधिरोहणपनमलक्ष्यैः प्रभ्रंशनेराटविकलमनाविपिनेषु
विरलसैनिकानां प्रतिरोधनैरक्षय्यतपस्वियुद्धयात्रासवादि संकुलेषु बलवदनुप्रवेशनैरितरेतरेषादि
सोत्पादनैर्गर्होत्पादितव्यलीकेभ्योपियारितलब्ध्वासाक्षिषुतद्विख्यायकीर्त्तिगुप्तिहेतुभिः पराक्रमैः प

राम०
८०

रकलत्रेषु सुहृत्वेनाभियोऽपजाराभर्तनुमयंवाप्रहृत्यतत्साहसोपन्यासैर्योगनारीहारितानं संके
 तेषु प्रागुपनिनीययश्चाद्याभिद्रुत्याकीर्त्तनीयैः प्रमापरोरुपप्रलोभ्यविलप्रवेशेषु निधानखननेषु
 मंत्रसाधनेषु च विघ्नव्याजसाधैर्व्यापादनेर्मन्त्रगजाभिरोहणाय प्रेर्यप्रसपायनिवर्त्तनैर्व्यालहस्ति
 नंकोपयित्वा लक्ष्मीकृतमुख्यमंडलेद्यपक्रमरोर्दीयाद्यर्थे विवदमानानुपांशुहत्वा प्रतिपक्षेद्य
 ज्ञः पातनैः सामंतपुरजनयदेद्यथावृत्तानप्रकाशमभिप्रहृत्य तद्विरिनामघोषरौर्योगंगनाभि
 रहरिनामभिरमण्यराजयक्ष्मोत्पादनेर्वस्त्राभरणाल्यांगरागादिषु रसाधानकौशलैश्चिकित्सासु
 खेनामयोयर्हहरोरन्यैरभ्युपायैश्च प्रक्षयितप्रवीरमनंतवर्मकटकमश्मकेंद्रप्रयुक्तास्तीक्ष्णारसा
 द्योतर्ज्जरमकुर्वन् अथ वसंतमानुवर्माणां नामवानवास्यं प्रोत्साह्यानंतवर्मणा व्यग्राहयत् तत्प
 रारष्टराष्ट्रश्चानंतवर्मातमभियोक्तुं बलसमुत्थानमकरोत् सर्वसामतेभ्यश्चाशमकेद्रः प्रागुपेत्य प्रिय

तरो भूत अपरेपि सामताः समगं सत् गत्वा चाम्परातिनर्मदारोधसिन्धुविशन् तस्मिंश्चावसरे महासा
 मंतस्पकुंतलपतेरवंति देवस्यात्मना दकीयां क्षमातलोर्वशीनामचंद्रपालादिभिरतिप्रशस्तनृत्तकौश
 लामाह्वयानंतवर्मानृत्तमशक्षीत् अतिरक्तश्रुक्तवानिमां मधुमतां अश्मकेंद्रस्तुकुंतलपतिमे
 कांते समभ्यधत्त एष राजा कलत्राणि नः पराश्रयति कियत्यवज्ञासो दद्या मम शतमास्ति हस्तिनापं
 च शतानि च ते तदा वा संभय मुरलेशं वीरसेनमदीकेशमेकवीरं कोकगायतिकुमारगुप्तं च साहसि
 क्यनाथं च नागपालमुपजापावस्ते चावश्यमस्याविनयमसहमाना अस्मन्मते नैवोपवर्त्तरन् अयं
 च दानवास्यः प्रियमे मित्रममुनेन दुर्विनीतमग्रतो व्यतिपत्तं एष्टतः प्रहरेमकोषवाहनचविभज्य गृही
 म इति हृष्टेन चामुनाभ्युपेतं विशतिं वरं शुक्रानां पंचविशतिकाचनकुंकुमकंदलानां प्राप्तिं हृत्वा स
 मुरेन तैः सामतैः संमन्त्रितानपि स्वमतावस्थापयत् उन्नरेद्यस्तेषां सामंतानां दानवास्यस्य चानंतवर्मा

नयदेषाहनिषत्वमगमत् वसंतभानुश्चतकोशवाहनमवशार्गमात्माधिष्ठितमेव ह्यत्वायथाप्रया
संयथावलंबगर्हणीतयुष्मदनुज्ञयारो न केनचिदंशेनाहं तुष्पामीतिशाय्यात्सर्वीनुवर्तीतेनैवा
मिषेगानिमित्रीहृत्कोत्यादितकलहः सर्वसामंतानक्षंसयत् तदीपंचसर्वस्वस्वयमेवाग्रसतवान
वास्पचकेनचिदंशेनानुगृह्यप्रत्यावृत्तसर्वमनंतवर्मराजमात्मसादकरोत् अस्मिंश्चोतरेमंत्रिह
धोवसुरसितः कैश्चिन्नोलेः संभ्रयत्वालमेनभानुवर्षीरामस्यैवज्जायसीभगिनीत्रयोदशवर्षांम
जुवादिनीमन्योश्चमातरं महादेवीवसुंधरां नामादायसूर्यत्रापदोस्याभावितयादाहज्वरेणादेहम
जहत् अस्मादशेमित्रैस्तृतीया माहिष्मतीभर्तृद्वैमातुरायन्नात्रेमित्रवर्मणोसापत्न्यादेवीदक्षिताभ
त् तांचार्यामनार्योसावम्यथाभ्यमन्यतं निर्भर्त्सितश्चतयासुतमियमखंडचारित्राज्जाहं चिकीर्षती
तिनैर्घराणांमेनवालमजिघांसत् इदं तु शास्त्रादेव्याहमाज्ञप्ततातनालीजंघजीवतानेनाभंकेरा

८२

८२

यत्र क्वचिदवधायजीवजीवेयं चेदहमयेन मनुसरिष्यामि जाययस्व मां क्षेमप्रवृत्तस्ववार्तामिति अहं तु स
 कुले राजकुले कथं विदेनं निर्गमय विधाटवी व्यगाहि विषादचारदुःस्थितं चैनमाश्वासयितुं घोषे क्व
 चिदहानिकानि चिद्विश्रमय्यतत्रापि राजपुरुषसंघातभीतो ह्यमपसरन्नत्रास्यदारुणापि यासापीदित
 स्य वारिहातु कामः कूपे स्मिन्नपभ्रशय पतितस्त्वयैव तनुग्रहीतस्त्वमेवास्यातः शरणा मे धि विशरणा स
 राजसूनोरित्यंजलिमबध्नात् किमीया जातास्यास्य मातेत्यनुयुक्ते मयाऽसुनोक्तं पाटलिपुत्रिकस्य वणिजो
 वैश्रवणास्य दुहितरि सागरदत्तायां कोमलेंद्रात्कुसुमधवनोऽस्य माता जातेति यद्येवमेतन्मातुर्मत्पितुश्च
 कोमाता महश्चित्सस्त्रे हतमहं सस्वजे वृद्धेनोक्तं सिधुदत्तापुत्राणां कतमस्ते पितेति सुश्रुत इत्युक्ते सो
 तदृष्यत् अहेतुतत्रयावलिममशमकेद्रनयेनैवौ नृत्पवालमेनं पित्र्येयदेप्रतिषाययेयमिति प्रतिज्ञा
 यकं यमस्वेनांश्चुवक्ष्येयमित्यवितयं तावदापतितो च कस्यापि व्याधस्य त्रीणि पूनतीत्यदौ मगौ सच व्या

राम०

८२

धः तस्य हस्तादवशिष्टमिषु द्वयं कोदं दुं चासिष्याविभ्यं एकश्च सपत्राकृतो न्यश्च निष्पत्राकृतोऽप
 तत् तच्चैकं मृगं दत्त्वा मृगय वेन्यस्या पलो मत्वचः शोभापोत्थानिष्कुलाकृत्य निष्कृत्योर्वल्लिग्रो वादिश
 लाकृत्य द्वावांगारेषु तस्मैनामिषेरातयोरत्मानश्चक्षुधमत्यतार्घ्यं एतस्मिन् कर्मणि मेसौ पुत्रेनातिहृष्टं
 किरातमस्मिष्ट एवान् अपि जानासि माहिषतीव्रतां तमिति असाता चष्ट तत्र व्याघ्रत्वचो दृतीश्च वि
 जीयाद्यैवाऽगतः किंन जानामि प्रचंडवर्मानाम च उवर्मानुजो मित्रवर्म दुहितरं मंजुवादिनी विल्लि सु
 भ्येतीति तेनोत्सवोत्तरापुरेति अथ कर्गो जीर्णमव्रवं धर्त्ता मित्रवर्म दुहितरि सप्तव्यतिषट्पामात
 रं विश्वास्यत मुखेन प्रत्याकृष्य बालकं जिघांसति तत्प्रतिगत्य कुशलमस्य मन्वात्तं च देव्यै रहो निवेद्य
 पुनः कुमारः शार्दूलधक्षित इति प्रकाशमाक्रोशः कार्यः सदुर्मतिरेतः प्रीतो वहिर्दुःखं दर्शयन् देवीमनुने
 यति पुनस्तया त्वमुखेन सवाचः यदपेक्षया त्वन्मतमत्यक्रमिषं सोऽपि बालः पापेन मे परलोकमगात्

अथ तुलदादेशकारिणे वाहमिति सतथोक्तः प्रीतिप्रतिपद्याभियत्स्यति पुनरनेन वत्सनाभनाम्नाम
 हाविषेण सन्नीयते यतत्र मालां मज्जयित्वा तया सवक्षसि मुखे च हंतव्यः स एवायमसि प्रहारः पायी
 यमस्तव भवतु यद्यस्मि यतिव्रताः पुनरनेनागदेन संगमि ते भसितां मालां मज्जयित्वा स्वदुहित्रे देया म
 ते तु तस्मिन् स्याच्च निर्विकारायां सत्यां सतीत्येवैनां प्रकृतयो नुवर्तिष्यते पुनः प्रचंडवर्मणो संदेशं अ
 नायकमिदं राज्ञ्यमनेनैव सह बालिकैर्यं स्वाकार्येति तावदावां कापालिकवेषच्छत्रौ देव्यै वदीय
 मानमिक्षो पुरा दहिरुपशमशानं वत्स्यावः पुनरपि प्राप्ता न्यौरवृक्षानां श्वमंत्रि वृक्षानेकां ते ब्रवीतु
 देवी स्वप्रेष्य देव्य विंध्यवासिन्या कृतः प्रसादः अथ चतुर्थे हनि प्रचंडवर्मा मरिष्यति पंचमे ह निरेखात
 टवर्ति निमज्जवने परीक्ष्य वैज्रनलं जनेषु निर्गतेषु कपाटमुद्घाटयत् तत्पुत्रेन सह कोपि द्विजकुमारो निर्या
 स्यति सराज्यमिदमनुपाल्य बालं ते प्रतिष्ठापयति सखलु बालो मया व्याघ्रीरुपयाति रसकृत्य स्थापितः सा

वेयं वत्सामनुदादिनी तस्य विजातिहारकस्य दारत्वेनैव कल्पितेति तदेतदतिरहस्यं युष्मास्तेव गुप्तेति
 घृतुयावदेतदुपयत्स्यत इति ससांप्रतमित्यतिप्रोक्तः प्रयातोऽर्थश्चायं यथा चिंतितमनुष्ठितो भूतः प्र
 तिदिशं बलोकवादः प्रामर्शतः अहो माहात्म्यं पतिव्रतानामसि प्रहार एव हि समालापहारस्तस्मिन् जा
 तानशक्यमुपधियुक्तमेतत्कर्मैति वक्तुं यत्तत्तदेव त्रंदा महुहि त्रेस्तनमंडनमस्यै जातं नमस्तस्यै
 स्यात्पतिव्रतायाः शासनमतिवर्तत स भस्मैव भवेदिति अथ महाव्रतिवेषेण माचपुत्रं च भिक्षाये प्रवि
 ष्ठा दृष्ट्वा प्रस्तुतस्तनी प्रसुत्थाय हर्षकलमब्रवीत् भगवन्नपमं जलिरनाद्यो यं जनो नुग्रह्यतामस्ति
 भगवैकः स्वप्रः सकिंस्त्योनेति मयोक्तं फलमस्याद्यैव द्रक्ष्यसीति यद्येवं बहुभागधेयमस्या बोदास्याः
 सरत्नलस्याः सानाथ्यं शंसी स्वप्र इति मद्दर्शनरागवद्धसाध्वसां मंजुवादिनी प्रणामप्यभयोपि साहर्ष
 यममंजुत तवेन्मिथ्यासायं पुष्पदीयो वालकः कपालोष्ठो मयानिरोद्धय इति मयापि सस्मितं मंजु

८४

८५

वादिनीरागदीनदृष्टिलीटधैर्येत्तौवमस्त्वितिलध्वमैक्षोनालीजंघमकार्यनिर्गम्यततश्चतंचानुयांत
 शनैरपृष्टंकासावल्पायुःप्रथितश्चंडवर्मेति० सोऽत्रराज्यमिदंममेत्यास्तशकोराजास्थानमंडय
 वतिष्ठत्पुयास्यमानःकुशीलवैरिति० यद्येवमुद्यानेतिष्ठेतिंतंजंरतमादिश्यतत्याकारैकपार्श्वकस्याचि
 व्यन्यमठिकायांमात्राःसमवतार्यतद्रक्षरानियुक्तराजपुत्रःकृतकुशीलववेधःप्रचंडवर्मीरामेत्या
 न्वरज्यंअनुरंजितातपेतुसमयेजनसमानज्ञानोपयोगीसंदूत्यन्त्रगीतनानारुदितादिहस्तचक्र
 मरामूर्ध्वपादालातयादापीडयाम्निक्कमकरलंघनमत्स्योद्धर्तनादीनिचकरणानिपुनरादायासत्रव
 र्तिनांशुरिकास्ताभिरुपहितवर्माचित्रदुकराणिकरणांनिशेपेनोत्पातोक्रोशपातादीनिदर्शयन्निश
 तिचापांतरालावस्थितस्यप्रचंडवर्मीराज्यशुरिकयैकयाप्रत्युरसंप्रहृत्यजीयाध्वंसहसंवसंतभानुरि
 त्यभिगर्जन्मजात्रमुत्कर्तुमुद्यतासेःकस्यापिचारभटस्यपीवरोसबाहुशिखरमाक्रम्यतावतैवतविवेती

राम०

८४

कुर्वन्नाकुलं च लोकमुच्चक्षुः कुर्वन्निपुरुषोच्छ्रितं प्राकारमत्यलंघयं अवलुप्त्य चोपवने प्रदनुपाति
 नामेष यथादृश्यते इति ब्रुवाण एव नाली जंघा समीकृत सैकता स्पष्टयदन्त्या सयात मालवीय्या चारु
 प्राकारं प्राचा प्रधावितः पुनरवाचोच्चितेष्टकत्वादलक्षणातेन प्रदुत्थलंघित प्राकारवप्रवातवलयस्तस्या
 शल्पमठिकायां तर्हि मेव प्रविश्य प्रतिमुक्तपूर्ववेद्यः सहकुमारेणामत्कर्मतु मुलराजधारदुःखलध्व
 चर्त्मा श्मशानोद्देशमभ्यगात् प्रागेव तस्मिन्तुर्गो गृहे प्रतिमाधिष्ठान एव मया कृतमभयार्च्यै र्यस्य ल
 प्रस्तरस्त्वगितवात्यद्वारं विलं अथ गलति मध्यरात्रे वर्षवर्षे नीते महाहं रत्नभूषण पट्टनिवसनौत
 विलमावां प्रविश्य तस्मिन्मतिष्ठाव देवी तु पूर्वद्वारे वयथार्हमग्नि संस्कारं मालवाय दत्त्वा प्रचंडवर्मणो वं
 उवर्मणो चतामवस्थामश्मकेंद्रोपधिकृता मेव संदिशोत्तरे रघुः प्रत्युषस्येव पूर्वसंकेतितयौ रामा त्यसा
 भंत वृद्धैः सहाभ्येत्यभगवतीमर्चयित्वा सर्वजनप्रत्यक्षपरीक्षितकुक्षिवैजनस्य तद्रवनं विधाय संदत्त

दृष्टिः सहजनेन स्थित्वा पदोयां संघट्टशब्दमकारयत् अणुतरं ध्रुवविष्टेन तेन नादेनाह दत्तमतः
 शिरसे वो लिख्यमप्रतिमं लोहपादपीठमंसलपुरुषप्रयत्नदुश्चलमुभयकरविधत्तैकपाश्र्वमेक
 तो निवेश्य निरगमं निरगमयं च कुम्भार अथ यथा पुरमर्पयित्वा दुर्गसु द्वाटितकपाटः प्रत्यक्षीभूय
 प्रत्ययहृष्टदृष्टिस्पष्टरोमां च मुद्यतां जलिरूढविस्मयं च प्रणिपतंतीः प्रकृतीरभ्यधाम् इच्छदेवी वि
 ध्यवासिनी मन्मुखेन युष्मानात्तापयति मया सह पयाशाई तन्स्तेसातिरक्त्याद्योदत्तस्तेन
 मद्यप्रभृतिमत्पुत्रतयाऽमदमात्पक्ष इति परिगृह्य लुभवंतः अपि दुर्घटकूटकोटिघटनापाटवप्रक
 टशास्त्रनिष्ठुराश्मकघटघटनात्मानमां मन्यन्ते मस्य रक्षितारम् रक्षानिर्वेशश्चास्य स्वसेयं सुभरत्न
 सातामप्यर्पयेति श्रुत्वा तदहोभाग्यवाच्यो जवं शोयस्य त्वमार्यादत्तो नाद्य इत्यपीयंत प्रकृतयः सातु
 वाचामगोचरां हर्षवत्यामस्य शन्नेश्वरः तदहरेव च यथावदग्राहयन्मंजुतादिनीपाणिपल्लव प्रय

त्रायांचयामिमांसम्यगेवविलंप्रत्यपरयेयम् अलध्वरंधश्चलोकोनष्टमुष्टिचिंतादिकथनैरमुयायां
 तरप्रयुक्तैर्दिव्यांशतामेवसमसमर्थयमानोमदाज्ञानात्पवर्तत राजपुत्रस्यार्यापुत्रइतिप्रभावहेतुः
 प्रसिद्धिरासीत् तंचगुणावत्यक्रिमद्राकृतमुपनाय्यपुरोहितेनपाठयत्रीतिराजकार्यगणनचतिष्ठं
 अचिंतयंचराजं नामशक्तित्रयायतं शक्तयश्चमंत्रप्रभावोत्साहजापरस्परानुग्रहीताः कृत्येषुक
 मंत्रेराहिविनिश्चयेर्यानां प्रभावेनप्रारंभउत्साहेननिर्वहणमतः पंचांगमंत्रमूलोदिरूपप्रभा
 वसंधश्चतुर्गुणोत्साहविटयोदिसमतिप्रकृतिपत्रः षडुगाकिसलयः शक्तिसिद्धिपुष्पफलश्चन
 यवनस्पतिर्नैतुरूपकरोति सचायमनेकाधिकरणात्वादसहायेनदुस्यजीव्यः यस्त्वयमार्यकेतुर्न
 ममित्रवर्ममंत्रीसकोमलाभिजनत्वात्कुमारमातृपक्षोमंत्रिगुरौश्चयुक्तस्तन्मतिमवमत्यैवव्यस्तो
 मित्रवर्मासचेत्तद्वधःपेशलमिति अथनालीजंघरहस्यशिक्षयतातार्यकेतुमेकांतेब्रह्मकोनेषमा

यापुरुषोयद्भाराजलक्ष्मीमनुभवति सवायमस्मदालोभुजंगेनामुनापरिगृहीतः किमुजीर्येत
 ग्रस्येतवेति संयद्दिष्यतितदस्मिबोध्यति सोऽन्यदैवं मामावेदयत्सुहृत्प्राप्तप्रभृतैः प्रवर्त्तयि
 त्वाः कथाः संवात्सयापाणिपादमतिविस्मदन्नक्षरांतमप्राक्षत्तदुपदिष्टेननयेन सोऽप्येवमकथयत्
 मुद्रमैवंवादीरभिजनस्पशुद्धिदर्शनमसाधारणं बुद्धिनैपुण्यमतिमानुषं प्राणवलं मपरिमारा
 षौदार्यमत्याश्चर्यमस्त्रकौशलमनन्तं शिल्पज्ञानमनुग्रहार्द्रचते स्तेजश्चाप्यपरविषयमभ्यमित्री
 णामित्यस्मिन्नेव सन्निपातिता गुणा येन्यत्रैकैकशोपि दुर्लभाः क्षिपतांचिलिविलिप्तुमः प्रकानां तु
 र्चदमतस्तुमुद्रत्यनीतिज्ञमन्यमश्मकषिमंचराजपुत्रमनेनपित्रेपदेप्रतिष्ठितमेवविदिनात्र संश
 यः कार्य इति तज्ज्ञापिष्कलाभयोभयश्चोपधाभिर्विशोध्यतं मे मति सहायमकरवं तत्सरवश्चसत्य
 शौचयुक्तानमात्यान्निविधयंजनाश्चंगदपुरुषादुदयादयं तेभ्यश्चोपलभ्यनुश्वसम्भूमत्युत्तिष्ठ

८७

४७

मविधेयप्रायश्चित्तमंडलमलुब्धतामभिविर्यापयधार्मिकत्वमुद्रावयत्रास्तिकान्कदर्थयन्कंदका
 निशोधयत्रमित्रोपधीरुयधंश्चागुर्वर्ण्येचस्वधर्मकर्महुस्त्रापयन्नमिसमाहरेयमर्थान् अर्थमूला
 हिदंउविशिष्टकर्मरंभाः नचान्यदस्तिपिष्टतत्रदौर्बल्यादित्याकलययोगानन्वतिष्ठम् ॥ ॥
 इतिदंडिनः कृतौदशकुमारचरितेविश्रुतचरितंभामाष्टमउच्छ्वासः समाप्तश्चायंदंडिकृतोदश
 कुमाचरिताभिधोग्रंथः ॥ ॥ल॥ ॥संवत् १८३३ चैत्रादिमासे शुक्लपक्षे द्वितीया गुरुवासरे ॥ ॥

यम०

८७

卷一百一十五

३३००

٢٢